

November 2016
Arbetsversion 2016-11-30

Skötselplan för Näsängen och inre Täljöviken

Stadsnära natur- och parkområden
Framtagen i samband med detaljplan för Täljöviken och
Näsängen, Österåkers kommun

: EKOLOGI GRUPPEN

Beställning: Runö fastigheter HB

Framställt av: Ekologigruppen AB

www.ekologigruppen.se

Telefon: 08-525 201 00

Antagandehandling: 2016-09-17

Uppdragsansvarig: Karin Görllin, Krister Sernbo

Medverkande: Johan Allmér, Anna Maria Larson, Anna Persson, Eleonor Martinsson,
Ellinor Scharin

Foton: Ekologigruppen (om inget annat anges)

Illustrationer och kartor: Ekologigruppen

Internt projektnummer: 6911

Innehåll

Bakgrund	4
Målbild för Näsängens grönstruktur	6
Beskrivning av området	7
Näsängen idag	8
Administrativa data	10
Översiktlig beskrivning	17
Allmänna skötselöreskrifter	19
Skötselåtgärder	23
Skötselområden	25
1 a & b. Naturskogsartad hållmarkstallskog och entré	28
1c. Öppen blandskog med tall och ek	30
2. Silverparken: lövskog	32
3. Tallskog med evighetsträd	34
4. Fåfängan: landskapspark med ädellövskog	36
5. Fåfängan: landskapspark med tall och hassel	39
6. Blandskog	41
7. Alleér	43
8. Hagmarksbacke	44
9. Åkerholmar med hagmark	45
10a. Näs hage	47
10b. Strandparken	48
11. Fickparker	50
Bilaga 1: Skötselplan för strandängarna	51
Bilaga 2: Förslag till träd	95

Bakgrund

I Näsängen, ca 2 km sydväst om centrala Åkersberga, planeras en ny hållbar stadsdel med ca 1500 nya bostäder med tillhörande service och verksamheter. Stadsdelen planeras för att ge plats åt ca 3500 nya invånare och projektet ingår som en del av en fördjupad översiktsplan som ger riktlinjer för Åkersbergas tätortsutveckling på Täljöhalvön. Stadsutvecklingen planeras med höga ambitioner för hållbarhet och i samband med detaljplanarbetet har ett hållbarhetsprogram tagits fram som definierar vilka olika hållbarhetsaspekter som är relevanta i detta sammanhang.

Området är som helhet ca 60 ha stort, varav 15 ha är vattenområde. Näsängen avgränsas av Runö kursgård och Tunafjärden i öster och detaljplan för Täljöviken i väster, samt planerad bebyggelse i Johannelund och Kanalstaden i norr. Området består idag av ett varierat landskap med böljande öppen odlingsmark eller betesmark som kontrasteras av åkerholmar, omgivande skogshöjder och artrika brynmiljöer. Här ligger idag Näs gård och inom området finns viss småskalig bebyggelse. En landskapsanalys inför detaljplaneläggningen av området visar att det finns höga naturvärden och kulturhistoriska värden inom området, samt värden för rekreation.

En exploatering av området kommer att påverka dessa värden på olika sätt, men ger också förutsättningar att ta hand om, utveckla och förvalta dessa värden och låta dessa utgöra kvaliteter i den framtida stadsdelen. I samband med att en detaljplan tas fram för stadsutvecklingen har denna skötselplan tagits fram för att säkra att detta blir verklighet. Skötselplanen omfattar områdets naturmiljöer, parker och gröna gatumiljöer och ska ges stöd genom hela planprocessen, bifogas planhandlingen samt inkluderas i avtal kring genomförandet av planen.

I samband med tidigare planarbeten har Österåkers kommun beslutat att göra en skötselplan för de strandnära miljöerna med fokus på rekreation och naturvärden utmed stränderna på båda sidorna av Täljöviken (Skötselplan för Täljövikens strandängar, 2015-02-15). Denna rapport återfinns i bilaga 1 i detta dokument. De två skötselplanerna ska samverka och tillsammans bidra till att Näsängen utvecklas till en hållbar stadsdel för såväl människor och natur.

Mål med skötselplanen

Naturen i och omkring planområdet präglas av tidigare och nuvarande skogsbruk, hävd och åkerbruk, men delar har bitvis vuxit igen. Den skötsel som föreslås har som mål att bibehålla, utveckla och förvalta naturvärden kopplade till områdets skogsmiljöer och det småbrutna jordbrukslandskapet, och låta dessa karaktärer bidra till den nya stadsdelens attraktivitet. Skötselplanen ska dessutom möjliggöra för tätortsnära rekreation, med en variation av upplevelser och funktioner, och framförallt tillgängliggöra Täljövikens stränder så att fler människor kan ta del av detta tätortsnära vattenlandskap. Samtidigt ska skötselplanen säkra att stadsdelens gröna miljöer kan leverera olika typer av ekosystemtjänster och på så vis bidra till en hållbar stadsutveckling.

Målbild för Näsängens grönstruktur

Stadsutvecklingen av Näsängen kan beskrivas som en funktionsblandad och småskalig kvartersstad som i framtiden kommer att ligga i direkt anslutning till den planerade stadskärnan i Kanalstaden. Näsängen kommer att innehålla ca 1500 nya bostäder med tillhörande service och verksamheter och planeras för att ge plats åt ca 3500 nya invånare. En av de stora kvaliteterna med att bo i Näsängen är närheten till natur och vatten i ett skärgårdslandskap. Tanken är att integrera bebyggelsen med skogs- och odlingslandskapet och låta dessa bli identitetsskapande kvaliteter i stadsdelen.

Områdets kulturhistoria bidrar till stadsdelens identitet

Att ta tillvara det kulturhistoriska arvet i form av strukturer, miljöer och byggnader från olika tidsperioder ger förutsättningar för att skapa en lokal identitet. Genom att ta tillvara och förstärka växlingar mellan täta skogsområden, öppna marker, brynzoner och åkerholmar kan stadsdelen anknyta till platsens kulturhistoria och det småbrutna jordbrukslandskapet kan fortfarande vara läsbart.

Platserna för Fåfangan, Ekbacken, den inristade stenen och silverskatten ska tillgängliggöras och utgöra målpunkter inom stadsdelens rekreationsområden och koppla till platsens kulturhistoria genom att uppmärksammas i gestaltning och med informationsskyltar. Långhundraledens historiska betydelse ska uppmärksammas genom att tillgängliggöra Täljövikens strand med hjälp av en sammanhängande strandpromenad och skyltar som informerar om leden. I framtiden kan promenaden även komma att följa Långhundraledens historiska sträckning norrut (utanför planområdet).

Stadsnära rekreation som en kvalitet för boende och besökare

Närheten till Täljövikens strand, skogen och Näsuddens naturreservat är centrala värden att utveckla. Med dessa som utgångspunkt finns möjlighet att tillskapa nya rekreativa kvaliteter och funktioner, särskilt sådana kopplade till vatten och urbana miljöer.

Stadsdelens parker och grönområden ska vara lätta att nå. Anläggning och skötsel ska säkerställa en god tillgänglighet och tydliga entréer till både natur och parkområden. Tillgängligheten till Täljöviken säkerställs genom promenadstigar längs med vattnet och den visuella kontakten säkerställs genom röjning och återkommande skötsel. För att ytterligare öka tillgängligheten ska även bänkar, rast- och grillplatser anläggas. Stigar och cykelvägar ska även ansluta till rekreationsområden utanför Näsängen, så som Björnungeskogen, Näsuddens naturreservat och den inre delen av Täljöviken.

Näsängens parker och naturområden ska spela en central roll för människors rekreation och hälsa. I Näsängen ska det finnas ett stort utbud av upplevelsevärden kopplade till naturen och vattnet med bland annat en strandpromenad, sittplatser vid Täljöviken och möjlighet till bad. Stadsdelens parker ska erbjuda plats för lek, bollspel, vinterlek, odling

och folkliv. I de skogsområden som finns inom och i anslutning till stadsdelen ska det bland annat finnas möjligheter till löpträning, naturlek, att ströva runt och finna ro. En variation av upplevelsevärden och funktioner knutna till skogsmiljöer ska utvecklas genom restaurering, anläggning och skötsel. De öppna ytorna i anslutning till strandängarna ska göras tillgängliga för aktiviteter och tillfälliga evenemang. Det är dock viktigt att säkerställa att sådana aktiviteter inte påverkar de biologiska värdena negativt.

Ekologiska värden som förutsättning för hållbarhet

Grönstrukturen i anslutning till Näsängen ska ge utrymme åt befintliga biotoper, och bevara, utveckla och förvalta dessa på ett sätt som även gynnar de spridningssamband som är nödvändiga för biotopernas fortlevnad. Områdets skogsmiljöer bör förvaltas och utvecklas med naturvårdsskötsel. Det bör finnas en variation där både tätare och glesare skogspartier ska finnas. Vissa områden bör gallras för att gynna solexponering av trädstammar av exempelvis tall och ek. Skogsområdenas kontinuitet bör säkras genom att gynna en variation av både yngre och äldre träd. Död ved ska finnas i olika grovlekar, nedbrytningsstadier och grad av solexponering för att gynna ett flertal arter knutna till dessa miljöer.

De områden kopplade till jordbrukslandskapet som bevaras inom stadsutvecklingen i Näsängen utgörs främst av småbiotoper i form av åkerholmar, gamla alléträd, samt åkermark, gräsmarker och strandängar ner mot Täljöviken. Åkerholmarnas biologiska värden bör bevaras genom att bevara och utveckla befintlig vegetation genom naturvårdsanpassad skötsel. Åkermarkens värde kan höjas genom att denna utvecklas till slätter- och/eller betesmark och på så sätt kopplar till tidigare markanvändning kring Täljöviken. De gamla alléerna ska bevaras i så stor utsträckning som möjligt utan att utgöra en säkerhetsrisk, och varsamt föryngras för att behålla samma rumsliga karaktär.

En grönblå infrastruktur för ekosystemtjänster

Grönstrukturen ska vara mångfunktionell på så sätt att ytor kan fungera såväl för rekreation och biologisk mångfald som för olika typer av ekosystemtjänster. Förutom varje arts egenvärde i sig, medför den biologiska mångfalden en resiliens mot störningar. Den har en väsentlig roll för andra tjänster som vi är beroende av, såsom rening av vatten, pollinering, skadereglering och fröspridning. Den förser oss med naturmedicin och vetenskapliga upptäckter. Fröspridning är en reglerande tjänst som är starkt sammankopplad med den biologiska mångfalden. Om fröspridningen störs, till exempel genom att barriärer skapas i en spridningskorridor, riskerar den biologiska mångfalden att minska eftersom växters möjlighet att spridas begränsas. Med en god artrikedom i stadsnära natur, minskar risken för att skadedjur massutvecklas. Den biologiska mångfalden har också stor betydelse för de kulturella ekosystemtjänsterna och kan öka upplevelsevärdet för rekreation avsevärt i ett område.

Beskrivning av området

Näsängen idag

Näsängens landskap är typiskt för Roslagen och karaktäriseras av ett varierat landskap med böljande öppen odlingsmark eller betesmark som kontrasteras av åkerholmar, omgivande skogshöjder och artrika brynmiljöer. Här finns viss småskalig bebyggelse som ofta är väl anpassad till landskapet.

Bild 1. Områdets varierade landskap ger goda förutsättningar för biologisk mångfald och ekologiskt värdefulla miljöer.

Värden för biologisk mångfald

Ur ett landskapsekologiskt perspektiv ligger områdets skogsmiljöer som en länk mellan Angarnkilen och skärgårdens skogsklädda öar och holmar. Skogshöns som exempelvis tjäder, med krav på stora sammanhängande barrskogmiljöer, finns i anslutning till området, vilket visar på områdets betydelse för den storkaliga grönstrukturen. Området kan även betraktas som en del av ett större nätverk av ädellövsmiljöer utmed Österåkers och Norrtäljes kuster. Jordbrukslandskapets värden för biologisk mångfald är främst knutna till så kallade småbiotoper, så som åkerholmar och åkerkanter, och permanenta gräsmarker så som betesmarker och i viss mån vallodling med låg insats av gödsling och bekämpningsmedel. Även gamla träd i odlingslandskapet är värdefulla. Småbrutna miljöer med omväxlande öppen mark och dungar eller skogsområden gynnar fåglar, insekter och fladdermöss. I Näsängen finns betesmark, åkerholmar och gamla ädellövträd som bidrar till variationsrikedom och kontinuitet i markanvändningen.

Bild 2. Närheten till Täljövikens vatten gör området till ett attraktivt rekreationsområde.

Rekreativvärden

I Näsängen finns idag en god tillgång till grönområden och Täljövikens vattenlandskap med höga rekreativa kvaliteter. De relativt glesa skogsområdena norr om Näs gård används idag som strövområde. Dessa skogsområden, i kombination med det småbrutna landskapets variationsrikedom med både öppna och mer slutna stråk, skogsdungar, bryn och småbiotoper, utgör värdefulla miljöer för rekreation. Det öppna landskapet och utsikten över Täljöviken har höga estetiska värden. Den lantliga prägnen i närhet till Åkersberga tätort gör att området är värdefullt för naturrekreation. Vattenkontakten till Täljöviken är ett av områdets stora värden, men de idag igenväxande stränderna begränsar utsikten något. Närheten till Näsuddens naturreservat är av stor betydelse för rekreativvärdena i området.

Kulturmiljövärden

Näsängen har lång kontinuitet som boplats. Det är läget vid vattnet som historiskt sett varit fördelaktigt. Främst är det inom den mer höglänta marken, i skogskanten och kring Näs gård, där de äldre fornlämningarna finns koncentrerade. Här finner man bland annat stensättningar och gravlämningar. Även jordbruket har lång tradition på platsen. Vid Näs gård har jordbruk bedrivits sedan yngre järnålder och bedrivs även idag. Endast ett antal mindre byggnader från äldre tid finns dock kvar idag. Kring Näs gård ligger hävdade marker med ett kulturvärden kopplade till spår av ett ålderdomligt odlingslandskap, småbrutet till sin karaktär, och med omväxlande öppen mark (åkermark, gräsmarker, hållar och åkerholmar), dungar, bryn och skogsområden. Flera områden har också betats under lång tid: strandängarna, barrskogen runt Näs gård samt Ekbacken.

Bild 3. Vid Näs gård har jordbruk bedrivits sedan yngre järnålder, men endast ett antal mindre byggnader från äldre tid finns kvar idag.

Administrativa data

Skötselområdet är ca 150 ha stort och ligger runt Täljöviken, ca 2 km söder om Åkersberga centrum i Österåkers kommun. Området avgränsas av Täljöviken i norr och, Svinninge i söder och Svinningevägen samt skogsklädda berg i väster

Administrativa data

Namn Stränder runt Täljöviken

Skyddsform Planlagd natur inom detaljplan

Län Stockholms län

Kommun Österåkers kommun

Markägare Österåkers Näs fastighets AB, Österåker kommun m.fl.

Förvaltare Österåkers kommun

Skötselansvarig Österåkers kommun

Prioriterade bevarandevärden Strandäng med för strandängen karaktäristiskt djur- och växtliv samt fisk. Kulturhistoriska värden knutna till markanvändningen. Rekreations- och landskapsbildsvärden knutna till det öppna landskapet med vattenkontakt.

Markslag Strandäng, vassområden, nyskapad slätteräng, grund havsvik

Planer och förordnanden

Norra Täljöviken ingår som en del av den tätortsutveckling som föreslås i översiktsplan (Österåkers kommun 2006). I den regionala utvecklingsplanen RUF5 2010, utpekas Åkersberga tätort och ett område kring Roslagsbanans sträckning som ”regional stadsbygd med utvecklingsmöjligheter”. Norra Täljöviken ingår i detaljplan som föreslår ny bebyggelse vid Täljöviken med ca 380 nya bostäder, samtidigt som området skall göras mer allmänt tillgängligt som rekreativ område. Ambitionen är att både natur- och kulturvärden, samt vattenkontakt skall värnas och stärkas. Skötselområdet är här planlagt som Natur samt Vattenområde.

Lagskydd

Riksintresset kust och skärgårdar

Täljöviken och Näshalvön ingår i riksintresset ”Kustområdena och skärgårdarna i Södermanland och Uppland” enligt Miljöbalkens 4:e kapitel. Möjligen kan det dock vara så att riksintresset avgränsas så att det inte berör Täljöviken (Österåkers kommun 2006), vilket dock inte är helt klarlagt (Länsstyrelsen i Stockholms län 2006). Riksintresset, i den mån det tillämpas, utgår ifrån de samlade värdena inom området, och poängterar särskilt att det rörliga friluftslivet och turismen ska främjas. Intresset ska inte utgöra hinder för tätortsutveckling, men får heller inte skadas på ett påtagligt sätt.

Strandskydd

Längs Täljöviken råder strandskydd om 100 meter på land och i vatten.

ESKO

Hela Näsudden med Täljöviken har i kommunens översiktsplan pekats ut som ”ekologiskt särskilt känsligt område” (ESKO) enligt miljöbalken.

Biotopskydd

Inom skötselområdet finns fyra alléer, två åkerholmar och två dlingsrösen som omfattas av biotopskydd enligt miljöbalken.

Kulturmiljölagen

I området finns flera fornlämningar som är skyddade enligt kulturmiljölagen, bl.a. kring Näs gård och lämningarna åter den Gyllenadlerska Fåfången.

Nuvarande och historisk markanvändning

Täljövikens stränder har en lång tradition av mänsklig aktivitet och bebyggelse, vilket inte minst det dryga tjugotal fornminnen invid gården Näs, på norra sidan, vittnar om. Här finns gravhögar, samt spår av bebyggelse och jordbruk, alltifrån bronsålder fram till våra dagar.

Underlaget vid skötselområdets strandängar och betesmarker består av lerjord i anslutning till en skyddad skärgårdsvik. Hela Täljöviken har rimligtvis varit en idealisk plats för bosättning och som erbjudit en mångfald av möjligheter att nyttja naturens resurser. Inte minst kustnära lerjord har varit eftertraktad i Stockholms skärgård som annars mest bjuder på kala berghällar eller tunn, stenig morän.

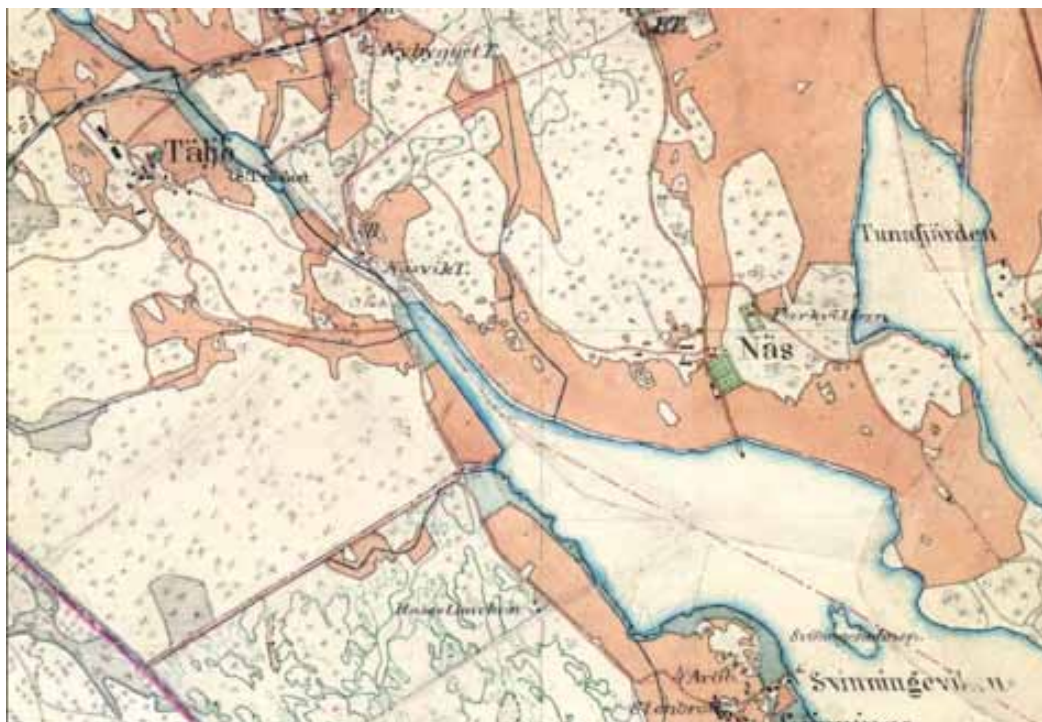
På storskifteskartan (nedan) från 1756 visas endast norra sidan av Täljöviken. Här var markavsnittet närmast vattnet slätteräng och längre upp på sluttningen där marken är torrare låg åkrar uppdelade i mindre parceller. På den här tiden släpptes betesdjuren på skogen och fick inte tillgång till åker och äng förrän säd var skördad och hö var bärgat. Det betyder att strandängarna knappast nyttjades för bete mer än under en kortare tid på sensommaren och början av hösten. Tyvärr saknas området söder om Täljöviken på kartan, men sannolikheten är stor att samma förhållande rådde här.

Bild 1. Karta upprättad i samband med storskiftet 1756. Närmast vattnet är ängsmark och längre norrut följer parceller av åkermark. Det som var strandängar 1756 följer i stora drag utbredningen av vad som i denna skötselplan föreslås återgå till en naturtyp av strandängar som hävdas genom slätter. Tyvärr saknas området söder om Täljöviken på kartan, men sannolikheten är stor att samma förhållande rådde här.

Häradskartan (nedan), som var den ekonomiska kartan för tiden vid sekelskiftet 1900, visar att sluttningarna längs Täljövikens stränder eventuellt då inte längre var slättermark. Vid den här tiden var marken plöjd och nyttjad som åker. (Ett undantag är den del som numera utgörs av ett alkärr och som då var slättermark.) En anledning till de

möjligan torrare markförhållandena, är diket på södra sidan som är grävt genom de tidigare strandängarna och ån på norra sidan som på skifteskartan har ett naturligt lopp, men som nu är utträtad och grävd genom de tidigare strandängarna. Trots dräneringen var det sannolikt blött en stor del av vegetationsperioden på åkrarna närmast vattnet. Sannolikt släpptes kreatur på för så kallat efterbete, så snart säden var skördad eller höet bärgat. Då blev marken betad under någon, eller några, månader på sensommaren och tidig höst. Att utnyttja marken huvudsakligen för bete under hela vegetationsperioden ägde förmodligen inte rum förrän under 1900-talets senare del. Betet har nu upphört, men präglar fortfarande delvis strandområdet.

Figur 3. Utsnitt ur Häradskartan från 1901, vilken var den tidens ekonomiska karta som visar ägogränser och markanvändning. Hela området söder om gården Näs, ända ner till vattnet, är uppodlat som åker. Likaså på södra sidan, men en smal bård av strandäng/vass finns dock närmast vattnet samt en del i mitten där bäcken rinner och som nu är alskog.

Kulturmiljövärden

Området norr om Täljöviken har rikliga spår av äldre tiders bosättning och markanvändning. Främst är det inom den mer höglänta marken, i skogskanten och kring Näs gård, där de äldre fornlämningarna finns. Här finner man bland annat stensättningar och gravlämningar. En fornlämning finns även ut i vattnet, vilken är en spärranordning, sannolikt byggd för att kontrollera båttrafik uppmed ån i Täljövikens innersta del. Ån är nu grund och svårsegelad, men på den tiden som spärranordningen byggdes var vattennivåerna betydligt högre. Ån som mynnar i Täljöviken utgjorde en av infarterna till den vattenled som kommit att kallas Långhundraleden och som var en viktig transportled upp från Trälhavet upp mot det som idag är Gamla Uppsala. Långhundraledens äldsta sträckning från Täljöviken till Stavaviken, med fornborgen på Gottsundaberget ovan Storträsket, utgör en kulturmiljö av stort kommunalt värde och med många upplevelsevärden representerade.

De hävdade markerna har också höga kulturvärden med spår av ett ålderdomligt odlingslandskap.

Berggrund och jordarter

Hela området består av samma typ av sprickdalslandskap som Stockholms skärgård. Berggrunden utgör rester av en för länge sedan nervittrad och avplanad bergskedja. Den består till övervägande del av vulkaniska urbergarter: graniter från bergskedjeveckningen, vilken till största delen förskiffrats och omvandlats till gnejsgranit. Intressant i området kring Täljöviken är att insprängt finns mörka bergarter, vanligen benämnda grönstenar. Grönstenar är så kallade rika bergarter som kan ge upphov till en artrik flora.

Grönstenen löper också som ett smalt stråk genom det inre av viken, och under Svinningevägen. Leran från den svallade moränen har avsatts längre ner på nuvarande åkermark, i form av postglacial lera, medan större delen av strandängarna runt Täljöviken ligger på lager av gyttjelera. Längst in i viken ligger svämmlera närmast vattnet. Detta är det normala förhållandet i sprickdalslandskapet med svallade bergsidor och dalar med avsatt lera som lämpar sig väl för odling.

Naturtyper i området

Vattenområden (ingår ej i skötselplanen)

Vattnet i Täljöviken är grunt och överstiger bara i en begränsad del ett djup av tre meter. Vegetationsinventeringar av botten visar på hög täckningsgrad och riklig mängd av borstnate och axslinga (Naturvatten 2009), som båda indikerar höga halter av närsalter. Även om inga rödlistade eller ovanliga arter identifierats bedöms Täljöviken ha höga naturvärden. Främst är det den rika bottenvegetationen och de utbredda vassbältena som motiverar den höga klassningen av naturvärdet (Naturvatten 2009).

Bild 2. Figur 4. Täljövikens norra sida mot Näsudden.

De fysikaliska faktorerna – grunt vattenområde med relativt opåverkade stränder och en å som mynnar i vikens innersta del, gör att Täljövikens sannolikt är en gynnsam miljö för fisk och fiskreproduktion. Att vattnet är fiskrikt indikeras av fiskande fågelarter som fiskgjuse, fisktärna och skäggdopping, vilka häckar i eller i närheten av viken (Ekologigruppen 2005). Vid fältbesök i oktober 2014 noterades 27 st rastande skäggdoppingar.

Strandängar och vassbälten

Täljövikens stränder kantas av ett kontinuerligt vassbälte som varierar i mäktighet. På den södra stranden är vassbältet bitvis drygt hundra meter brett. På landsidan om vassbältet vidtar maden som regelbundet översvämmas och högre upp i terrängen den inte fullt så blöta fuktängen som tillsammans bildar strandängen och därefter åker/kultiverad betesmark. Dessa områden är relativt öppna eftersom de åtminstone tidvis hävdats.

Strandängarna norr om viken är delvis hävdade, men delar är tämligen igenväxta. Åt öster till mot Näsudden har delar av strandängarna restaurerats och djuren betar i anslutning till Näsuddens naturreservat. Samtliga partier av strandängarna söder om viken är mer eller mindre utan hävd, men innanför vassen finns fortfarande delvis öppna partier, präglade av det bete som pågått fram tills för uppskattningsvis 20 år sedan. Tuvtåtel, kärtistel och kärrsilja utgör här de dominerande arterna samt bitvis älgört. Förutsättningarna för skyddsvärda djur och växter är sämre, men med rätt restaurering och skötsel kan man dock få tillbaka värden.

Bild 3. Täljövikens vasshav, från konferensgårdens brygga

Floran i strandängarna

Igenväxningen har medfört att den betesgynnade floran, som tidigare sannolikt var artrik, nu utarmats och istället domineras av ett fåtal igenväxningsarter. De flesta partier domineras helt av tuvtåtel, vass och älgört samt med stora inslag av kärtistel och kärrsilja. Dungar av unga träd och buskar har etablerats på de gamla strandängarna, främst björk och klibbal.

Naturtyper i Täljöviken

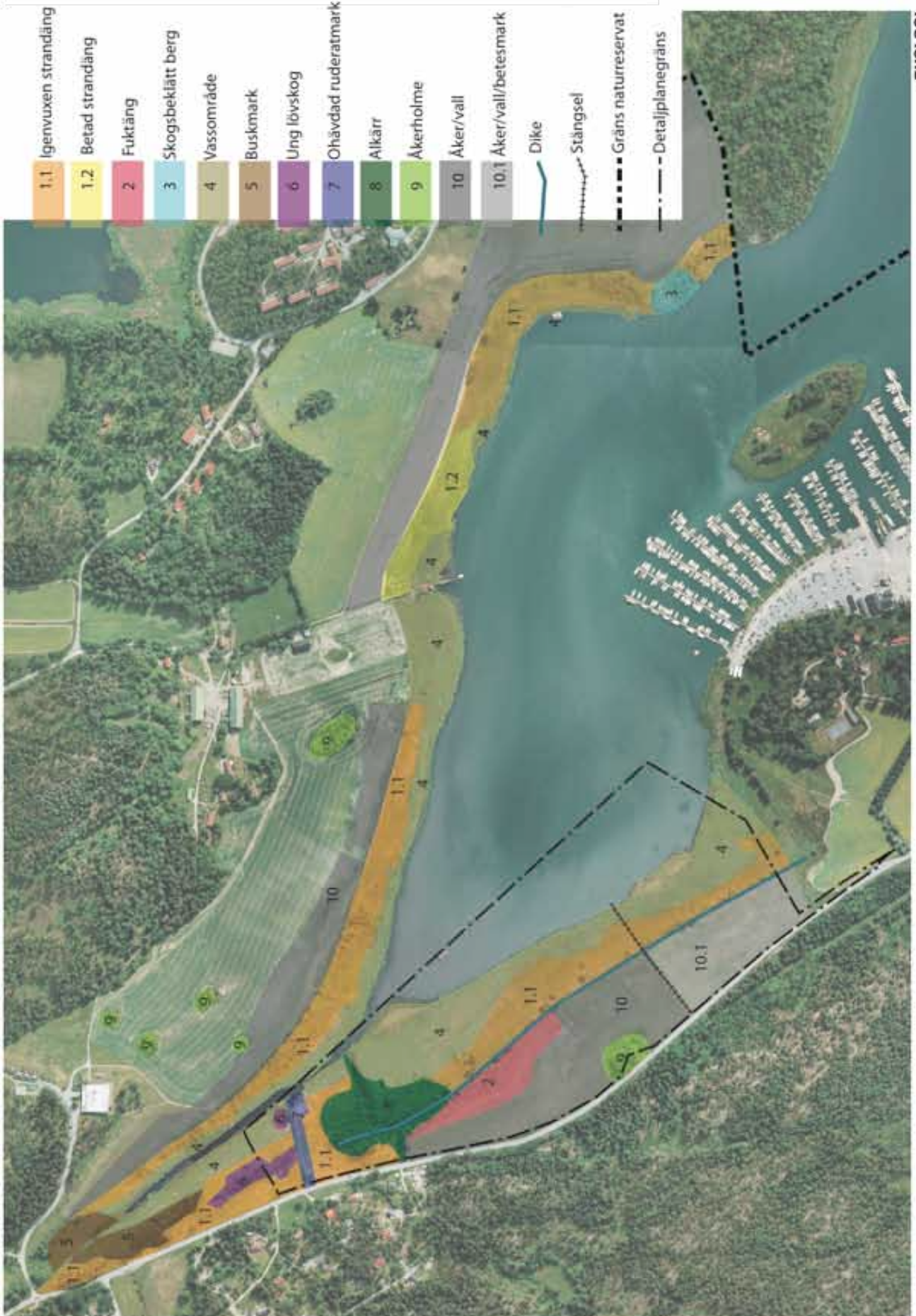

Bild 4. Strandängarna på södra sidan Täljöviken håller på att växa igen. Tuvtåtel, kärtistel och kärsilja är de dominerande arterna. Bilden tv från 2005, tagen mot norväst. Bilden t h är tagen mot sydost, 2014

Fågelliv vid strandängarna

Strandängarna erbjuder inte längre möjligheter åt vadarfåglar, änder eller piplärkor att häcka, eftersom de vuxit igen med högvuxen vegetation och saknar en blå bård av grunt vatten innanför vassen. Enligt artportalen, saknas observationer av skyddsvärda fåglar knutna till strandängar under häckningstid, förutom sydlig gulärta (VU) som observerats vid ett tillfälle 1986. Ängspiplärka noterades dock i oktober 2014 och bland vadare märks tofsvipa, enkelbeckasin och strandkata med enstaka par i områdets närhet, med dessa är inte lika beroende av välhåvdade strandängar. Fåglar, knutna till vass, som sävsångare, rörsångare och sävsparv har däremot observerats 2014 samt skäggmes, 2003 (Ekologigruppen, 2006). Även arter knutna till buskmarker, som näktergal, buskskvätta och törnskata förekommer. Detta kan dock tyda på viss igenväxning. Under flyttningstider förekommer besök av rastande eller övervintrande fåglar. Brun kärrhök noterades under försommaren och hade ersatts av blå kärrhök på hösten. Likaså hade den på sommaren observerade törnskatan, på hösten ersatts med varfågel. Havsörn och fiskgjuse är andra rovfåglar som observeras över viken, strandängarna och kulturlandskapet.

Bild 5. Figur 8. Ängspiplärka (t v) uppskattar hävdade strandängar medan skäggmes kräver breda vassbälten med gammal vass. Foto: Magnus Nilsson

Åkermark

Ovanför strandängarna dominerar åkermark. På norra delen brukas åkern idag kontinuerligt av Näs gård. Mellan strandängarna och Svinningevägen på södra sidan, utgörs den öppna marken av en tidigare oppodlad friskäng, som nu nyttjas som åker/vall eller betesmark.

Denna åker brukas oregelbundet och slås bitvis vissa eller varje år samt troligen med återkommande jordbearbetning. Längst i söder är en del inhägnad och betas åtminstone innevarande år med hästar. Åkerholmen vid vägen, tillsammans med andra randzoner i åkermarken, som diken och angränsande skogsbryn är betydelsefulla miljöer för många av växter och djur som lever i det öppna landskapet.

Bild 6. Figur 9. Den rödlistade hämplingen (VU) påträffades på norra sidan, vid allén till Näs gård och trivs i odlingslandskapet.

Lövskog och alkärr

Triviallövskog på södra sidan av Täljöviken, består av en smal bård av björk mellan åker och strandäng och ett lite större bestånd av björk och al har utvecklats på någon del av strandängen. Det största sammanhängande lövskogsområdet består av ett alkärr. Björkskogarna har uppkommit under senare delen av 1900-talet i det i övrigt öppna strandområdet, medan alen är något äldre, men förmodligen inte mer än ca 70-80 år. På häradskartan syns att området som nu består av askskog tidigare varit ängsmark och ej odlats som övrig strandäng, kanske för att det varit för blött.

Bild 7. Figur 10. Södra udden av alkärret. (Se vidare stycket nedan.) Eventuellt en lämplig plats för fågeltorn.

Allmänna skötselföreskrifter

Skötselåtgärder

Näsängens grönstruktur har delats in i ett antal skötselområden. Indelningen i utgår dels från av plankartan för Näsängen (samrådshandling 2015-09-15), dels från en indelning av utpekade naturvärden baserad på den naturvärdesbedömning som presenteras i ”Täljöviken - Näs Bedömning av natur- och rekreationsvärden”, 2012-11-21). Skötselområdena är indelade efter antingen naturtyp eller funktion (gäller främst parkmark). För respektive skötselområde finns i vissa fall ett antal delområden. Denna indelning är gjord för att lättare kunna urskilja delområden som har olika förutsättningar att nå målbilden.

Skötselåtgärder är uppdelade i tre kategorier:

- Engångsåtgärder
- Sällan återkommande åtgärder
- Ofta återkommande åtgärder

Allmänna föreskrifter

I flera av skötselområdena föreskrivs röjning. Nedan anges några punkter som är viktiga att beakta i samband med detta:

Röjning av skogsbestånd

- Inga röjningsarbeten bör utföras under fåglarnas häckningstid, detta för att förhindra att bon, ägg förstörs eller att fågelungar störs.
- Röjningsarbeten bör utföras med röjsåg, alternativt en liten skogsmaskin som inte kompakterar marken i någon högre utsträckning.
- Asp bör om möjligt ringbarkas, detta för att undvika stort uppslag av aspskott.
- Röjning i kraftigt igenväxta bestånd bör om möjligt ske under ett par år, detta för att träden och eventuella arter som finns på trädet ska kunna återanpassa sig till en mer öppen miljö.

Avverkning

- Grova träd som är uppenbart döende eller skadade eller har skadade eller sjuka grenar, ska så långt möjligt stå kvar i beståndet om inte skötselföreskrifterna säger något annat (t.ex. område 10). En riskbedömning ska göras från fall till fall för att avgöra om trädet eller dess grenar medför uppenbar risk för människor.
- Grova träd som eventuellt behöver avverkas ska lämnas på plats eller läggas upp på lämplig plats i närheten, med fördel i solexponerade lägen för att gynna vedlevande insekter.

Sjuka träd

- När det gäller träd som är angripna av askskottsjuka eller almsjuka bör expertis inom området patogena svampar rådfrågas huruvida det är säkert att spara stammarna som död ved. Risk kan finnas att sjukdomarna kan spridas från de avvertrade träden till ännu inte angripna träd.

Död ved

- Död ved ska generellt sparas inom det aktuella skötselområdet.
Grova stammar läggs så långt möjligt på solexponerade ställen.

Stigar och gångvägar

Stigar ska anläggas enligt någon av de nedan angivna typerna:

A. Gång- och cykelväg (G/C-väg)

- Tillgänglighetsanpassad
- Asfalt eller stenkross, belysning, 2,5 till 3 meter bred
- Vinterunderhåll
- Belysning

Gång- och cykelvägen är en belyst mindre väg. Den är tillgänglighetsanpassad och snöröjes och underhålls vintertid. Den är belagd med stenkross och stenmjöl eller är asfalterad. G/C-vägen har en bredd på 2,5 - 3 meter, stödkanter inräknat. Till denna bredd kommer bredden för de slänter som behövs i partier med stora höjdskillnader. Slänter och diken besås med ängsfröblandning. Vägens höjd ovanför befintlig mark får som mest vara 30 cm och dess dragning ska göras så att den smälter in så naturligt som möjligt i omgivningen.

B. Gångväg tillgänglig

- Tillgänglig med max 4% lutning
- Stenkross, 1,6 till 2,5 meter bred

Gångvägen är en anlagd, större stig med en bredd av 1,6 till 2,5 meter. Den är tillgänglighetsanpassad med max 4% lutning. Beläggningen är stenkross och stenmjöl (i undantagsfall med asfalt). Vägens höjd ovanför befintlig mark får som mest vara 30 cm och dess dragning ska göras så att den smälter in så naturligt som möjligt i omgivningen. Kan vara belyst.

C. Gångväg terränganpassad

- Terränganpassad, vinterunderhålls ej
- Stenkross, 1,6 till 2,5 meter bred

Gångvägen är en anlagd, större stig med en bredd av 1,6 till 2,5 meter. Den är terränganpassad och lutningen kan därför överstiga 4% lutning. Beläggningen är stenkross och stenmjöl eller med asfalt. Vägens höjd ovanför befintlig mark får som mest vara 30 cm och dess dragning ska göras så att den smälter in så naturligt som möjligt i omgivningen. Kan vara belyst.

D. Motions- och skidspår

- Terränganpassat spår, underhålls med skidspår på vintern
- Stenkross och flis, ca 2,5 meters bredd

Motionsspåret har en bredd av 2,5 meter. Till denna bredd kommer bredden för de slänter som behövs i partier med stora höjdskillnader. I trånga partier där spåret passerar grova träd eller hållar kan spåret göras smalare i korta stycken. För att skidspår ska kunna fungera som planerat, får spåret som minst vara 1,2 meter. Större träd, främst granar,

som står intill spåret och hindrar snö från att falla ner på skidspåren, kan behöva avverkas eller stammas upp. Beläggningen varierar mellan flis i skogspartierna och stenmjöl på hållpartier. Slänter besås med ängsfröblandning. Där spåret passerar öppna gräsmarker utgörs det av en utjämnad gräsyta (eller anlagd med stenkross/stenmjöl) och över diken löper det på spänger. Gräsytan klipps innan vintersäsongen för att förbereda för skidspår. Motionsspåret kan vara belyst.

E. Naturstig

- Markerad stig, framröjd, men som regel ej anlagd, ca 1,6 meter bred
- Terränganpassad
- Vid behov förstärkta passager över känsliga områden
- Kan förstärkas med flis eller stenkross

Stigen anordnas i första hand genom att markera upp befintliga stigar. Dessa kan förstärkas med dränerande material eller spänger vid fuktiga partier. I nyanlagda sträckor kan det vara nödvändigt att anlägga stigen med stenkross eller flis. Stigen bör vara ca 1,6 meter bred.

Hänsynstagande vid dragning och anläggning

Vid anläggning ska omgivande naturmark lämnas så orörd som möjligt. Detta innebär bland annat att inga transporter, upplag eller dylikt får förekomma utanför arbetsområdet. Med arbetsområdet avses det planerade motionsspårets och GC-vägens sträckning samt ett område om 1 m på vardera sidor om detta samt ytor avsedda för etablering, upplag och tillfällig köryta (arbetsväg) enligt planritning.

Träd som behöver fällas märks ut av beställaren i samråd med ekologisk expertis. Om risk föreligger att träd, grenar eller större rötter kan skadas vid arbetet, skall beställaren kontaktas för beslut om åtgärd. Blottade rötter skyddas på lämpligt sätt.

Enbart markvegetation samt block och stenar tas bort vid anläggningen av spåret. Synliga rötter ovan markytan bevaras i möjligaste mån. Kraftigare rötter kan tas bort efter gemensam syn med beställaren.

Där stenar, torrakor (stående döda träd) och lågor (trädfällen) förekommer i spårets sträckning flyttas dessa av entreprenören till sidan av spåret. Flyttningen ska ske i samråd med beställaren. Även uppstamning av enstaka träd ska ske i samråd med beställaren. Beställaren ska i samtliga fall samråda med ekologisk expertis.

Aktivitetspunkter

Skötselplan Näsängen och inre Täljöviken
30 november 2016

I de olika parkytorna kommer att anläggas flera olika aktiviteter enligt nedanstående:

Lekpark

Temalekpark

Bollplan

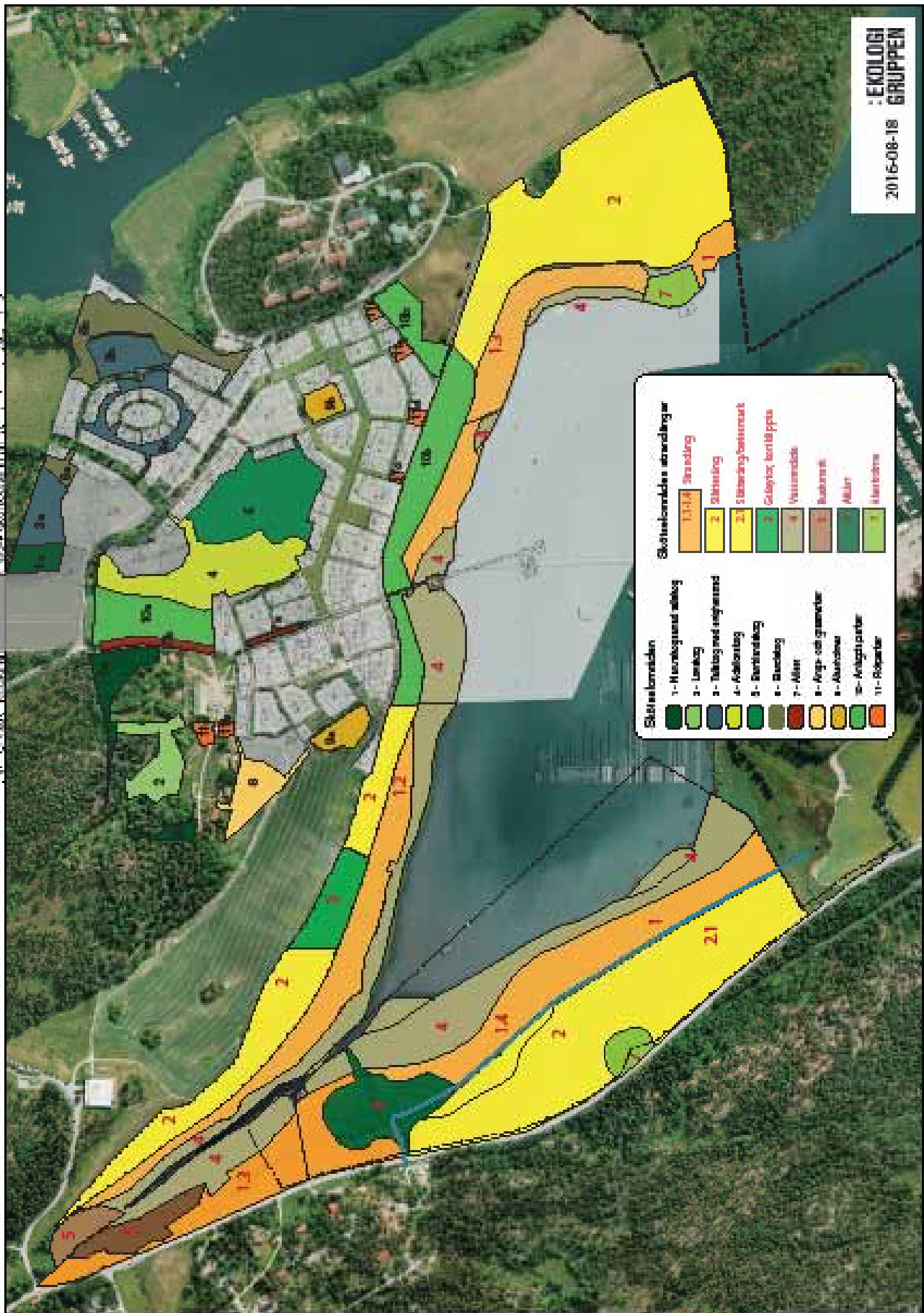
Grillplats

Entréplats

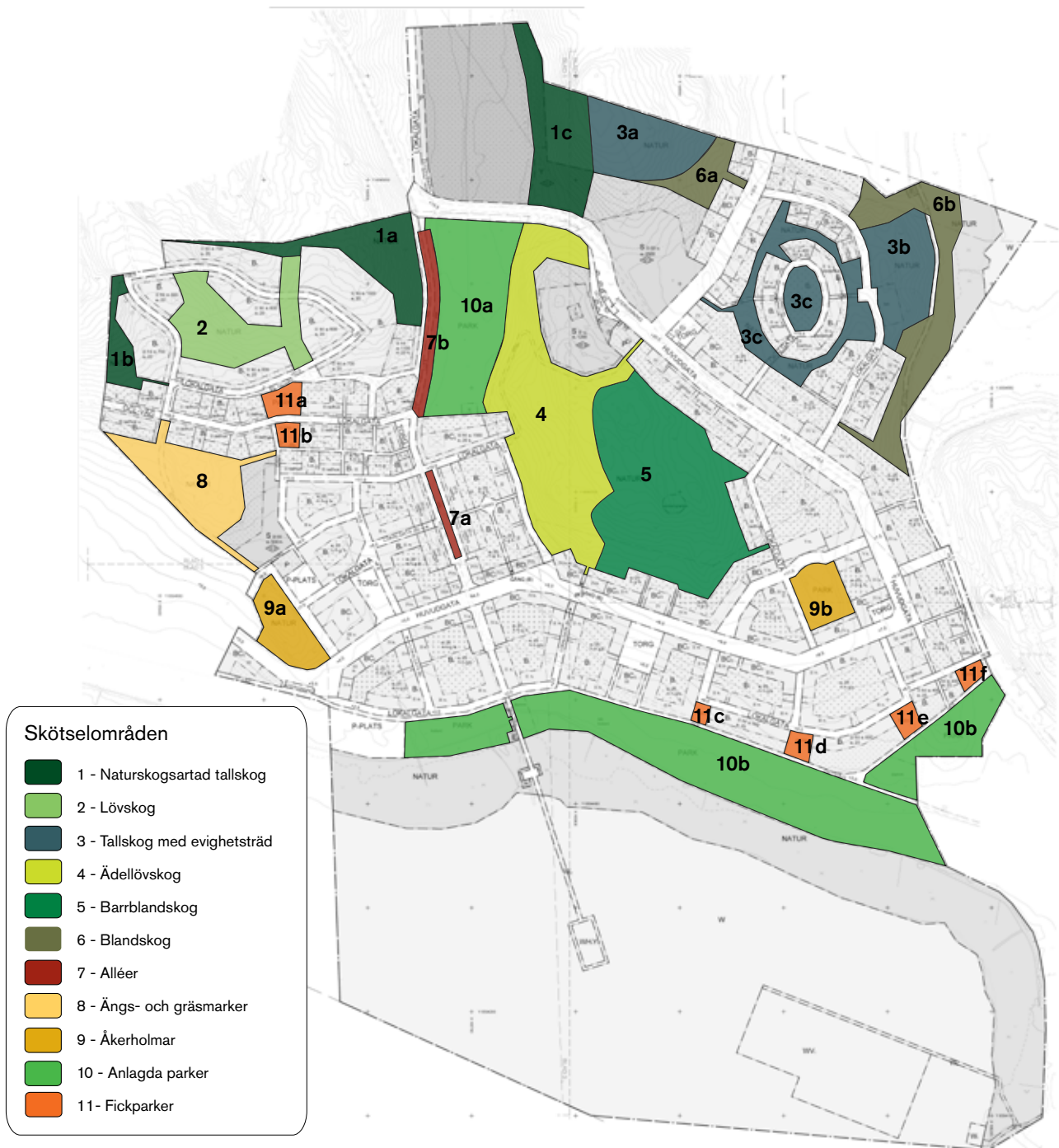
Utegy

Skötselområden

Näsängen - skötsel av naturmark inom och utanför detaljplan

Karta över skötselområden inom planområdet för detaljplan Näsängen samt inre delen av Täljövikens strandängar.

Karta över skötselområden inom planområdet för detaljplan Näsängen.

1 a & b. Naturskogsartad hällmarkstallskog och entréplats

Målbild

Naturskogsartad hällmarkstallskog, glest bevuxen med gamla träd och med mycket död ved.

Entréplats för motionsspår och anlagt motionsspår.

I dessa områden eftersträvas naturskogsartad hällmarkstallskog, d.v.s. gles barrskog med många gamla tallar och stor förekomst av död ved som torrakor och lågor.

Dessa två områden ansluter båda till Björnungeskogens friluftsområde, där tanken är att utveckla ett nät av stigar och motionsspår. Från Näsängen ska det vara lätt att ta sig till entréplatserna i området 1a och 1b. Entréerna till Björnungeskogen ska anordnas med bl.a. informationstavlor. Skogsområdena ska vara strövvänliga. Från entréplatsen ska anordnas ett motions- och skidspår som ansluter till spåsystem i Björnungeskogen.

Gamla tallar och död ved utgör de viktigaste biologiska värdena. Områdets betydelse som entré och anslutning till Björnungeskogen i norr utgör det viktigaste värdet för rekreation.

Beskrivning

Område 1a och 1b utgörs av hällmarkstallskog och hänger ihop med ett större skogsområde norrut som ligger utanför planområdet. Området är småkuperat med inslag av sänkor och fuktiga partier och domineras av gammal tall med inslag av äldre gran och klena men gamla lövträd (bl.a. senvuxen ek). Hålträd av tall förekommer sparsamt i området. Död ved förekommer ganska sparsamt i området, framför allt som tallågor och torrträd av tall, men även några gran- och lövträdslågor. Tallveden är till stor del solexponerad vilket gynnar många vedlevande insekter.

I områdena finns värdefulla arter knutna till gammal tall (t.ex. tallticka) och till död ved (t.ex. skalbaggen raggbock).

Området är relativt kuperat, vilket begränsar framkomligheten, men är samtidigt glest bevuxet och halvöppet, vilket är inbjudande för promenader.

Skötselåtgärder

Engångsåtgärder

- Anlägga motionsspår (typ D) i område 1a och 1b som sammankopplar till rekreativområden norrut. Spåren anläggs i samråd med ekologisk expertis så att naturvärden beaktas.
- Anlägga två entréplatser till det större friluftsområdet i norr, inklusive en skylt med karta över närområdet som anger stigar och olika målpunkter (1a och 1b).
- Placera ut en bänk eller annan typ av sittplats i anslutning till skylt (1a och 1b).

Ekosystemtjänster i område 1a och 1b

Producerande tjänster

Obetydligt förekommande

Reglerande tjänster

Luftrening

- Träd med barr och löv som renar luft (glest trädbestånd ger svagare funktion)

Temperaturreglering

- Vegetationsklädd yta som kan buffra temperaturväxlingar

Skadedjursreglering

- Utrymme för bl.a. skadedjursreglerande fåglar och insekter

Understödjande tjänster

Biologisk mångfald

- Artrik biologisk mångfald i biotop som är viktig för bevarande av mångfalden

Sällan återkommande åtgärder

- Röjning av sly och uppväxande träd längs motions- / skidspåret, så att sikten intill spåret är fri och att snö kan falla ner på spåret.
- Kontrollera att boende inte annekterar närliggande mark. Om så är fallet bör åtgärder vidtas för att förhindra detta.

Ofta återkommande åtgärder

- Stigarna hålls öppna och fria från nedfallna grenar. Död ved lämnas i skogen.
- Underhåll av motionsspårets beläggning och eventuella belysning.

Uppföljning av mål och skötsel

- Inga gamla eller grova träd ska vara avverkade eller skadade. Andelen gamla träd (minst 80 år) ska vara minst 70% av det mogna beståndet.
- Död ved ska vara lämnad inom området. I område 1a och b ska det finnas minst 1 m³/ha.
- Motionsspår ska vara anlagt och väl underhållet.
- Motionsspår ska var frilagt så att snökan falla ner på spåret.
- Entreplats med skylt och bänk ska vara anlagt och väl underhållen.

Målbild för skötseln i område 1a naturskogsartad hällmarkstallskog med förekomst av död ved.

1c. Öppen blandskog med tall och ek

Målbild

Gles blandskog med välvuxna gamla tallar, en del gamla ekar och inslag av gammal gran, asp och lönn. Med stort inslag av död ved.

Entréplats samt anlagd gångväg som ansluter till historisk vägdragning.

Sluttningen ska vara glest bevuxen med gamla träd, där främst välvuxna tallar sätter sin prägel. Gamla ekar, lönnar och aspar ges utrymme och tillåts breda ut sig, medan slyuppslaget begränsas för att behålla en öppen och strövvänlig karaktär. Utrymme ska också ges till spridda körsbärsträd samt ett utval av unga askar som tillåts växa sig stora. Död ved (fallna träd, stående döda träd, fallna grova grenar) lämnas i första hand på plats, men kan flyttas inom området om säkerheten eller framkomligheten påbjuder det.

Området ska vara strövvänligt. En gångväg ska koppla området kring skola / idrottsplats norrut till skogsområdet i norr och ska då följa den historiska vägdragningen i västra skogsbrynet. Vägen ska också kopplas söderut till den historiska allén vid Parkvillan. Där gångvägen möter Näsvägen i söder ska en entréplats anordnas med vägvisning. Entréplatsen utformas så att den och gångvägen samverkar med skola / idrottshall.

Gamla tallar och gamla ädellövträd samt död ved utgör de viktigaste biologiska värdena. De viktigaste rekreationsvärdena är den tillgänglighet som skapas med gångvägen genom området.

Beskrivning

Området består av blandskog i en sluttning som vetter mot en åkermark i väster som är planlagd för idrottsanläggning. Skogen domineras av tall, men har även inslag av ek och äldre gran. Träden är förhållandevis grova och välväxta som en följd av de bördiga lösa jordlagren som troligen är grönstenspåverkade. Död ved förekommer sparsamt och utgörs av ganska grova lågor av tall, gran och ek. En del gammal björk förekommer också, liksom en del sälg. Yngre träd av tall, gran, körsbär, ask, alm och ek förekommer också. Nypon och sly dominerar buskskiktet, där uppslaget av asksly är påtagligt. Den rödlistade taltickan förekommer på en del tallar.

Skötselåtgärder

Engångsåtgärder

- Inledande röjning av sly och gallring av träd där trädskiktet är för tätt (utförs i samråd med ekologisk expertis). Ett urval av unga askar pekas ut och tillåts växa upp till gamla träd.
- Anlägga gångväg (typ A, B eller D) som kopplar till Kanalstadens nät av gångvägar i norr. Gångvägen ska följa den historiska vägens sträckning i västra skogsbrynet.
- Anlägga en entréplats vid gångvägens anslutning till Näsvägen (anpassat till skolan och idrottsplatsen) med vägvisning.
- Placera ut en bänk eller annan typ av sittplats i anslutning till skylt.

Sällan återkommande åtgärder

- Röja sly regelbundet (ca var 5:e år) så att vuxna och gamla träd kan utveckla sina kronor, så att området är ljusöppet och så att framkomligheten är god.
- Flytta nedfallna grenar som hindrar framkomlighet på stigarna. Grenarna ska läggas så nära som möjligt det träd grenarna fallit från.

Ofta återkommande åtgärder

- Stigarna hålls öppna och fria från nedfallna grenar. Död ved lämnas i skogen.
- Underhåll av motionsspår och eventuell belysning.

Uppföljning av målbild och skötsel

- Inga gamla eller grova träd ska vara avverkade eller skadade av mänskliga åtgärder. Andelen gamla träd (minst 80 år) ska vara minst 70% av det mogna beståndet.
- Död ved ska vara lämnad inom området. I området ska det finnas minst 2m³/ha.
- Gångväg ska vara anlagd och väl underhållen.
- Entreplats med skylt och bänk ska vara anlagd och väl underhållen.

Ekosystemtjänster i område 1c

Producerande tjänster

Obetydligt förekommande

Reglerande tjänster

Luftrening

- Träd med barr och löv som renar luft (glost trädbestånd ger svagare funktion)

Temperaturreglering

- Vegetationsklädd yta som kan buffra temperaturväxlingar

Skadedjursreglering

- Utrymme för bl.a. skadedjursreglerande fåglar och insekter

Understödjande tjänster

Biologisk mångfald

- Artrik biologisk mångfald i biotop som är viktig för bevarande av mångfalden

2. Silverparken: lövskog

Målbild

Gles, hagmarkslik lövskog med större lövträd av bl.a. asp, alm, ek, björk och sälg.

Naturpark med naturligt fältskikt och ett glest, hagmarkslikt trädskikt och möjligheter till naturlek. En anlagd, genomgående gångväg säkerställer att områdets karaktär är allmän. En informationstavla om silverskatten ska uppföras. Bänkar med sittplatser ska anordnas och en lekplats kan anläggas vid behov.

Målet med skötselområdet är att skapa en naturpark med en gles, olikåldrig blandlövskog med en dominans av asp, alm ek och björk. Befintliga äldre träd bevaras. Föryngring av alm, asp, ek och björk prioriteras så att ett olikåldriga bestånd bildas och bibehålls. Även andra trädslag kan ges utrymme där prioriterade trädslag inte kommer upp. I skötselområdet ska det finnas tillgång till hålträd och i begränsad omfattning även grov död ved av flera trädslag.

Historien om den funna silverskatten ger naturparken en kulturhistorisk identitet. En naturstig och några sittplatser inom parken bidrar till högre tillgänglighet. Naturparken ger möjligheter till naturlek och naturpedagogik.

De viktigaste biologiska värdena är de gamla lövträden och blommande sälgar. De viktigaste rekreativvärdena är möjligheterna till naturlek och kulturhistorisk upplevelse.

Beskrivning

Området utgörs av blandlövskog med inslag av asp, björk, alm, ek, sälg och klibbal och har länge varit betad av hästar. I områdets södra del, strax norr om Näs gård, ligger ett bestånd av ung asp, alm och ek.

I början av 1700-talet hittades en av Sveriges största silverskatter i området. Miljön har flera fornlämningar och höga kulturmiljövärden som ger en historisk identitet och koppling till platsen.

Skötselåtgärder

Engångsåtgärder

- Anlägga en genomgående gångväg (A, B, C eller D efter behov) som leder genom området, samt ansluter till entréplatsen i skötselområde 1a. En förgrening leder till platsen där silverskatten hittades.
- Sätta upp en skylt som berättar historien om silverskatten.
- Placera ut en bänk eller annan typ av sittplats i anslutning till skylt.
- Vid behov anläggs en sittplats.

Sällan återkommande åtgärder

- Sly och yngre träd röjs så att större träd ges plats att breda ut sina kronor. Utvalda yngre träd sparas dock som efterföljare, som kan fylla tomrum efter äldre träd som på sikt kan falla ifrån. Yngre sälgar gynnas i brynen och ges möjlighet att växa sig stora.
- Flytta nedfallna grenar som hindrar framkomlighet på stigarna. Grenarna ska läggas så nära som möjligt det träd grenarna fallit från.

Ekosystemtjänster i område 2

Producerande tjänster

Obetydligt förekommande

Reglerande tjänster

Luftrening

- Träd med löv som renar luft (glost trädbestånd ger svagare funktion)

Temperaturreglering

- Vegetationsklädd yta som kan buffra temperaturväxlingar

Skadedjursreglering

- Utrymme för bl.a. skadedjursreglerande fåglar och insekter

Pollinering

- Träd (bl.a. tidigblommande sälg) och buskar med blommor som ger näring åt pollinerande bin

Understödjande tjänster

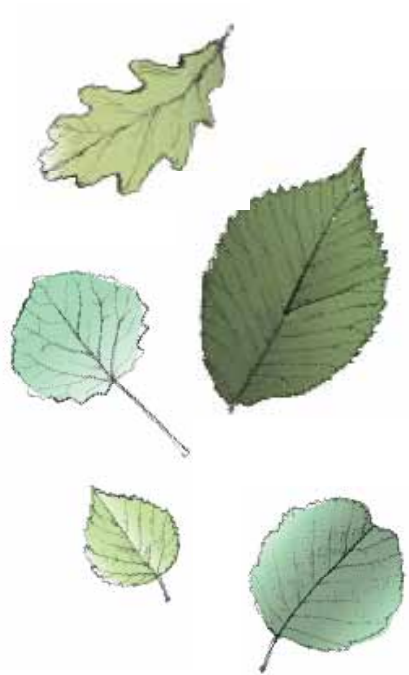
Biologisk mångfald

- Artrik biologisk mångfald i biotop som är viktig för bevarande av mångfalden

- Underhåll av skylt och bänkar.
- Kontrollera att boende inte annekterar närliggande mark. Om så är fallet bör åtgärder vidtas för att förhindra detta.

Ofta återkommande åtgärder

- Underhåll av stig och eventuell belysning.
- Stigarna hålls öppna och fria från nedfallna grenar. Död ved lämnas i skogen.

3. Tallskog med evighetsträd

Målbild

Gles barrskog med gamla pelartallar och plats för död ved som tallågor och torrakor.

Strövvänlig, gles barrskog med pelartallar och plats för naturlek. Gångväg eller stig som markerar att området är allmänt och skapar tillgänglighet.

Målbilden med skötseln för områdena är att skapa gles och luckig tallskog med inslag av evighetsträd, solexponerade gamla tallar och förekomst av död ved. I och med att dessa bestånd ganska nyligen är avverkade bör åtgärderna riktas in på att få upp en ny tallskog. De kvarlämnade tallarna ska lämnas kvar som evighetsträd i den kommande skogen. Död ved ska behållas inom området, antingen där den står och faller eller, om den hindrar framkomlighet eller säkerhet, flyttas till så kallade fauna-depåer inom området. Karaktären av fruktträdgård med fruktträd ska bevaras och utvecklas i delområde 3c. I brynzoner ges utrymme för sälj att etablera sig.

En stig tillgängliggör område 3c och sammankopplar detta med g/c-vägen utmed Tunafjärden genom en stig. Samtliga delområden ska utgöra bostadsnära natur och förmedla skogskänsla och erbjuda miljöer för naturlek och naturpedagogik. För att säkra den upplevda tillgängligheten bör gränsen mellan skogen och privat tomtmark utformas så att det tydliggörs vilken del av marken som är offentlig (allmän platsmark) och vilken som är privat (kvartersmark).

De gamla tallarna utgör det största biologiska värdet, dit också de sparsamt förekommande gamla ekarna, asparna och fruktträden kan räknas. De högsta rekreationsvärdena är knutna till den glesa barrskogen med pelartallar med utrymme för naturlek.

Ekosystemtjänster i område 3

Producerande tjänster

Obetydligt förekommande

Reglerande tjänster

Luftrening

- Träd med löv som renar luft

Temperaturreglering

- Vegetationsklädd yta som kan buffra temperaturväxlingar

Skadedjursreglering

- Utrymme för bl.a. skadedjursreglerande fåglar och insekter

Understödjande tjänster

Biologisk mångfald

- Artrik biologisk mångfald i biotop som är viktig för bevarande av mångfalden

Beskrivning

De flesta delområden utgörs av äldre hyggen med kvarlämnade gamla tallar. Här finns även inslag av äldre ek och asp. I mitten av område 3c finns även en gammal fruktträdgård med äppelträd.

Skötselåtgärder

Engångsåtgärder

- Inledande slyröjning och gallring genomförs i samråd med ekologisk expertis. Då pekas evighetsträd pekas ut, liksom de efterföljare som ska få växa upp till ersättare på lång sikt. Gallringen ska ge de gamla träden möjlighet att utvecklas, men också möjligheter åt spridda individer av ek, ask, asp och sälj att utvecklas.
- Fruktträdgårdens fruktträd restaureras och kompletteras med lämpliga fruktträd.
- Anlägga gångväg (typ A, B, C eller D efter behov) i område 3b och 3c som sammankopplar till g/c-vägen längs med Tunafjärden.
- Anlägga en genomgående stig (typ E) som löper genom hela 3c för att göra det tillgängligt och allmänt.
- Placera ut bänkar eller annan typ av sittplatser i anslutning till stigarna.

Sällan återkommande åtgärder

- Gallring av sly ska ske så att grova trädstammar blir solbelysta, så att gamla träd kan utvecklas och så att utpekade efterföljare kan ges utrymme.
- Gallring kring fruktträd och beskärning av dessa som gynnar trädet.
- Naturmarken i den södra delen av 3c gallras från gran och kompletteras med björk, tall och enar.
- Kontrollera att boende inte annekterar närliggande mark. Om så är fallet bör åtgärder vidtas för att förhindra detta.

Ofta återkommande åtgärder

- Underhåll av gångväg, stig och eventuell belysning.
- Stigarna hålls öppna och fria från nedfallna grenar. Död ved lämnas i skogen.

4. Fåfången: landskapspark med ädellövskog

Målbild

Glest trädbevuxen park med karaktär av engelsk park eller hagmark, dominerad av stora ädellövträd och med inslag av gamla tallar. Parken är anpassad till resterna av "Fåfången" med sina terrasser och rader av gamla träd. Utrymme för död ved tillskapas på lämplig plats.

Parken är lätt att ströva i och de stora träden, vårbloommande örter, utblickar mot havet och lämningarna efter Fåfången bjuder på viktiga upplevelsevärden. Parken är lättillgänglig och trygg och har anordnade platser för picknick och grillning.

Parken ska utgå från det historiska landskap som planerades tillsammans med anläggandet av den påtänkta byggnaden "Fåfången". Den bör därför planeras i samråd med kulturhistorisk expertis. Anlagda stigar och aktivitetsytor ska vara anpassade till den historiska strukturen av byggnader, terrasser och trädtrader.

Resterna av Fåfången ska röjas fram, skyddas och tillgängliggöras. Döda träd i trädraderna av gamla träd ska ersättas med nya. Terrasser ska restaureras och tillgängliggöras.

I området kring Fåfången och backen ner mot Näs gård ska de gamla ädellövträden dominera. I södra delen av området ökar inslaget av gamla tallar och hassel. Markvegetationen får utvecklas naturligt, där örter och vårbloommande växter dominerar i norr, medan gräs och ris är vanligare under tallarna. Trädsiktet är glest, så att de gamla träden ges utrymme att utvecklas, och så att ljus kommer in till en stor del av de gamla trädstammarna.

En g/c-väg går genom områdets norra del, norr om höjden, och sammankopplar bebyggelsen kring Näs gård med förskola och skola. En gångstig leder till både Ekbacken och Gyllenadlerska Fåfången och skyltar informerar om platsens historia. Inskriptionen i Ekbacken syns. I anslutning till informationstavlor finns parksoffor. I anslutning till stengrunden finns en allmän grillplats med vindskydd för att möjliggöra dagslånga naturstudier för barn. Flera naturstigar löper runt berget och ingår som en del av Näsängens alla promenadstråk.

De gamla ädellövträden och de gamla tallarna, med tillhörande död ved, utgör de viktigaste biologiska värdena. Upplevelsevärdena knutna till Fåfången, med ruinerna, terrasserna och trädraderna hör till de viktigaste rekreationsvärdena. Upplevelserna av gamla träd, vårbloommande växter och utblickar mot havet är också viktiga. Till de viktigaste värdena hör också att parken är tillgänglig, med anlagda gångvägar och stigar, och upplevs som trygg.

Beskrivning

Delområde 4a utgörs av en glest bevuxen ädellövskog med ek, ask, lönn och hassel. I sydväst finns en stor grupp ekar som enligt en minnessten planterades år 1712. I den nordöstra delen finns ett stort antal ekar och askar som ungefär samtidigt planterats i långa rader. I raderna har tidigare också ingått almar, som nu dött. Möjligen har även lönn ingått. (Trädraderna fortsätter på förskoletomten och i den allé som går

öster om förskolan). Träden är en viktig del av områdets kulturhistoria och har planterats som en del av parken kring gården och den planerade Fåfången. De har sannolikt planterats i ett tänkt förhållande till de terrasser som finns i området och till byggnadsgrunden till Fåfången. Samtidigt är träden, flera hundra år gamla, mycket värdefulla för den biologiska mångfalden. De är värdar för ovanliga mossor, lavar, vedsvampar och vedinsekter. Flera träd är mer än metergrova, och många har både håligheter och rik påväxt av lavar. Död ved förekommer spritt i området, huvudsakligen av klenare dimensioner, men även några grova stammar finns. Framför allt i den nordvästra delen av området hyser flera gamla ädellövträd. I den södra delen av området finns ganska täta bestånd av hassel. Död ved förekommer bitvis rikligt här, framför allt av klenare dimensioner. Längst i norr återfinns ett parti med gamla granar, bland annat en mycket grov gran, ca 50-60 cm i stamdiameter. En grov granlåga finns i också här.

Skötselåtgärder

Engångsåtgärder

- En restaureringsplan för parken upprättas i samråd med kulturhistorisk expertis. Restaureringen omfattar rimlig vård och skydd för husgrunderna och terrasserna, liksom eventuella andra fornlämningar. En särskild del av restaureringen omfattar vård av de gamla träden i trädraden och i ekbacken från 1700-talet. Där så är lämpligt kompletteras trädraderna med nya träd där de gamla har dött. Sträckningar för gångvägar och stigar pekas ut. Lämpliga platser för picknick- och grillplats pekas ut. En lämplig plats för upplag av död ved (faunadepå) pekas ut.
- En inledande gallring och slyröjning genomförs i samråd med kulturhistorisk och ekologisk expertis. De gamla träden ges utrymme och tillräckligt med ljus för att utvecklas. Sly röjs för att ge öppenhet och sikt. Unga träd pekas ut som efterföljare till de äldsta träden, på platser där de inte stör parkens historiska mönster.
- Stigar / gångvägar anläggs som tillgängliggör Ekbacken och Gyllenadlerska Fåfången (av typ B, C eller D).
- En gångväg (typ A, B eller C efter möjlighet) mellan Näs gård och förskolan på höjden.
- Placera ut minst 5 bänkar eller annan typ av sittplatser i anslutning till stigarna.
- Sätta upp en skylt som berättar historien om Ekbacken och Gyllenadlerska Fåfången.
- Sätta upp en skylt med karta över närområdet som anger stigar och olika målpunkter.
- Anlägga en picknick- och grillplats och ett vindskydd i anslutning till stengrunden.

Sällan återkommande åtgärder

- Återkommande röjningar för att bibehålla ovan beskrivna struktur. Görs vart annat till vart tredje år. Eventuellt kan årliga röjningar krävas under de första åren.
- Underhåll av fornlämningar.
- Vård av träden i trädtrader och bland Ekbackens planterade ekar.

Ekosystemtjänster i område 4

Producerande tjänster

Obetydligt förekommande (hassel-nötter)

Reglerande tjänster

Luftrening

- Träd med löv som renar luft (glost trädbestånd ger svagare funktion)

Temperaturregulering

- Vegetationsklädd yta som kan buffra temperaturväxlingar

Skadedjursreglering

- Utrymme för bl.a. skadedjursreglerande fåglar och insekter

Understödjande tjänster

Biologisk mångfald

- Artrik biologisk mångfald i biotop som är viktig för bevarande av mångfalden

Ofta återkommande åtgärder

- Rökning kring gångvägar och stigar för att öka sikten och den upplevda tryggheten. Görs varje år.
- Stigarna hålls öppna och fria från nedfallna grenar. Död ved lämnas i skogen.
- Underhåll av gångvägar, stigar och belysning.
- Underhåll av picknick- och grillplats samt skyltar.

5. Fåfången: landskapspark med tall och hassel

Målbild

Gles och öppen tallskog med gamla tallar, med inslag av gammal björk och asp. I vissa partier finns buketter med gammal hassel. Värdefull död ved samlas i en faunadepå.

Området är ljusöppet och strövvänligt och utgör en del av parken kring Gyllenadlerska Fåfången. Här finns utblickar mot Täljöviken, en utsiktsplats och en anordnad plats för andakt (typ kapell).

Målet med skötseln är att skapa en olikåldrig barrblandskog som bitvis har ett stort inslag av lövträd och hassel i buskskiktet. De gamla träden ska stå tillräckligt glest för att ljus kan belysa de gamla trädens stammar. Bland tallarna finns ett inslag av gamla lövträd, främst björk och asp, men också ek och ask och en del körsbär. I brynet finns spridda sälgar. Död ved är en viktig del av värdet för den biologiska mångfalden. Döda stammar och grova grenar lämnas där så är möjligt på plats, men flyttas annars till en utpekad faunadepå.

Området utgör en del av parken Fåfången kring fornlämningen Fåfången och ska utvecklas som ett smlande besöksmål för Näsängen och hela Åkersberga. I det öppna trädbståndet löper en gångväg och stigar som gör området tillgängligt. Här finns en anlagd plats för picknick med utsikt över Täljöviken samt en anlagd plats för andakt. Här finns utrymme för naturlek och naturstudier.

De gamla tallarna och lövträden, med tillhörande död ved, utgör de största biologiska värdena. Gamla buketter med hassel är också viktiga. Möjligheterna att ströva i ett öppet bestånd med tallar, med utblickar över Täljöviken, samt möjligheter till naturlek, är de viktigaste rekreativvärdena.

Beskrivning

Området består av gles gammal olikåldrig barrblandskog som idag huvudsakligen ligger som ett större sammanhängande område en bit öster om nuvarande Näs gård. Detta område ligger till stor del i en svag sydslutning och domineras av tall och gran, inslag av asp och björk. Området är till stor del blockigt. Bitvis finns även ett stort inslag av hassel, ett litet parti domineras av körsbär. Avverkningar har skett i sen tid, varvid barr har avverkat och löv har lämnats.

Skötselåtgärder

Skötseln kan behöva anpassas till åtgärder inom område 4, beroende av ifall man bedömer att område 5 har en viktig kulturhistorisk koppling till område 4 och dess fornlämningar. Skötseln av gamla tallar med inslag av lövträd är rimligen alltid aktuell, men beståndet av hassel kan eventuellt utvecklas om det anses kulturhistoriskt riktigt.

Engångsåtgärder

- Inledande gallring och röjning i samarbete med ekologisk expertis. De vuxna och gamla träden gallras fram så att de får utrymme att utvecklas och möjlighet att få solljus på stammarna. Samtidigt pekas efterföljare ut, alltså unga träd som på sikt ska kunna ersätta de

Ekosystemtjänster i område 5

Producerande tjänster

Obetydligt förekommande (hassel-nötter)

Reglerande tjänster

Luftrening

- Träd med löv som renar luft

Temperaturreglering

- Vegetationsklädd yta som kan buffra temperaturväxlingar

Skadedjursreglering

- Utrymme för bl.a. skadedjursreglerande fåglar och insekter

Pollinering

- Träd (bl.a. tidigblommande sälg) och buskar med blommor som ger näring åt pollinerande bin

Understödjande tjänster

Biologisk mångfald

- Artrik biologisk mångfald i biotop som är viktig för bevarande av mångfalden

gamla träden när de dör.

- En plats för död ved (faunadepå) pekas ut i samråd med ekologisk expertis.
- Stigar / gångvägar anläggs som kopplar samman området med Ekbacken och Gyllenadlerska Fåfången och gör det möjligt att nå området från alla delar av Näsängen (av typ B, C eller D).
- Placera ut minst 5 bänkar eller annan typ av sittplatser i anslutning till stigarna.
- Anlägga en picknick- och utsiktsplats.
- Anlägga en andaktsplats.
- Sätta upp en skylt med karta över närområdet som anger stigar och olika målpunkter.

Sällan återkommande åtgärder

- Inledningsvis genomförs slyröjning ca vartannat år. Efter ca 10 år kan slyröjning och kompletterande gallring göras ungefär var femte år.
- Vård av hasselbuketter.
- Underhåll av andaktsplats.

Ofta återkommande åtgärder

- Röjning kring gångvägar och stigar för att öka sikten och den upplevda tryggheten. Görs varje år.
- Stigarna hålls öppna och fria från nedfallna grenar. Död ved lämnas i skogen.
- Underhåll av gångvägar, stigar och belysning.
- Underhåll av picknick- och utsiktsplats samt skyltar.

6. Blandskog

Målbild

Artrik blandskog med gamla träd och rik tillgång på död ved.

Skogsdungar med artrikedom och möjligheter till naturlek. Upplevelse av vattenkontakt från anlagd gång- och cykelväg.

Målet med skötseln är att skapa gles, olikåldrig blandskog med en dominans av tall, ask och ek. Andra trädslag ges utrymme där prioriterade trädslag inte kommer upp. I området ska det finnas tillgång till hålträd och grov död ved av diverse trädslag. Förekomsten av död ved ska dock vara begränsad i omfattning. Målet är att bibehålla klibbalskogen, om ännu ägrot utglesad för att medge vattenkontakt, och att utveckla skogsbrynet med blommande och bärande buskar och träd om bidrar med föda för insekter och fåglar.

I östra området anläggs en gång- och cykelväg som en del av förbindelsen mellan Näsängen och Åkersberga station, en förbindelse som ska kunna koppla till en eventuell strandpromenad i Kanalstaden.

De gamla kvarlämnade frötallarna, med enstaka lågor med död ved, utgör de viktigaste biologiska värdena. Möjligheterna till naturlek och upplevelsevärden av promenad med vattenglimt hör till de viktigaste rekreativvärdena. Den sammanlänkande gång- och cykelvägen längs vattnet är av stor betydelse för grönstrukturen.

Beskrivning

Område 6a består huvudsakligen av blandad slyvegetation, men enstaka höga frötallar förekommer också. Här är inslaget av sly av asp och ask bitvis stort.

Området 6b består av ett mindre bestånd med blandskog som bitvis är starkt påverkat av tidigare skogsbruk. Här finns inslag av gammal ek och hålträd av både tall och ek och fältskiktet är artrikt. Död ved förekommer sparsamt, med enstaka grövre dimensioner. I områdets nordöstra del intill ligger en ung klibbalskog intill Tunafjärden. Skogen övergår i öster delen till en blandlövskog och ett bryn ut mot en åker. Asp och björk dominerar denna del.

Båda delområdena är idag kuperade och inte särskilt tillgängliga. I nedre kanten av delområdet 6b löper dock en anlagd stig.

Skötselåtgärder

Engångsåtgärder

- Restaureringsröjning av hela området, görs etappvis. Äldre askar och aspar prioriteras och sly och ungträd röjs i närheten av dessa. Dessutom bör det röjas i partier där ung tall och ek kommer upp. En gles förnygring av ask, ek, asp och tall tillåts för att skapa ett olikåldrigt blandskogsbestånd. Sälgnynas i brynen.
- Skogsbrynet på åkermarken i norr utvecklas genom att plantera blommande bärande arter som hagtorn, slån och körsbär.
- Anlägga g/c-väg, typ A, (6b) som kopplar vidare norrut och den framtida stadsdelen Kanalstaden.
- Anlägga en entréstig i luckan mellan kvarteren från bussgatan

Ekosystemtjänster i område 2

Producerande tjänster

Obetydligt förekommande

Reglerande tjänster

Luftrening

- Träd med löv som renar luft (glest trädbestånd ger svagare funktion)

Temperaturreglering

- Vegetationsklädd yta som kan buffra temperaturväxlingar

Skadedjursreglering

- Utrymme för bl.a. skadedjursreglerande fåglar och insekter

Pollinering

- Träd (bl.a. tidigblommande sälg) och buskar med blommor som ger näring åt pollinerande bin

Understödjande tjänster

Biologisk mångfald

- Artrik biologisk mångfald i biotop som är viktig för bevarande av mångfalden

västerut in i område 6a (typ E).

- Placera ut minst 3 bänkar eller annan typ av sittplatser i anslutning till g/c-vägen längs Tunafjärden.

Sällan återkommande åtgärder

- Sly gallras kontinuerligt för att bibehålla en gles och solbelyst skog.
- Klubbalskogen bör lämnas för fri utveckling, utom i partier där man öppnar upp för utblickar mot vattnet.
- Underhåll av skylt och bänkar.
- Kontrollera att boende inte annekterar närliggande mark. Om så är fallet bör åtgärder vidtas för att förhindra detta.

Ofta återkommande åtgärder

- Rökning kring g/c-väg för att öka sikten och den upplevda tryggheten. Görs varje år.

7. Alleér

Målbild

Behålla och utveckla de värden för mossor, lavar, vedsvampar, vedinsekter och fladdermöss som finns knutna till gamla träd i alléer.

Alléerna ska bidra till en anknytning till den historiska gårdsmiljön och vara ett vackert inslag längs de vägar och allmänna platser där de står.

Målet med skötseln är att bibehålla strukturen av alléerna, dess ekologiska funktion och kulturhistoriska värde. Både gång-, cykel- och personbilstrafik ska rymmas längs med alléerna. Vid allé 7b skapas en parkgata med de sparade träden i en park i mitten av gatan och enkelriktad körbana runtomkring.

De gamla solbelysta träden, inte minst de med håligheter, utgör de främsta biologiska värdena. Alléträden är viktiga estetiska värden för för flanörer.

Beskrivning

Skötselområdet utgörs av fyra gamla alléer inom planområdet. Den större allén (7a) finns utmed vägen ner till Näs gård och består huvudsakligen av gamla askar. Flera av träden har håligheter och bedöms kunna vara lämpliga bohål för bland annat fladdermöss. Flera av askarna är dock i mycket dåligt skick och kan behöva bytas ut mot nya träd. Längre söderut (7b) finns en allé med ädellövträd och al, där flera gamla träd ingår. Intill Förskolan Parkvillan löper en dubbelsidig allé med mycket gamla träd av huvudsakligen ek, samt någon ask (7c). Träden kan vara planterade på 1700-talet i anslutning till anläggning av den Gyllenadlerska Fäfången. Träden är mycket stora, men flera är i stort behov av vård. Öster om denna allé finns rester av en mindre och yngre allé som idag står längs en mindre grusväg och som kommer att löpa över ett torg (7d). Allén består av en handfull askar.

Skötseltjänster

Engångsåtgärder

- En vårdplan för träden ska utarbetas i samråd med trädvårdsexpert. Alla gamla träd med överlevnadsmöjligheter ska bevaras, då de äldsta träden är de mest värdefulla. Träd som måste ersättas ska ersättas med liknande ädellövträd som tidigare funnits på platsen.
- Utarbeta etableringsplaner och skyddsplaner för arbeten med anläggningar under utbyggnaden av Näsängen. Träden och deras rotsystem ska skyddas från skador under hela processen. Skador ska föranleda viten. Ny bebyggelse och anläggningar ska anpassas till trädens möjligheter att fortleva på lång sikt.
- Placera ut bänkar eller annan typ av sittplatser i anslutning till alléerna.

Sällan återkommande åtgärde

- Trädvård enligt vårdplanen, t.ex. beskärning av skott.
- Säkerhetskontroll av sjuka eller döda grenar.

Ofta återkommande åtgärder

- Årlig trädvård enligt vårdplan, t.ex. beskärning.

Ekosystemtjänster i område 7

Producerande tjänster

Obetydligt förekommande

Reglerande tjänster

Luftrening

- Träd med löv som renar luft (glest trädbestånd ger svagare funktion)

Pollinering

- Träd (bl.a. tidigblommande sälg) och buskar med blommor som ger näring åt pollinerande bin

Understödjande tjänster

Biologisk mångfald

- Artrik biologisk mångfald i biotop som är viktig för bevarande av mångfalden

8. Hagmarksbacke

Målbild

Öppen hagmarksbacke med välutvecklade och artrika bryn av hagmarksbuskar, körsbär och vildapel samt gräsmark.

Öppen yta för naturlek och olika aktiviteter.

Området utvecklas med utgångspunkt i landskapets historia och dess roll som hagmarksbacke intill Näs gård. Karatärren ska vara öppen hagmark med välutvecklade bryn med hagmarksbuskar, samt spridda småträäd av vildapel, fågelbär och sälg. Naturligt gräs får fortsatt dominera fåltskiktet. Vid behov kan det slås med grässtrimmer. Partier som eventuellt utsätts för mycket hårt slitage kan förstärkas med anlagd gräsmark (eller, i mindre partier, med grus). Stigar anläggs vid behov (typ E).

De artrika brynen, med betydelse för fåglar och pollinerande insekter, utgör det största biologiska värdet. Den öppna, gräsbevuxna ytan med plats för naturlek, utgör det största rekreativvärdet.

Beskrivning

Objektet utgörs av en tidigare hagmarksbacke som ligger i direkt anslutning till det gamla gårdsområdet. Åkerholmen är beväxt med bland annat tall och björk, även inslaget av buskar är stort vilket gynnar fågel- och insektslivet i området. Till stor del är den av torrbackstyp.

Skötselåtgärder

Engångsåtgärder

- Inledande röjning av buskar, sly och träd i samråd med ekologisk expertis. Enstaka träd sparas, liksom buskage som kan bidra till ett artrikt bryn. Träd av vildapel, körsbär och sälg gynnas. Buskar som en, slån, nypon, hagtorn, berberis och krusbär sparas så att de kan bilda bryn som gynnar insekter och fåglar.
- Kompletterande plantering av vildapel, fågelbär och sälg vid behov, på samma sätt som det kan behövas kompletterande plantering av hagmarksbuskar (se ovan).
- Små grupper av buskar och lövträd kan planteras eller sparas för att öka rumsligheten inne på backen.
- På ytor med stort slitage anläggs grusytor eller gräsmattor (högst ca 10% av ytan).
- Stigar anläggs för att skapa tillgänglighet till och i området (typ E).

Sällan återkommande åtgärder

- Gallring och röjning av buskar ca vart femte år för att hindra igenväxning.

Ofta återkommande åtgärder

- Slätter med grässtrimmer på ytor där gräset växer sig så långt att det hindrar naturlek.
- Gräsklippning av eventuella ytor som anlagts som gräsmatta.
- Underhåll av stigar och eventuella grusade ytor.

Ekosystemtjänster i område 8

Producerande tjänster

Obetydligt förekommande

Reglerande tjänster

Temperaturregulering

- Vegetationsklädd yta som kan buffra temperaturväxlingar

Skadedjursreglering

- Utrymme för bl.a. skadedjursreglerande fåglar och insekter

Pollinering

- Träd (bl.a. tidigblommande sälg) och buskar med blommor som ger näring åt pollinerande bin

Understödjande tjänster

Biologisk mångfald

- Artrik biologisk mångfald

9. Åkerholmar med hagmark

Målbild

Parken ska ha karaktären av en åkerholme och relatera till det historiska landskapet. Den ska innehålla en artrikedom av hagmarksbuskar, samt enstaka träd som t.ex. äpple, körsbär eller sälg.

Området ska vara öppet, lätt tillgängligt och lämpligt för naturlek, med förstärkning av vissa lekredskap.

Parken ska bibehålla karaktären av åkerholme och bidra till att i någon mån knyta stadsdelen till det historiska landskapet. Topografin ska huvudsakligen vara orörd. Vegetationen ska relatera till den ursprungliga åkerholems och vara öppen, dominerad av gräs, samt med snår av buskage och med enstaka träd.

Parken ska vara tillgänglig och anpassad för naturlek. Naturanpassade lekredskap ska förstärka lekmöjligheterna.

Beskrivning

Åkerholmarna är bevuxna med bland annat tall och björk, men inslaget av buskar är stort vilket gynnar fågel- och insektslivet i området. Område 9a är till stor del av torrbackstyp med arter som ängshavre och brudbröd. Område 9b utgörs av en något större och trädklädd åkerholme. Den är bevuxen med bland annat några äldre tallar, annars förekommer det mest yngre träd av björk och gran. Åkerholmen är under igenväxning men vissa spår av hävdgynnad flora finns med indikatorarter som bockrot, gullviva, gulmåra och ängshavre.

Skötseltgärder

Engångsåtgärder

- Inledande röjning av buskar, sly och träd i samråd med ekologisk expertis. Enstaka träd sparas, liksom buskage som kan bidra till ett artrikt bryn. I område 9b tas särskild hänsyn till gamla tallar. Träd av vildapel, körsbär och sälg gynnas. Buskar som en, slån, nypon, hagtorn, berberis och krusbär sparas så att de kan bilda bryn som gynnar insekter och fåglar.
- Kompletterande plantering av vildapel eller apel, fågelbär och sälg vid behov, på samma sätt som det kan behövas kompletterande plantering av hagmarksbuskar (se ovan).
- Små grupper av buskar och lövträd kan planteras eller sparas för att öka rumsligheten inne på backen.
- På ytor med stort slitage anläggs grusytor eller gräsmattor (högst ca 10% av ytan).
- Stigar anläggs för att skapa tillgänglighet till och i området (typ E).
- Anläggning av 2 naturinspirerade lekplatser,
- Anläggning av bon för steklar och humlor.

Sällan återkommande åtgärder

- Gallring och röjning av buskar ca vart femte år för att hindra igenväxning.

Ekosystemtjänster i område 9

Producerande tjänster

Obetydligt förekommande (bär och frukter)

Reglerande tjänster

Temperaturreglering

- Vegetationsklädd yta som kan buffra temperaturväxlingar

Skadedjursreglering

- Utrymme för bl.a. skadedjursreglerande fåglar och insekter
- Stekelholkar för skadedjursreglerande insekter

Pollinering

- Träd (bl.a. tidigblommande sälg) och buskar med blommor som ger näring åt pollinerande bin
- Humlebon

Understödjande tjänster

Biologisk mångfald

- Artrik biologisk mångfald

Ofta återkommande åtgärder

- Slätter med grästimmer på ytor där gräset växer sig så långt att det hindrar naturlek.
- Gräsklippning av eventuella ytor som anlagts som gräsmatta.
- Underhåll av stigar och eventuella grusade ytor.

10a. Näs hage

Öppen gräsmark för olika aktiviteter. Grönt, öppet landskapsrum som utgör en del av ett grönt stråk från Kanalstaden till Näs brygga.

Området ska i första hand utvecklas som ett öppet landskapsrum, med anknytning till det gamla kulturlandskapets karaktär. Ytan ska vara bevuxen, främst med gräs och örter. Den ska vara anpassad till att fungera för olika aktiviteter. Större delen av ytan behöver vara klippt gräsmatta för att tåla aktiviteter som spontanidrott, picknick, m.m. Klippt gräsmatta är basnivån, men om möjligt kan partier av ytan utvecklas som blomsteräng som hävdas med slätter. Delar av området kan upplåtas för odling.

Det öppna, gröna landskapsrummet, med en gräsyta som fungerar för olika aktiviteter, är det viktigaste värdet. Den öppna markens värde för kulturlandskapet bidrar också.

Beskrivning

En beteshage som ligger strax norr om Näs gård. Hagen omsluts av en skogsbacke i öster och en allé med en anslutande skogsbacke i väster vilket ger en tydlig rumslighet och höga estetiska värden. Hagen är en av de viktiga entréerna till Näsängen och samtidigt den historiska landvägen till gården. Området är en del av det kulturlandskap som bevaras: från de karga utmarkskullarna med tallskog i väster, förbi den gamla landsvägen och allén, över hagen (som tidigare varit åker) och upp för den gamla ekbacken i öster. Hagen avgränsas i söder av ett boningshus som ligger på platsen för den gamla mangårdsbyggnaden.

Skötselåtgärder

Engångsåtgärder

- I samband med detaljerad planering av skola, idrottsplats och kopplingen mellan Näsängen och Kanalstaden, utarbetas en detaljerad plan för hagen. Då görs en disposition av ytorna och en fördelning mellan klippt gräsmatta, slättermark, odlingsytor och eventuella anlagda aktivitetsplatser. Målsättningen om en öppen, tillgänglig yta med huvudsakligen gräs (enligt ovan, ska dock alltid bibehållas).
- I enlighet med planen, anläggs gräsytor samt eventuell slättermark, odlingsytor, aktivitetsytor, etcetera.
- Innan planen utformats, hanteras hela hagen som en stor öppen och tillgänglig gräsmatta.

Ofta återkommande åtgärder

- Inledningsvis sker klippning av gräsmattan regelbundet så att ytan hålls tillgänglig.
- Efterhand som hagen får ytterligare funktioner, tillkommer vård och skötsel.

Ekosystemtjänster i område 10a

Producerande tjänster

Jordbruksmark med odlingspotential

Reglerande tjänster

Temperaturreglering

- Vegetationsklädd yta som kan buffra temperaturväxlingar

Pollinering

- Eventuellt perennplantering med nektarväxter

Flödesreglering

- Ytor som kan tillåtas svämma över vid extrema nederbördsmängder

Understödjande tjänster

Biologisk mångfald

- Artrik biologisk mångfald

10b. Strandparken

Målbild

En mötesplats för människor från hela kommunen och en målpunkt för besökare där närheten till och upplevelsen av havet är grundläggande. En mångfald av möjligheter till olika aktiviteter gör platsen attraktiv och intressant. De intilliggande strandängarna erbjuder vida utblickar och en artrik biologisk mångfald. Piren med sina bodar, badplats och restaurang bidrar med en självklar målpunkt.

Strandparken ska utvecklas som en av Österåkers kommuns främsta mötesplatser vid havet. Den ska vara en stadspark med plats för möten mellan olika slags människor från olika platser i kommunen. Den ska vara en välkänd målpunkt för besökare också från andra platser. Parken ska fungera tillsammans med piren Näs brygga och strandtorget, med strandpromenaden och med de hävdade strandängarna ut mot vattnet.

Parken ska ha en öppen karaktär och erbjuda utblickar över strandängarna och vattnet. Den ska vara allmänt tillgänglig och anpassad för funktionshindrade. Parken ska innehålla en mängd olika funktioner för att kunna erbjuda en mängd olika aktiviteter. En detaljerad plan ska upprättas för att kunna placera ytorna för de olika aktiviteterna på ett bra sätt.

Ytorna ska domineras av gräsmark. På aktivitetsytor bör gräset vara kortklippt. Mindre intensivt använda ytor som ansluter till strandängarna, kan med fördel ingå i strandängarnas slåtterkötsel. Grusade ytor får anläggas där så behövs, men endast motsvarande ca 1% av parkens yta. Längs med dagens dike ska en gångväg anläggas (typ A) som kanaliserar människors rörelser och begränsar rörelser på den hävdade strandängen. Näs brygga, som anläggs något upphöjd över stranden, behöver anpassas för att gående längs stigen ska kunna passera och för att slåttermaskiner kan passera på ett praktiskt sätt.

Parken inrymmer brynlika buskage med hagmarksbuskar (exmpelvis nypon, havtorn, slån, hagtorn) som lämpar kan utgöra skydd för skadedjursreglerande småkryp och fåglar, och som erbjuder blommor åt pollinerande insekter. Här ska också finnas en perennplantering med nektarrika växter, en s.k. Fjärilsrestaurang.

Bland de aktivitetsplatser som ska inrymmas, ingår en större gräsyta som klipps rymmer plats för både midsommarfirande och valborgseld. Här finns också plats för en fotbollsplan och en mindre grusyta för boulespel. Denna yta kan spolas till skridskois för de yngsta på vintern. En del av strandängen avgränsas med staket som hundrastgård. Ett utomhusgym och en temalekpark placeras ut. Odlingssytor upplåts. Dagvatten samlas i en damm i anslutning till mittstråket. Det finns förutom stora upplevelsevärden även pedagogiska vinster att ha dagvattnet nära bebyggelsen och invid ett viktigt rörelsestråk. Skyltar med information om vattnets rening kan ge en fördjupad insikt i våra viktiga vattenfrågor för boende och besökare. En vattenlekplats i anslutning till dammens utflöde gör dagvattnet till ett roligt inslag och man kan även följa vattnets väg till havet längs en porlande luftningsbäck.

Ekosystemtjänster i område 10b

Producerande tjänster

Jordbruksmark med odlingspotential

Reglerande tjänster

Temperaturreglering

- Vegetationsklädd yta som kan buffra temperaturväxlingar

Skadedjursreglering

- Utrymme för bl.a. skadedjursreglerande fåglar och insekter
- Stekelholkar

Pollinering

- Träd (bl.a. tidigblommade sälg) och buskar med blommor som ger näring åt pollinerande bin
- Humlebon

Flödesreglering

- Ytor som kan tillåtas svämma över vid extrema nederbördsmängder

Vattenrening

- Utrymme för dagvattenrening

Understödjande tjänster

Biologisk mångfald

- Artrik biologisk mångfald i biotop som är viktig för bevarande av mångfalden

Beskrivning

Området utgörs idag av åkermark med vallodling och ansluter i söder till de delvis betade strandängarna längs Täljöviken. Området avgränsas i söder av ett dike, men längs en sträcka löper också en traktrväg.

Skötselåtgärder

Engångsåtgärder

- Inledningsvis upprättas en detaljerad plan för parken, enligt ovanstående emålbild. Följande funktioner ska inrymmas: En öppen yta för evenemang, en fotbollsplan, en boulebana, en hundrastgård, ett utegym, en temalekplats, en grillplats, odlingsytor, en dagvattendamm, en perennplantering.
- Biologiska värden utvecklas genom främst: ytvecklade brynbuskage, bl.a. längs strandpromenaden, perennplantering som fungerar som fjärilsrestaurang, samt ytor mot strandängen som hävdas med slätter till slätteräng. I brynen finns också plats för stekelholkar och humlebon.
- Tillgängligheten till området säkras främst med: Strandpromenaden i norr, där tillgänglighetsanpassade anslutningar angör parken så att höjdskillnader kan hanteras, minst var 50:e meter. En gångväg i strandparkens gräns mot strandängarna. Näs brygga, som korsar parken, och ansluter till strandstig och strandpromenad. Bänkar (och papperskorgar) ska finnas längs strandpromenaden med ca 50 meters avstånd.
- Informationsmaterial: karta över närområdet som anger rörelsestråk och olika målpunkter, en skylt med information om dammans betydelse för vattnets naturliga rening, information om strandängarna med fokus på fågelliv och fisk.

Sällan återkommande åtgärder

- Underhåll av anläggningar, stigar, gångvägar, bänkar, papperskorgar, belysning, etcetera.
- Röjning av buskage som breder ut sig för mycket.

Ofta återkommande åtgärder

- Gräsklippning och slätter av gräsytor
- Skötsel av perennplanteringar
- Skötsel av aktivitetsytor
- Tömning papperskorgar
- Underhåll av stekelholkar och humlebon

11. Fickparker

Målbild

Avgränsade gröna rum, med möjlighet till lek, avkoppling och avskildhet.

Fickparkerna ska skilja sig från de större parkerna genom att vara tydligt avgränsade små parkrum. De blir mer naturligt en mötesplats för de kringliggande kvarteren, men är öppna för alla.

Fickparkerna är huvudsakligen vegetationsklädda. En stor andel utgörs av klippt gräsmatta, medan andra delar kan utgöras av naturmark. Minst en av fickparkerna har en mindre perennplantering. Solitära träd ska finnas. Alla parker har också en grusad yta, som tillsammans med en del av gräsmattan kan ge plats åt snöupplag på vintern. Högst 15% av ytan kan vara grusad eller hårdjord på något sätt.

Alla parkerna ska ha sittmöjligheter, med minst en bänk per park. Här finns också papperskorgar. Avskilda platser för vila, läsning eller rofylldhet ska finnas i minst två av parkerna. En lekplats ska anordnas i minst en av parkerna. Parkerna ska vara upplysta. Gångvägar ska sörja för god tillgänglighet.

Skötseltgärder

Engångsåtgärder

- Anläggning av gräsmatta, perennplantering och buskage som används för att skapa avskildhet.
- Anläggning av grusade ytor, bänkar, papperskorgar, belysning, lekplats.
- Stigar anläggs för att skapa tillgänglighet till och i området (typ B).

Sällan återkommande åtgärder

- Gallring och röjning av buskar ca vart femte år för att hindra igenväxning.
- Underhåll av lekplats, belysning, bänkar, stigar.

Ofta återkommande åtgärder

- Slätter med grästimmer på ytor där gräset växer sig så långt att det hindrar naturlek.
- Gräsklippning av eventuella ytor som anlagts som gräsmatta.
- Underhåll av stigar och eventuella grusade ytor.
- Underhåll av lekplats.

Ekosystemtjänster i område 11

Producerande tjänster

Obetydligt förekommande

Reglerande tjänster

Temperaturreglering

- Vegetationsklädd yta som kan buffra temperaturväxlingar

Skadedjursreglering

- Utrymme för bl.a. skadedjursreglerande fåglar och insekter

Pollinering

- Träd (bl.a. tidigblommande sälg) och buskar med blommor som ger näring åt pollinerande bin

Understödjande tjänster

Biologisk mångfald

- Artrik biologisk mångfald

Bilaga 1: Skötselplan för strandängarna

2015-02-15
Version 2.4

Skötselplan för Täljövikens strandängar

Österåkers kommun

ARBETSVERSION

Skötselplan för Täljövikens
strandängar
Version: 2.4
Datum: 2015-02-15

: EKOLOGI GRUPPEN

Beställning: Österåkers Näs fastighets AB och Österåker kommun

Framställt av: Ekologigruppen AB

www.ekologigruppen.se

Telefon: 08-525 201 00

Slutversion: 2015-02-15

Uppdragsansvarig: Magnus Nilsson

Medverkande:

Foton: Om inget annat anges: Magnus Nilsson, Ekologigruppen AB. Foton med angivet Magnus Nilsson som fotograf (fågelfoton) ägs av fotografen och får ej spridas utanför rapporten utan tillstånd.

Illustrationer spångr för rekreation: Ellenor Martinsson, Ekologigruppen AB

Kartor: Magdalena Möne, Ekologigruppen AB

Internt projektnummer: 6790

Bilder på framsidan från Täljövikens

Innehåll

Innehåll	3
Sammanfattning	4
Syfte med skötselplanen	5
Administrativa data	5
Planer och förordnanden	6
Lagskydd	6
Översiktlig beskrivning	7
Nuvarande och historisk markanvändning	7
Kulturmiljövärden	8
Berggrund och jordarter	9
Naturtyper i området	9
Vattenområden (ingår ej i skötselplanen)	9
Karta över naturtyper	10
Strandängar och vassbälten	11
Åkermark	13
Lövskog och alkärr	13
Naturvärden	15
Värden för biologisk mångfald	15
Värdefulla naturområden inom norra planområdet	16
Fågelliv	18
Övrigt djurliv	20
Rekreativvärden	20
Plan för restaurering och skötsel	21
Övergripande mål för skötseln	21
Målbild för Täljövikens biologiska värden	21
Målbild för Täljövikens kulturhistoriska värden	21
Målbild för Täljövikens rekreativvärden	22
Riktlinjer för skötseln	24
Skötselområden	25
Skötselområde 1: Strandängen	26
Skötselområde 2. Slätteräng / Kultiverad betesmark	30
Skötselområde 3: Gräsyta för lek	32
Skötselområde 4: Vassområde	33
Skötselområde 5: Buskmark i nordväst	37
Skötselområde 6. Alkärr	37
Skötselområde 7. Åkerholme.	38
Skötselområde 8: Berg vid strandängen närmast Näsudden	39
Artinriktad skötsel	40
Uppföljning av skötsel	41
Hävd av strandängarna	41
Påverkan från aktivitet på spänger och stig	41
Referenser	42

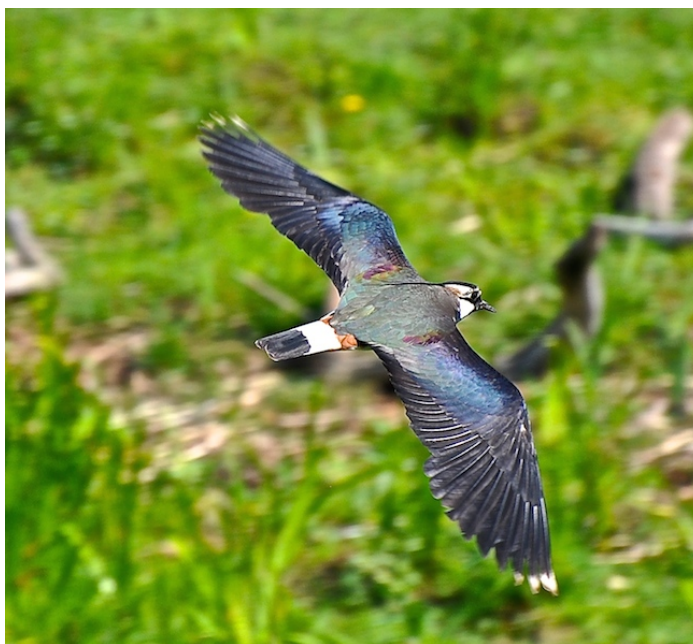
Sammanfattning

I arbetet med detaljplan för Näsängen på norra sidan av Täljöviken, som innefattar ny bebyggelse, görs en skötselplan för natur- och rekreation. I samband med detta har Österåker kommun beslutat att göra en skötselplan även för den södra delen av viken med fokus på rekreation och naturvärden utmed stranden. Denna rapport innefattar därför båda sidorna av Täljöviken.

Området präglas av tidigare och nuvarande hävd och åkerbruk, men delar har bitvis växt igen under tider av minskat bete och syftet är nu att återskapa öppna strandängar. På så sätt ska området göras tillgängligt och attraktivt för besökande samt få ett ökat värde för biologisk mångfald. Norra sidan brukas idag med åkerbruk och här hävdas delar av strandängarna ut mot Näsholmens naturreservat. Andra delar har dock haft sämre hävd. Markerna på Täljövikens södra/sydvästra sida har trots utebliven hävd, höga (potentiella) naturvärden som idag består av breda vassbälten, igenvuxna strandängar, kultiverad betesmark, buskmarker och alkärr.

Förhoppningen är att skyddsvärda fåglar som behöver hävdade strandängar ska komma tillbaka liksom på sikt även hävdgynnade växter. För att kunna åstadkomma detta krävs ett omfattande restaureringsarbete där delar av vassen röjs bort med amfibiegående slåttermaskin och rotfilten trycks ner med hjälp för att på så sätt återskapa en större strandäng och eventuellt en blå bård (öppet vatten) mellan strandäng och vass. Likaså röjs unga lövträd bort och tuvor av fr.a. tuvtåtel fräses bort för att få nytt friskt bete. För att bibehålla detta krävs sedan återkommande röjningar och framför allt ett tillräckligt intensivt bete av förslagsvis Highland cattle. De vasskrävande fåglarna som rörsångare och sävsångare som idag finns, ska också kunna finnas kvar. Likaså ska skäggdoppingen ha fortsatt möjlighet till häckning i den skyddade havsviken.

Anordningar för friluftslivet planeras i form av bl.a. anlagda gångstigar utmed strandängarna. Vidare föreslås spänger genom alskogen på södra sidan, liksom rastplats, plattform och eventuellt fågeltorn för fågelskådning, passager genom djurstängsel och cykelväg utmed Svinningevägen m.m. Dessa anordningar innebär rekreativsmöjligheter för både boende i nya stadsdelar och förbipasserande. Gångstigarna ingår i ett sammanhang som också inbegriper Långhundraleden, vilken går vidare åt nordväst till Lillträsk och Storträsk m.m.

Figur 1. Tofsvipa är en vadare som påträffats vid Täljöviken och som trivs i odlingslandskap, gärna både åkermark och betade strandängar. Foto: Magnus Nilsson

Syfte med skötselplanen

Skötselplan för
Täljövikens strandängar
Version: 2.4
Datum: 2015-02-15

I samband med arbete med ny detaljplan för Täljövikens strandnära delar, har en naturvårdsinriktad skötsel föreslagits för vikens innersta stränder. Innanför norra strandområdet planeras en ny stadsdel som en del av den föreslagna utvecklingen av Åkersberga tätort. I södra delen planerar Österåker kommun en natur- och rekreationsyta. Skötselplanen har som utgångspunkt att strandängarna och omgivande naturtyper skall återskapas som en vacker och omväxlande del av innerskärgården med ett värdefullt djur- och växtliv och förbättra vikens värden för fiskfaunan. Strandängarna behöver därför restaureras och skötas kontinuerligt. Att hålla landskapet öppet syftar även till att förstärka och tydliggöra områdets kultur- och skönhetsvärden, som ett tätortsnära naturområde med ökad betydelse för allmänhetens friluftsliv i Österåkers kommun.

Skötselområdet är ca 150 ha stort och ligger runt Täljöviken, ca 2 km söder om Åkersberga centrum i Österåkers kommun. Området avgränsas av Täljöviken i norr och, Svinninge i söder och Svinningevägen samt skogsklädda berg i väster

Administrativa data	
Namn	Stränder runt Täljöviken
Skyddsform	Planlagd natur inom detaljplan
Län	Stockholms län
Kommun	Österåkers kommun
Markägare	Österåkers Näs fastighets AB, Österåker kommun m.fl.
Förvaltare	Österåkers kommun
Skötselansvarig	Österåkers kommun
Prioriterade bevarandevärden	Strandäng med för strandängen karaktäristiskt djur- och växtliv samt fisk. Kulturhistoriska värden knutna till markanvändningen. Rekreations- och landskapsbildsvärden knutna till det öppna landskapet med vattenkontakt.
Markslag	Strandäng, vassområden, nyskapad slätteräng, grund havsvik

Planer och förordnanden

Norra Täljöviken ingår som en del av den tätortsutveckling som föreslås i översiktsplan (Österåkers kommun 2006). I den regionala utvecklingsplanen RUF5 2010, utpekas Åkersberga tätort och ett område kring Roslagsbanans sträckning som ”regional stadsbygd med utvecklingsmöjligheter”. Norra Täljöviken ingår i detaljplan som föreslår ny bebyggelse vid Täljöviken med ca 380 nya bostäder, samtidigt som området skall göras mer allmänt tillgängligt som rekreationsområde. Ambitionen är att både natur- och kulturvärden, samt vattenkontakt skall värnas och stärks. Skötselområdet är här planlagt som Natur samt Vattenområde.

Lagskydd

Riksintresset kust och skärgårdar

Täljöviken och Näshalvön ingår i riksintresset ”Kustområdena och skärgårdarna i Södermanland och Uppland” enligt Miljöbalkens 4:e kapitel. Möjligen kan det dock vara så att riksintresset avgränsas så att det inte berör Täljöviken (Österåkers kommun 2006), vilket dock inte är helt klarlagt (Länsstyrelsen i Stockholms län 2006). Riksintresset, i den mån det tillämpas, utgår ifrån de samlade värdena inom området, och poängterar särskilt att det rörliga friluftslivet och turismen ska främjas. Intresset ska inte utgöra hinder för tätortsutveckling, men får heller inte skadas på ett påtagligt sätt.

Strandskydd

Längs Täljöviken råder strandskydd om 100 meter på land och i vatten.

ESKO

Hela Näsudden med Täljöviken har i kommunens översiktsplan pekats ut som ”ekologiskt särskilt känsligt område” (ESKO) enligt miljöbalken.

Översiktlig beskrivning

Skötselplan för
Täljövikens strandängar
Version: 2.4
Datum: 2015-02-15

Nuvarande och historisk markanvändning

Täljövikens stränder har en lång tradition av mänsklig aktivitet och bebyggelse, vilket inte minst det dryga tjugotal fornminnen invid gården Näs, på norra sidan, vittnar om. Här finns gravhögar, samt spår av bebyggelse och jordbruk, alltifrån bronsålder fram till våra dagar.

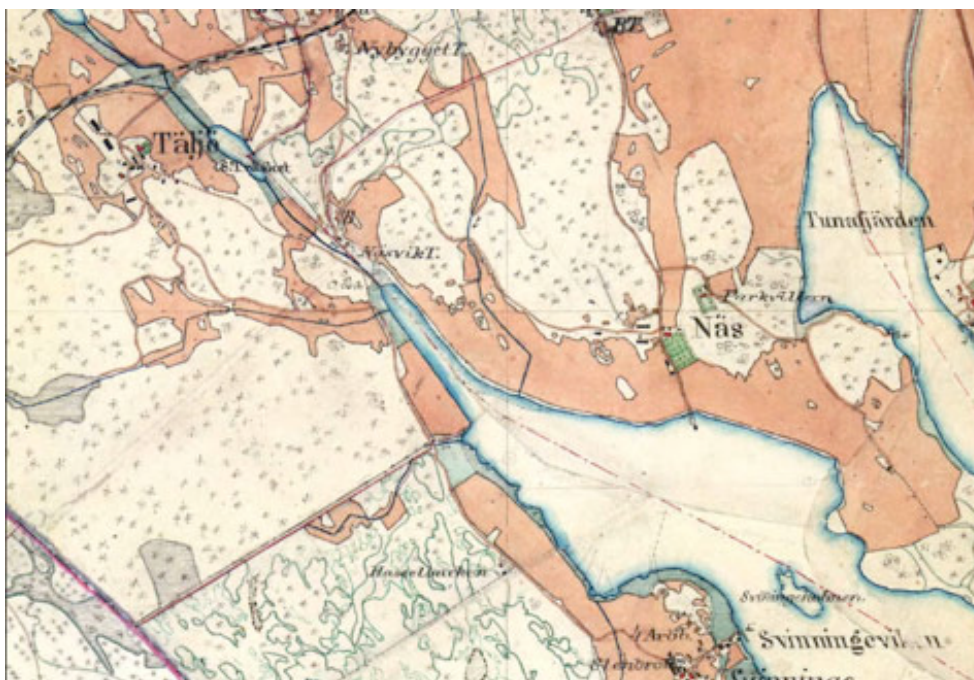
Underlaget vid skötselområdets strandängar och betesmarker består av lerjord i anslutning till en skyddad skärgårdsvik. Hela Täljöviken har rimligtvis varit en idealisk plats för bosättning och som erbjudit en mångfald av möjligheter att nyttja naturens resurser. Inte minst kustnära lerjord har varit eftertraktad i Stockholms skärgård som annars mest bjuder på kala berghällar eller tunn, stenig morän.

På storskifteskartan (nedan) från 1756 visas endast norra sidan av Täljöviken. Här var markavsnittet närmast vattnet slätteräng och längre upp på sluttningen där marken är torrare låg åkrar uppdelade i mindre parceller. På den här tiden släpptes betesdjuren på skogen och fick inte tillgång till åker och äng förrän säd var skördad och hö var bärgat. Det betyder att strandängarna knappast nyttjades för bete mer än under en kortare tid på sensommaren och början av hösten. Tyvärr saknas området söder om Täljöviken på kartan, men sannolikheten är stor att samma förhållande rådde här.

Figur 2. Karta upprättad i samband med storskiftet 1756. Närmast vattnet är ängsmark och längre norrut följer parceller av åkermark. Det som var strandängar 1756 följer i stora drag utbredningen av vad som i denna skötselplan föreslås återgå till en naturtyp av strandängar som hävdas genom slätter. Tyvärr saknas området söder om Täljöviken på kartan, men sannolikheten är stor att samma förhållande rådde här.

Häradskartan (nedan), som var den ekonomiska kartan för tiden vid sekelskiftet 1900, visar att sluttningarna längs Täljövikens stränder eventuellt då inte längre var slättermark. Vid den här tiden var marken plöjd och nyttjad som åker. (Ett undantag är den del som numera utgörs av ett alkärr och som då var slättermark.) En anledning till de möjligen torrare markförhållandena, är diket på södra sidan som är grävt genom de tidigare strandängarna och ån på norra sidan som på skifteskartan har ett naturligt lopp, men som nu är utträtad och grävd genom de tidigare strandängarna. Trots dräneringen var det sannolikt blött en stor del av vegetationsperioden på åkrarna närmast vattnet. Sannolikt släpptes kreatur på för så kallat efterbete, så snart säden var skördad eller höet bärgat. Då blev marken betad under någon, eller några, månader på sensommaren och tidig höst. Att utnyttja marken huvudsakligen för bete under hela vegetationsperioden ägde förmodligen inte rum förrän under 1900-talets senare del. Betet har nu upphört, men präglar fortfarande delvis strandområdet.

Figur 3. Utsnitt ur Häradskartan från 1901, vilken var den tidens ekonomiska karta som visar ägo gränser och markanvändning. Hela området söder om gården Näs, ända ner till vattnet, är uppodlat som åker. Likaså på södra sidan, men en smal bård av strandäng/vass finns dock närmast vattnet samt en del i mitten där bäcken rinner och som nu är alskog.

Kulturmiljövärden

Området norr om Täljöviken har rikliga spår av äldre tiders bosättning och markanvändning. Främst är det inom den mer höglänta marken, i skogskanten och kring Näs gård, där de äldre fornlämningarna finns. Här finner man bland annat stensättningar och gravlämningar. En fornlämning finns även ut i vattnet, vilken är en spärranordning, sannolikt byggd för att kontrollera båttrafik uppmed ån i Täljövikens innersta del. Ån är nu grund och svårseglad, men på den tiden som spärranordningen byggdes var vattennivåerna betydligt högre. Ån som mynnar i Täljöviken utgjorde en av infarterna till den vattenled som kommit att kallas Långhundraleden och som var en viktig transportled upp från Trälhavet upp mot det som idag är Gamla Uppsala. Långhundraledens äldsta sträckning från Täljöviken till Stavaviken, med fornborgen på Gottsundaberget ovan Storträsket, utgör en kulturmiljö av stort kommunalt värde och med många upplevelsevärden representerade.

De hävdade markerna har också höga kulturvärden med spår av ett ålderdomligt odlingslandskap.

Berggrund och jordarter

Skötselplan för
Täljövikens strandängar
Version: 2.4
Datum: 2015-02-15

Hela området består av samma typ av sprickdalslandskap som Stockholms skärgård. Berggrunden utgör rester av en för länge sedan nervitrad och avplanad bergskedja. Den består till övervägande del av vulkaniska urbergarter: graniter från bergskedjeveckningen, vilken till största delen förskiffrats och omvandlats till gnejsgranit. Intressant i området kring Täljövikens är att insprängt finns mörka bergarter, vanligen benämnda grönstenar. Grönstenar är så kallade rika bergarter som kan ge upphov till en artrik flora.

Grönstenen löper också som ett smalt stråk genom det inre av viken, och under Svinningevägen. Leran från den svallade moränen har avsatts längre ner på nuvarande åkermark, i form av postglacial lera, medan större delen av strandängarna runt Täljövikens ligger på lager av gyttjelera. Längst in i viken ligger svämmlera närmast vattnet. Detta är det normala förhållandet i sprickdalslandskapet med svallade bergssidor och dalar med avsatt lera som lämpar sig väl för odling.

Naturtyper i området

Vattenområden (ingår ej i skötselplanen)

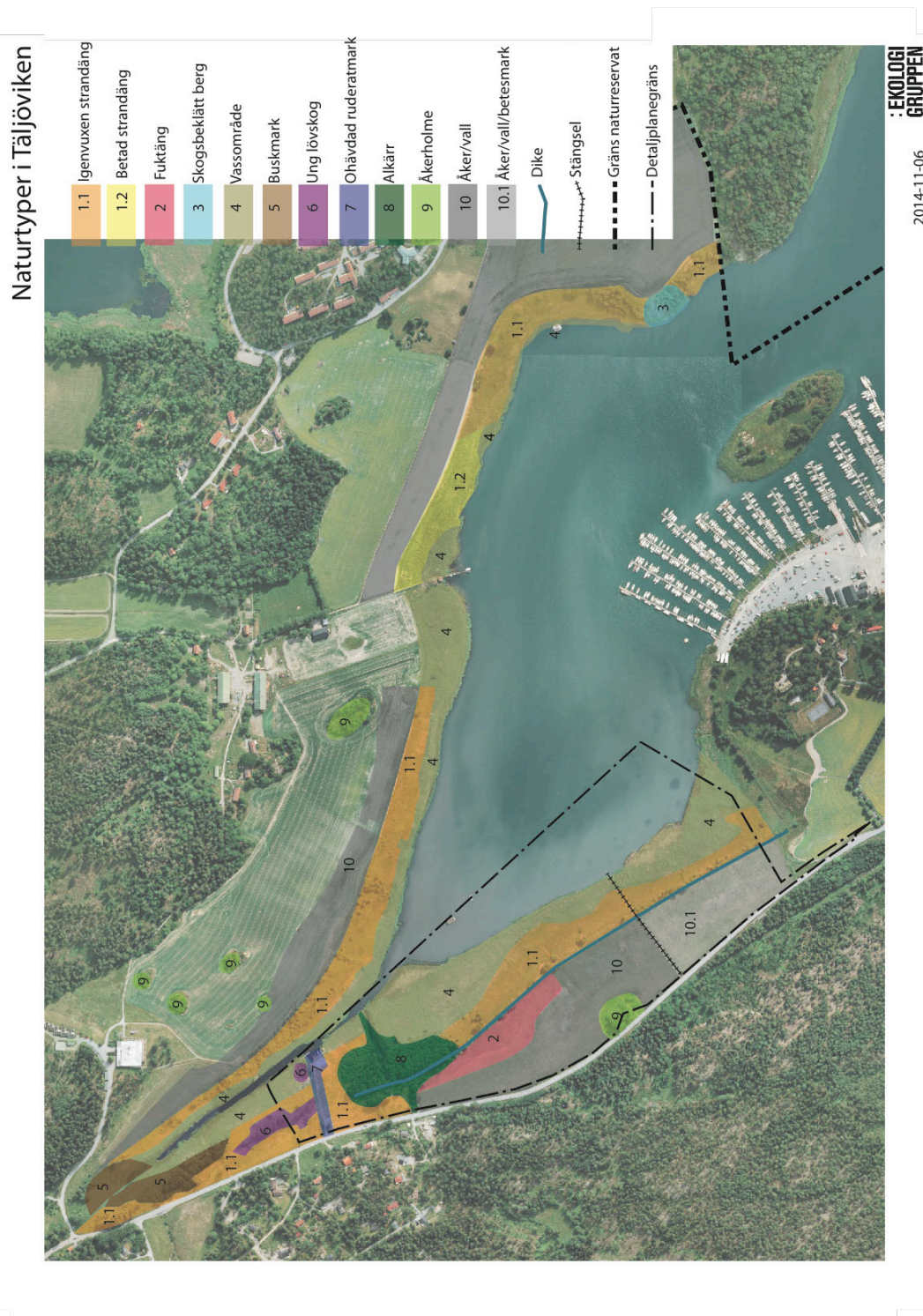
Vattnet i Täljövikens är grunt och överstiger bara i en begränsad del ett djup av tre meter. Vegetationsinventeringar av botten visar på hög täckningsgrad och riklig mängd av borstnate och axslinga (Naturvatten 2009), som båda indikerar höga halter av närsalter. Även om inga rödlistade eller ovanliga arter identifierats bedöms Täljövikens ha höga naturvärden. Främst är det den rika bottenvegetationen och de utbredda vassbältena som motiverar den höga klassningen av naturvärdet (Naturvatten 2009).

De fysikaliska faktorerna – grunt vattenområde med relativt opåverkade stränder och en å som mynnar i vikens innersta del, gör att Täljövikens sannolikt är en gynnsam miljö för fisk och fiskreproduktion. Att vattnet är fiskrikt indikeras av fiskande fågelarter som fiskgjuse, fisktärna och skäggdopping, vilka häckar i eller i närheten av viken (Ekologigruppen 2005). Vid fältbesök i oktober 2014 noterades 27 st rastande skäggdoppingar.

Figur 4. Täljövikens norra sida mot Näsudden.

Karta över naturtyper

Figur 5. Naturtyper vid Täljöviken.

Strandängar och vassbälten

Skötselplan för
Täljövikens strandängar
Version: 2.4
Datum: 2015-02-15

Täljövikens stränder kantas av ett kontinuerligt vassbälte som varierar i mäktighet. På den södra stranden är vassbältet bitvis drygt hundra meter brett. På landsidan om vassbältet vidtar maden som regelbundet översvämmas och högre upp i terrängen den inte fullt så blöta fuktängen som tillsammans bildar strandängen och därefter åker/kultiverad betesmark. Dessa områden är relativt öppna eftersom de åtminstone tidvis hävdats.

Strandängarna norr om viken är delvis hävdade, men delar är tämligen igenväxta. Åt öster till mot Näsudden har delar av strandängarna restaurerats och djuren betar i anslutning till Näsuddens naturreservat. Samtliga partier av strandängarna söder om viken är mer eller mindre utan hävd, men innanför vassen finns fortfarande delvis öppna partier, präglade av det bete som pågått fram tills för uppskattningsvis 20 år sedan. Tuvtåtel, kärrtistel och kärrsilja utgör här de dominerande arterna samt bitvis älgört. Förutsättningarna för skyddsvärda djur och växter är sämre, men med rätt restaurering och skötsel kan man dock få tillbaka värden.

Figur 6. Täljövikens vasshav, från konferensgårdens brygga

Floran i strandängarna

Igenväxningen har medfört att den betesgynnade floran, som tidigare sannolikt var artrik, nu utarmats och istället domineras av ett fåtal igenväxningsarter. De flesta partier domineras helt av tuvtåtel, vass och älgört samt med stora inslag av kärrtistel och kärrsilja. Dungar av unga träd och buskar har etablerats på de gamla strandängarna, främst björk och klibbal.

Figur 7. Strandängarna på södra sidan Täljöviken håller på att växa igen. Tuvtåtel, kärtistel och kärrsilja är de dominerande arterna. Bilden tv från 2005, tagen mot norväst,. Bilden th är tagen mot sydost, 2014

Fågelliv vid strandängarna

Strandängarna erbjuder inte längre möjligheter åt vadarfåglar, änder eller piplärkor att häcka, eftersom de vuxit igen med högvuxen vegetation och saknar en blå bård av grunt vatten innanför vassen. Enligt artportalen, saknas observationer av skyddsvärda fåglar knutna till strandängar under häckningstid, förutom sydlig gulärta (VU) som observerats vid ett tillfälle 1986. Ängspiplärka noterades dock i oktober 2014 och bland vadare märks tofsvipa, enkelbeckasin och strandskata med enstaka par i områdets närhet, med dessa är inte lika beroende av välhävdade strandängar. Fåglar, knutna till vass, som sävsångare, rörsångare och sävsparv har däremot observerats 2014 samt skägges, 2003 (Ekologigruppen, 2006). Även arter knutna till buskmarker, som näktergal, buskskvätta och törnskata förekommer. Detta kan dock tyda på viss igenväxning. Under flyttningstider förekommer besök av rastande eller övervintrande fåglar. Brun kärrhök noterades under försommaren och hade ersatts av blå kärrhök på hösten. Likaså hade den på sommaren observerade törnskatan, på hösten ersatts med varfågel. Havsörn och fiskgjuse är andra rovfåglar som observeras över viken, strandängarna och kulturlandskapet.

Figur 8. Ängspiplärka (t v) uppskattar hävdade strandängar medan skägges kräver breda vassbälten med gammal vass. Foto: Magnus Nilsson

Åkermark

Ovanför strandängarna dominerar åkermark. På norra delen brukas åkern idag kontinuerligt av Näs gård. Mellan strandängarna och Svinningevägen på södra sidan, utgörs den öppna marken av en tidigare uppodlad friskäng, som nu nyttjas som åker/vall eller betesmark. Denna åker brukas oregelbundet och slås bitvis vissa eller varje år samt troligen med återkommande jordbearbetning. Längst i söder är en del inhägnad och betas åtminstone innevarande år med hästar. Åkerholmen vid vägen, tillsammans med andra randzoner i åkermarken, som diken och angränsande skogsbryn är betydelsefulla miljöer för många av växter och djur som lever i det öppna landskapet.

Skötselplan för
Täljövikens strandängar
Version: 2.4
Datum: 2015-02-15

Figur 9. Den rödlistade hämplingen (VU) påträffades på norra sidan, vid allén till Näs gård och trivs i odlingslandskapet.

Lövskog och alkärr

Triviallövskog på södra sidan av Täljöviken, består av en smal bård av björk mellan åker och strandäng och ett lite större bestånd av björk och al har utvecklats på någon del av strandängen. Det största sammanhängande lövskogsområdet består av ett alkärr. Björkskogarna har uppkommit under senare delen av 1900-talet i det i övrigt öppna strandområdet, medan alen är något äldre, men förmodligen inte mer än ca 70-80 år. På häradskartan syns att området som nu består av alskog tidigare varit ängsmark och ej odlats som övrig strandäng, kanske för att det varit för blött.

Figur 10. Södra udden av alkärrret. (Se vidare stycket nedan.) Eventuellt en lämplig plats för fågeltorn.

Figur 11. Bilder från norra sidan Täljöviken. Den vänstra bilden visar obrukad åker i norr, med sumpskog åt höger (väster) och åkermark framåt åt söder. Den högra bilden visar ung sumpskog i norra delen av planområdet, med den lilla åkerlappen åt höger (öster).

Figur 12. Delar av strandängen som tidigare varit plöjd, men nu vuxit igen. Veketåg, tuvtåtel, krypven, vass och kärtistel dominerar (t v). Igenvuxen strandäng och vass (t h). Bilden tagen precis under kraftledningen i norra planområdet

Figur 13. Igenvuxen strandäng, ungefär under kraftledningen där tuvtåtel och grenrör dominerar (t v). Den högra bilden visar den igenvuxna strandängen till vänster i bild, medan den lilla åkerlappen i norra planområdet syns till höger.

Naturvärden

Skötselplan för
Täljövikens strandängar
Version: 2.4
Datum: 2015-02-15

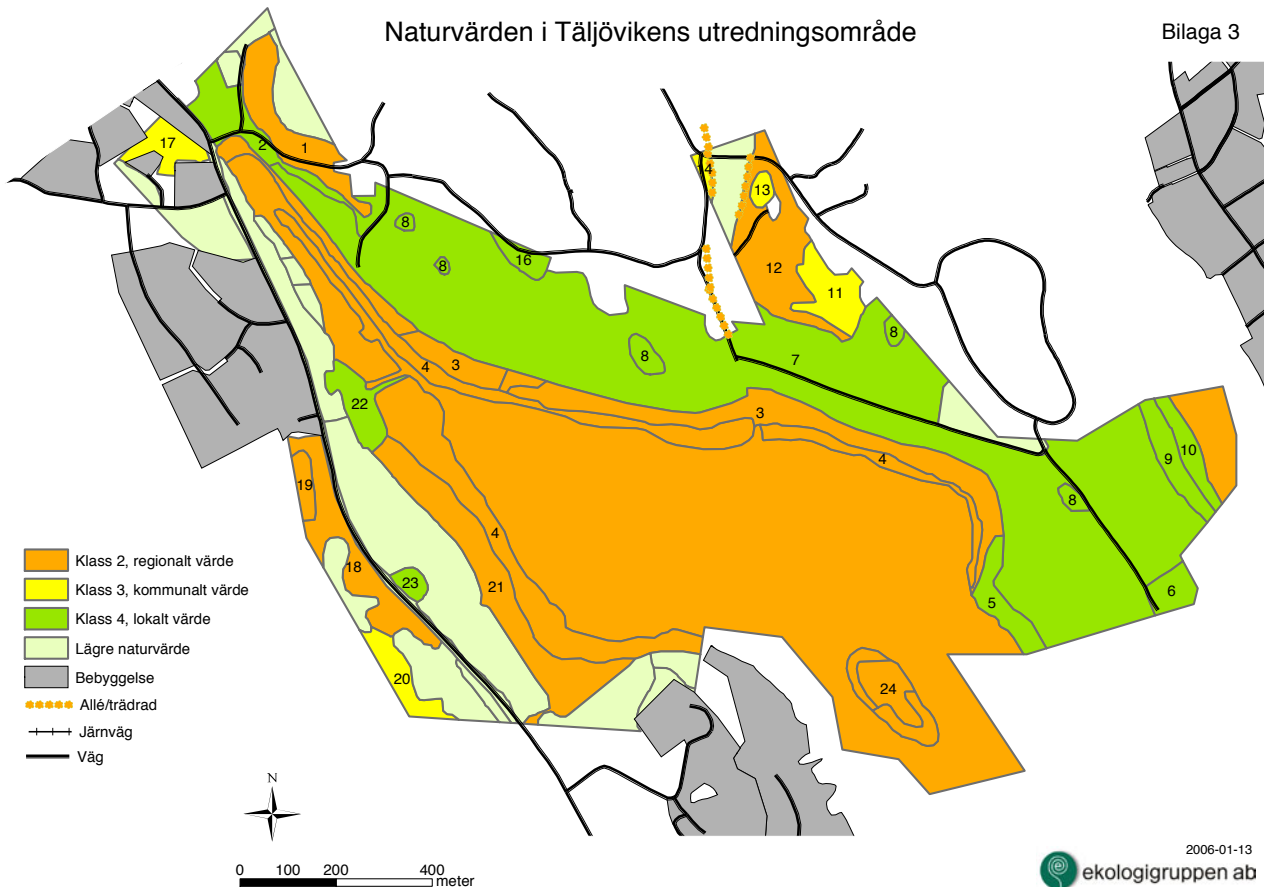
Värden för biologisk mångfald

Hela området bedöms ha höga naturvärden i varierande grad. Täljöviken är grund, till största delen med vattendjup mindre än 3 meter. Täljövikens skyddade läge i kombination med mjuk botten och ringa vattendjup gör den mycket vegetationsrik. Dominerande kärlväxter är axslinga, hårsärv och hornsärv. I kommunens kustinventering har den marina miljön bedömts vara av kommunalt naturvärde (klass 3).

Höga naturvärden runt Täljöviken är framför allt knutna till strandängar och till den vassbård som växer i vikens strandnära delar. Strandängarna präglas fortfarande av betet som upphörde för ca 20 år sedan. Vikens fria vattenyta kantas av en vassbård av varierande bredd. Igenväxningen har visserligen medfört att växtsamhällen utarmats och inga fynd av skyddsvärda växter har gjorts. Däremot finns skyddsvärda fåglar som beskrivs närmare i nästa kapitel. Både strandängen och vassbården har klassificerats som motsvarande klass 2: regionalt värde (Ekologigruppen 2009). Ett flertal tidigare inventeringar och redovisningar av naturvärden berör området. I Länsstyrelsens våtmarksinventering från 1997 klassas Täljövikens stränder som klass 1.

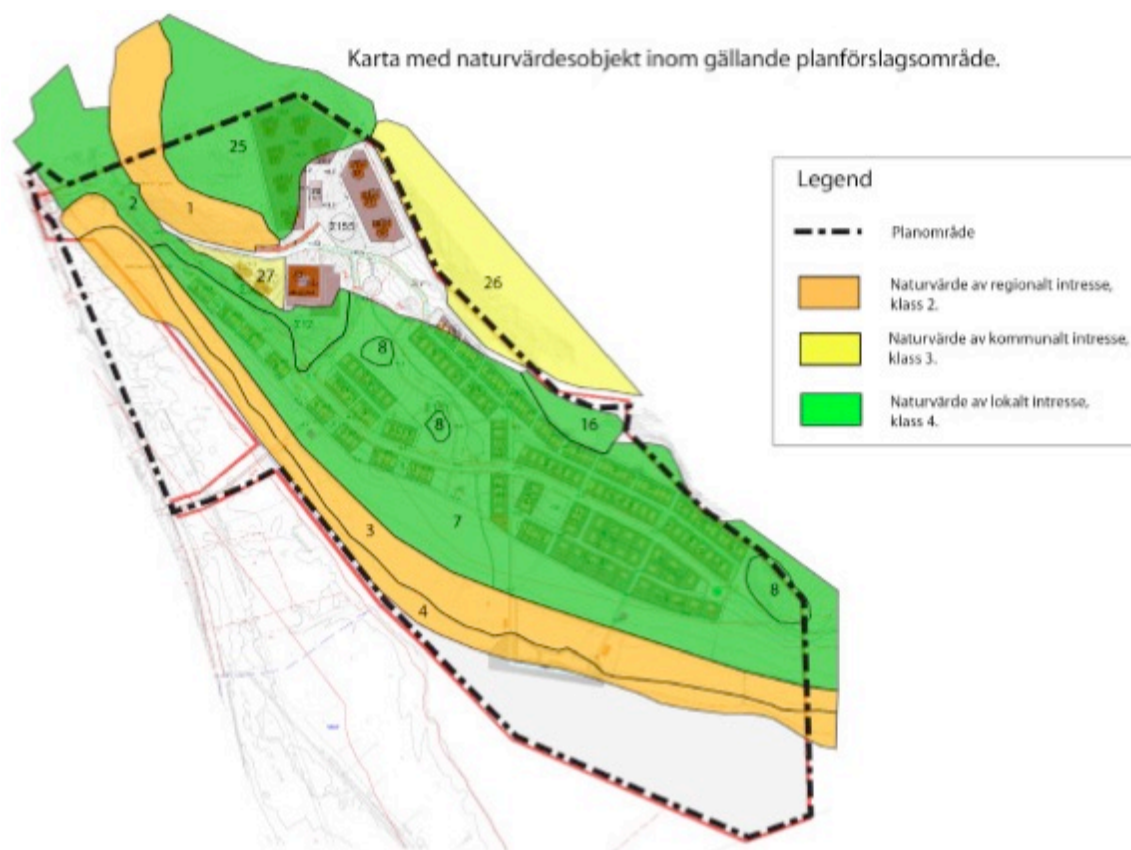
Triviallövträd finns främst i strandzonen i form av björk och al. Det är främst igenväxningsvegetation på tidigare strandäng, men alkärret har fått egna naturvärden med fåglar som är knutna till dessa miljöer (se nästa kapitel).

Åkermarken ligger som ett band runt Täljöviken ovanför strandzonen. Norr om viken brukas åkern aktivt, men söder om viken ligger åkern som permanent vall, vilken slås oregelbundet.

Figur 14. Naturvärden vid Täljöviken, bedömt vid tidigare inventering (Ekologigruppen, 2006)

Värdefulla naturområden inom norra planområdet

Figur 15. Karta över naturvärden inom planområdet (Ekologigruppen, 2013). För hela Täljöviken – se bl.a. fig 21 och naturtypskartan fig 6 och utredningen 2006, fig 14.

Nedan beskrivs kortfattat de objekt med höga naturvärden som förekommer i anslutning till strandängarna inom planområdet. För en mer ingående beskrivning hänvisas läsaren till ”Landskapsanalys Täljöviken” (Ekologigruppen 2008). För övriga delar inom skötselplanen (dvs söder om Täljöviken och öster om planområdet) - se fig 21 från tidigare naturvärdesbedömning (Ekologigruppen, 2006) och naturtypskartan för hela skötselplanen, fig 14.

1. Gammal tallskog, klass 2 mycket högt naturvärde av regionalt intresse

Gammal barrblandskog med talldominans på sandig morän med svallat ytskikt. Hållar ger karaktär åt objektet. Gamla tallar uppträder allmänt. Död ved förekommer sparsamt.

Sandbarrskogar utgör en ovanlig biotop.

Viktiga ekologiska strukturer

Gammal tall, död ved

Signalarter för värdefull skogsmark

Tallticka, grovticka, trådticka, skarp dropptaggsvamp, fjälltaggsvamp, gammelgranslav

Rödlistade arter

Tallticka (NT)

2. Gräsmark, klass 4, lokalt naturvärde

Tidigare betesmark som nu växer igen med aspsly. Några ståtliga enar växer nedanför konferensgården. En del hävdgynnade växter finns kvar, liksom en del näringsgynnade arter. I norr består området av trivial högrötsäng med artfattig flora.

Viktiga ekologiska strukturer

Naturbetesmark, hävdgynnad flora

Signalarter för värdefulla ängs- och hagmarker

Backklöver, bockrot, gullviva, gulmåra, liten blåklocka, rödklint, stor blåklocka, ängshavre. Bland fåglar märks buskskvätta, stenskvätta.

3 och 21 Strandäng, klass 2, mycket högt naturvärde av regionalt intresse

Strandängar som tidigare betats. Idag har igenväxningen gjort att många hävdgynnade växter försvunnit. I de norra delarna, de som saknar hävd, finns inga observationer av skyddsvärda växter eller häckande fåglar. I de södra delarna, som hävdas, finns dock rester kvar av hävdgynnad flora. Några få rastande fåglar kan också noteras

Viktiga ekologiska strukturer

Naturbetesmark, hävdgynnad flora

Signalarter för värdefulla ängs- och hagmarker

Buskskvätta, gulärta, tofsvipa, steglits, törnskata, enkelbeckasin,

4. Vassbälte, klass 2, mycket högt naturvärde av regionalt intresse

Högväxt vass i ett brett bälte omger i stort sett hela viken. Brun kärrhök observeras jagande, men häckning i området är osäkert. Blå kärrhök påträffas under flytt.

Viktiga ekologiska strukturer

Gammal vass och vassföryngring, liggande vass. För hävdade delar: Se strandäng ovan.

Signalarter för vassområde

Sävsångare, rörsångare, skäggmes, brun kärrhök, blå kärrhök.

7. Åker, klass 4, lokalt naturvärde

Åker längs hela norra sidan av Täljöviken, mellan strandäng och skog /berg. Åkern i sig innehåller små värden för biologisk mångfald, men diken och åkerholmar är inslag som höjer miljöns helhetsvärden.

Signalarter för värdefulla ängs- och hagmarker

Buskskvätta, stenskvätta, steglits, tofsvipa

Rödlistade arter

Sånglärka (NT)

8. Åkerholmar, klass 4, lokalt naturvärde

Viktiga inslag för biologisk mångfald i åkermarken. Refug för fåglar, insekter, åkerogräs och även en del betesmarksväxter.

Signalarter för värdefulla ängs- och hagmarker

Bockrot, gullviva, gulmåra, ängshavre

Rödlistade arter

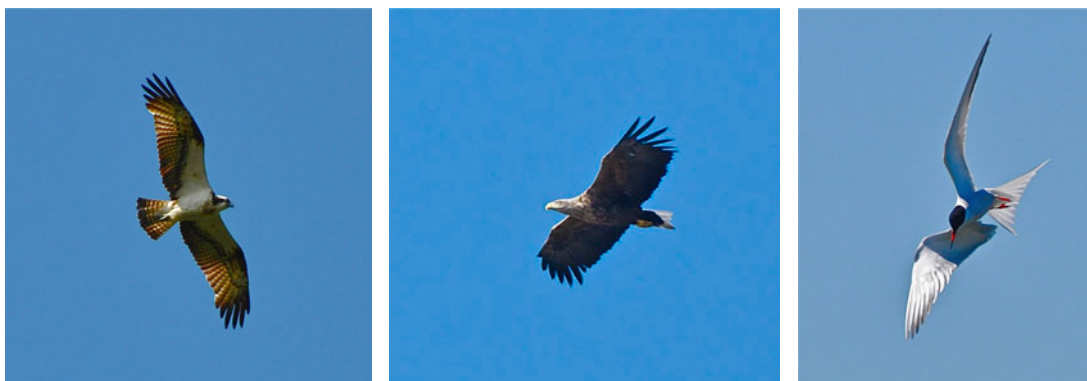
Hämpling (VU)

Fågelliv

Täljöviken och hela dess omgivning är av stor betydelse för fågellivet. Området är relativt fågelrikt med förekomst av ett flertal rödlistade fågelarter som hämpling (VU) och sånglärka (NT) i odlingslandskapet norr om viken. Mindre hackspett (NT) är den rödlistade art som påträffats inom södra detaljplaneområdet (i alkärret). Även vaktel (NT), drillsnäppa (NT), årta (VU) och brunand (NT) har tillfälligt påträffats. Mest sjöfågel förekommer i de yttre delarna av själva viken som silltrut (NT) och gråtrut (NT). Längre in i viken finns dessutom enstaka par skäggdopping, gräsand och storskrake. Observationer av fiskgjuse tyder på att viken är fiskrik.

Vassarna utgör en viktig biotop för en del småfågelarter som sävsångare, rörsångare och sävsparv. Uppgifter om skäggmes förekommer. Dessutom jagar brun kärrhök under häckningsäsong och ersätts ibland av blå kärrhök på hösten (båda lyder underfågeldirektivet). Strandängar som hävdas med bete eller slätter kan hysa ett rikt fågelliv av vadare och änder. Täljövikens strandängar saknar hävd sedan flera år och fågellivet är därför inte så rikt. På de strandängar som här berörs observerades tofsvipa och enkelbeckasin vid Ekologigruppens besök på sommaren 2005 samt strandskata och ängspiplärka 2014.

Stenskvätta, buskskvätta, sånglärka (NT), törnskata, hämpling (VU) och steglits är fågelarter som är knutna till odlingslandskapet och som signalerar höga naturvärden. Av dessa är törnskata, liksom dess vinterkusin varfågel, observerade inom södra detaljplanen och övriga på norra sidan viken. Förutom mindre hackspett (NT), påträffades även stjärtmes (signalart) i alkärret.

Figur 16. Fiskgjuse, havsörn och fisktärna ses födosöka i Täljöviken. Foto: Magnus Nilsson

Art	Beteende	Kategori	Naturtyp/plats	Tid	Ref
Ortolansparv	Tidigare häckat	Rödlistad (VU)	Odlingslandskap	1981-84, 1996	Artportalen Artdatabanken
Höksångare	Tidigare häckat	Rödlistad (VU)	Buskmarker	1981 1986	Artportalen Artdatabanken
Gräshoppångare	Sång	Rödlistad (NT)	Buskmarker, (vass)	1981, 1983 1996	Artportalen Naturvårdsprogrammet
Rosenfink	Troligen häckat	Rödlistad (VU)	Buskmarker	1981-82 1996	Artportalen Naturvårdsprogrammet
Göktyta	Spel/sång	Rödlistad (VU)	Odlingslandskap, hålträd	1981, 2002 1996	Artportalen Naturvårdsprogrammet
Gulärla	Häckningstid	Rödlistad (VU)	Strandäng Svinningeängen,	Juni 1986	Artportalen

Tabell över äldre fynd av rödlistade fågelarter som tidigare häckat, men försvunnit eller bara påträffats tillfälligt.

Art	Beteende	Kategori	Naturtyp/plats	Tid	Ref
Mindre hackspett	Spel/Sång	Rödlistad (NT)	Ålkärr, södra delen	Juni 2014	Ekologigruppen, 2014
Spillkråka	Spel/sång	Fågeldirektivet	Gammal barrskog, söder	Okt 2014	Ekologigruppen, 2014
Stjärtmes	Perm revir	Signalart	Ålkärr, söder	Maj 2014	Ekologigruppen, 2014
Sånglärka	Spel/sång	Rödlistad (NT)	Åker/betesmark, norr	2005, Juni 2014	Ekologigruppen, 2014
Ångspiplärka	Rastande	Signalart	Strandäng/betesmark, söder	Okt 2014	Ekologigruppen, 2014
Rödbena ?	Rastande, hörd?	Signalart	Svinningeängen.	Maj 2014	Ekologigruppen, 2014
Strandskata	Permanent revir, par	Signalart	Betesmark, Norra sidan	Juni 2014	Ekologigruppen, 2014
Tofsvipa	Rastande	Signalart	Åker och betesmark, Södra och norra sidan	2002, 2005, 2013	Ekologigruppen, 2006 Artportalen
Enkelbeckasin	Rastande	Signalart	Strandäng, södra sidan	2005	Ekologigruppen, 2006
Skäggmes	Stationär	Signalart	Vass	2003	Ekologigruppen, 2006
Sävsångare	Spel/sång	Signalart	Vass	Maj, juni 2014	Ekologigruppen, 2014
Rörsångare	Spel/sång	Signalart	Vass	Maj, juni 2014	Ekologigruppen, 2014
Sävparv	Häckar		Vass	2007, 2011	Artportalen
Törnskata	Perm revir	Fågeldirektivet	Buskmark/strandäng, södra sidan	2005, Maj 2014	Ekologigruppen, 2014
Varfågel	Rastande		Buskmark/strandäng, södra sidan	Okt 2014	Ekologigruppen, 2014
Härmsångare	Spel/sång	Signalart	Buskmark/lövskog	Juni, 2014	Ekologigruppen, 2014
Näktergal	Spel/sång	Signalart	Buskmark/strandäng, norra sidan	Maj, 2014	Ekologigruppen, 2014
Buskskvätta	Permanent revir, par	Signalart	Buskmark/strandäng, norra sidan	2005, maj, Juni 2014	Ekologigruppen, 2014
Stenskvätta	Permanent revir, par	Signalart	Strandäng/betesmark, norra sidan	2005, maj Juni 2014	Ekologigruppen, 2014
Hämpling	Permanent revir, par	Rödlistad (VU)	Buskmark/ Odlingslandskap, Näs allé	Juni 2014	Ekologigruppen, 2014
Steglits	Stationära		Odlingslandskap	2014	Ekologigruppen, 2014
Gök	Sång	Signalart	Odlingslandskap	Maj, 2014	Ekologigruppen, 2014
Drillsnäppa	Rastande	Rödlistad (NT)	Stränder, Täljönäset	Aug 2013	Artportalen
Vaktel	Spel/sång	Rödlistad (NT)	Jordbruksmark, Täljönäset	Juni 2013	Artportalen
Trädgårdssångare	Sång		Buskmark/lövskog	Maj, 2014	Ekologigruppen, 2014
Svarthätta	Sång		Buskmark/lövskog	Maj, 2014	Ekologigruppen, 2014
Törnsångare	Sång		Buskmark/odlingslandskap	Juni, 2014	Ekologigruppen, 2014
Havsörn	Födösök	Fågeldirektivet	Havsviken	2007	Artportalen
Fiskgjuse	Födösök	Fågeldirektivet	Havsviken	2005, 2014 2009-2011	Ekologigruppen, 2014. Artportalen
Brun kärrhök	Födösök	Fågeldirektivet	Vass / havsviken	Juni 2014	Ekologigruppen, 2014
Blå kärrhök	Födösök	Fågeldirektivet	Vass / havsviken	Okt 2014	Ekologigruppen, 2014
Skäggdopping	Häckar/ 27 st rast okt	Signalart	Grunda skyddade havsvikar	Okt 2014	Ekologigruppen, 2014
Knölsvan	Permanent revir, par/ 10 rast		Grunda skyddade havsvikar	Okt 2014	Ekologigruppen, 2014
Årta	Rastande	Rödlistad, VU	Grunda skyddade havsvikar	8 maj, 2007	Artportalen
Brunand	Rastande	Rödlistad, NT	Grunda skyddade havsvikar. Runö udde	April, 2007	Artportalen
Knipa	stationär		Grunda skyddade havsvikar	Okt 2014	Ekologigruppen, 2014
Sothöna	25 rast		Grunda skyddade havsvikar	Okt 2014	Ekologigruppen, 2014
Flsktärna	Permanent revir, par	Fågeldirektivet	Grunda skyddade havsvikar	Juni 2014	Ekologigruppen, 2014
Skrattmås	Födösök	Signalart	Grunda skyddade havsvikar	Maj, 2009	Artportalen
Silltrut	Födösök	Rödlistad (NT)	Grunda skyddade havsvikar	2010,2011, 2014 m.m.	Artportalen
Fiskmås	Födösök		Grunda skyddade havsvikar	2010, 2014 m.m.	Artportalen
Gråtrut	Födösök	Rödlistad NT	Grunda skyddade havsvikar	2010, 2014 m.m.	Artportalen

Tabell med urval av påträffade fåglar senaste tio åren. De med epitet under kategori bedöms som mer skyddsvärda.

Övrigt djurliv

Det finns inte mycket känt avseende övriga skyddsvärda arter. En larv av den ovanliga makaonfjärilen observerades dock vid fältbesök 2005 (Ekologigruppen, 2006), innanför vassarna på södra sidan Täljövikens. Kärrsiljan, som det finns gott av på strandängarna, är en av makaonfjärilens viktigaste värdväxter.

Figur 17. Makaonfjärilens larv lever gärna på kärrsiljan och återfanns på strandängarna söder om Täljövikens. Foto: Ekologigruppen, 2005/2006.

Rekreativvärden

Det öppna landskapet och utsikten över Täljövikens har höga estetiska värden. Den lantliga prägnen i närhet till större tätorter gör också att området har stor potential för naturrekreation. Vattenkontakten till Täljövikens är områdets stora rekreativa värde, men i det stadie av igenväxning som stränderna befinner sig i är utsikten begränsad, vilket rätt skötsel kan förändra. Förutom den biologiska restaureringen och skötseln kan tillgängligheten för besökare underlättas – se vidare: Plan för restaurering och skötsel, Målbild för Täljövikens rekreativvärden. Där kan man också läsa vidare om mål och planer för att kunna färdas till fots eller med cykel längs den forna Långhundraleden vars sydvästligaste del börjar på Näshalvön vid Runö kursgård (Ekologigruppen, 2012)

Plan för restaurering och skötsel

Skötselplan för
Täljövikens strandängar
Version: 2.4
Datum: 2015-02-15

Övergripande mål för skötseln

I MKB för Täljövikens detaljplan (Ekologigruppen 2012) presenteras ett förslag till hur naturvärden kan utvecklas baserat på områdets naturgivna förutsättningar. Grundidén är att återskapa, nyskapa och vårda ett område med olika typer av hävdade gräsmarker och därigenom bevara de natur- och kulturmiljövärden som är knutna till innerskärgårdens låglänta kustområden. Området skall också vara ett funktionellt sammanhängande rekreativområde och ett vackert landskap för närboende, på båda sidor om Täljöviken som på norra delen sträcker sig ut mot naturreservatet Näsudden och på södra delen över strandängarna ner mot Svinninge gård. Tillsammans skall området Täljöviken-Näsudden erbjuda en mångfald av naturtyper, alltifrån öppna strandängar med rikt fågelliv till mer slutna lundmiljöer och kala badklippor. Skötseln skall kombinera en utveckling av naturvärden med att göra området mer tillgängligt och öka de rekreativa värdena.

Målbild för Täljövikens biologiska värden

Täljövikens inre stränder skall utvecklas till en öppen strandäng med den naturliga zonerings av vegetationstyper som vanligen förekommer längs med Östersjökustens flacka stränder (Alexanderson m fl 1986). Ute på vattenstranden (det grunda vattnet närmast land) växer bladvass. Innanför vassen vidtar den vegetationstyp som kallas mad och som tidvis är översvämmat. Vegetation på maden domineras av starr. Längre upp på land, dit högvatten sällan eller aldrig når, vidtar fuktängen som utvecklar en gräsdominerad vegetation ofta med tuvtåtel och rödven. Två faktorer är helt avgörande för bildande och vidmakthållande av strandängarnas zonerings, dels återkommande översvämnings och dels kontinuerlig hävd genom bete eller slåtter (Alexandersson m.fl. 1986). Den optimala strandängen bör ha en några meter bred öppen vattenspegel, en så kallad blå bård mellan vassen och den betade strandängen. Denna bör vara grund och rik på vegetation.

Strandängen skall utgöra en bra biotop för den flora och fauna som naturligt är knuten till just denna naturtyp. Målet är att strandängarna skall fungera som rastplats för flyttande vadare och simfåglar, men att de även skall fungera som häckningsplats för flera av dessa fågelarter. Vidare skall strandängarna utveckla en typisk vegetation som inkluderar ett flertal av de specialistarter som lever på hävdade översvämningsmader och fuktängar i anslutning till Östersjöns bräckta vatten.

Den yta som idag upptas av åker skall få en utveckling så att ytan alltmer får karaktären av en naturlig gräsmark med hög andel örter. Målet är att marken i det längre perspektivet skall hysa ängsväxter som lever på näringsfattig och hävdad gräsmark. Gräsmarkerna skall i sin tur gynna en positiv utveckling för biologisk mångfald och fungera som bete för vilda djur och inte minst rastande fåglar som lockas till området för de öppna gräsmarkerna med varierande fuktighet.

Målbild för Täljövikens kulturhistoriska värden

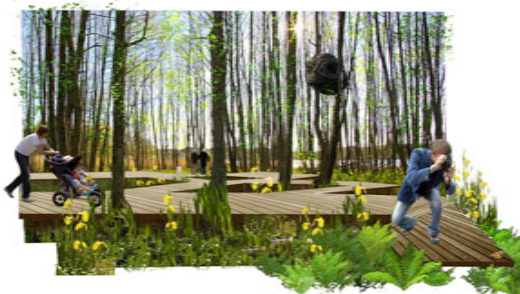
Även om delar av marken söder om Täljöviken hållits öppen, företrädesvis med åkerbruk och hästbete, så är de fuktiga partierna närmast vattnet lämnats för igenväxning under senare år. De öppna ytorna skall återskapas så att landskapet om möjligt mer liknar hur det såg ut innan igenväxningen tog fart. Att kontinuerligt hävda gräsmarkerna återknyter till en traditionell markanvändning och den kulturhistoria som varit så viktig för hur landskapet vuxit fram.

Figur 18. Exempel från Hägernäsviken, Täby.

Målbild för Täljövikens rekreativvärden

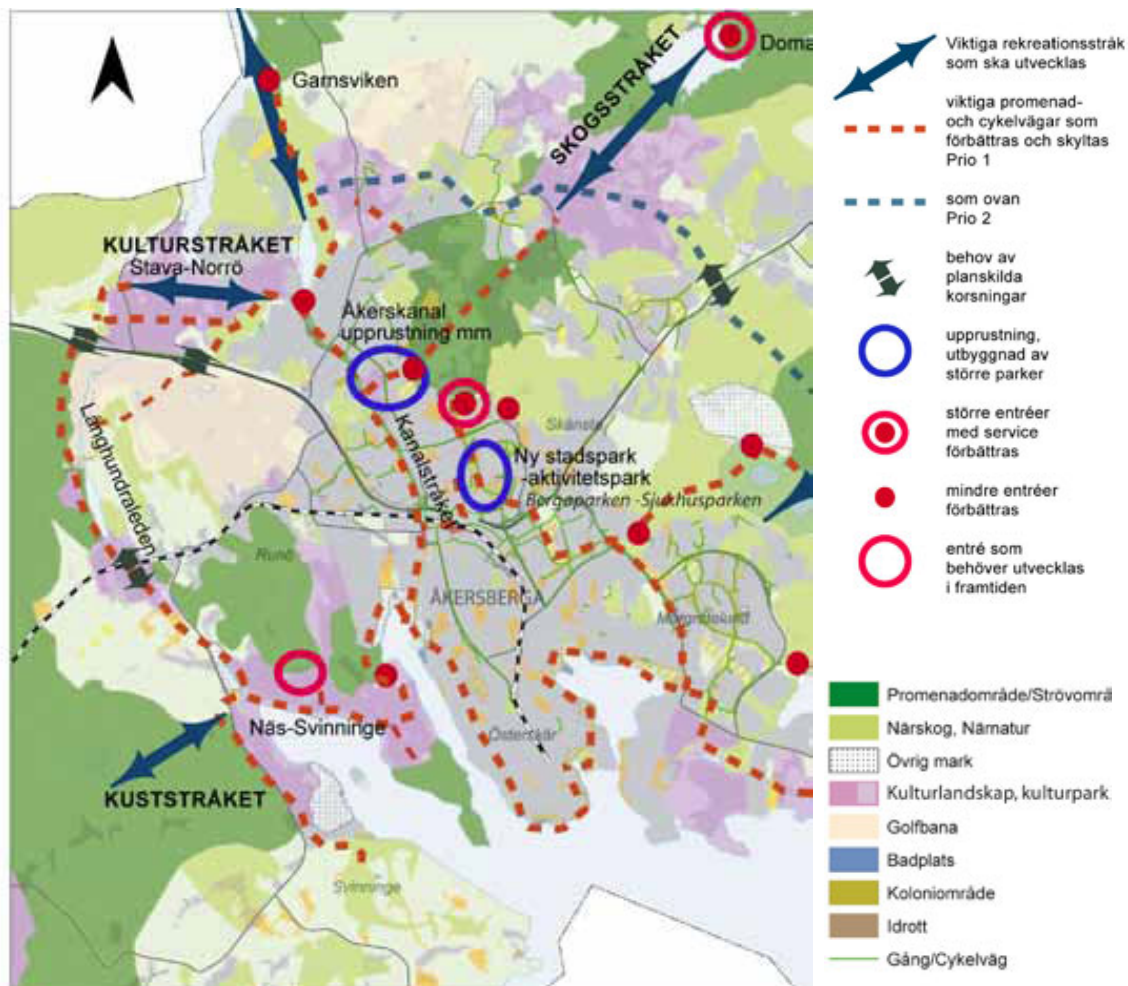
Täljövikens omgivning skall, när naturrestaureringen är genomförd, bli både vackert och trivsamt att vistas i för människor. Därför kan man förvänta sig att området kommer att locka besökare av ett flertal kategorier. Nyanlagda gångstigar, ridstigar och cykelvägar bör fungera lika bra för fågelskådare, som för joggare och söndagsflanörer. Gångvägar på båda sidor av viken, utmed befintliga diken mellan åker och äng föreslås. En stig utmed strandängen på norra sidan går då ända ut till Näsuddens naturreservat. Detta är viktiga åtgärder för att öka tillgängligheten, men en gångstig fungerar även som ett sätt att avhålla besökare från att gå ut på mader och fuktängar där markäckande fåglar har sin bon. Ett spångsystem föreslås också genom alkärret för att få variation i upplevelsen och nå längre ut på strandängen vid något parti. Därtill föreslås rastplatser, fågeltorn/plattform, bänkar, offentlig brygga m.m., liksom stängselpassager (stättor).

Figur 19. Exempel från Kyrkparken i Järfälla respektive Kyrksjölöten i Bromma. Illustration: Ekologigruppen.

I detaljplanen för Näsängen finns också en gångbro över den inre delen av Täljöviken redovisad, och tanken är att flanörer ska kunna gå över bron och vidare längs med strandängarna på båda sidor Täljöviken och vidare ut mot Näsuddens naturreservat. Med den planerade bron knyts stigar på vikens båda sidor samman och fortsätter sedan åt nordväst där de även knyter an till planerade vandringsleden utmed den gamla Långhundraleden.

Skötselplan för
Täljövikens strandängar
Version: 2.4
Datum: 2015-02-15

Figur 20. Långhundraleden pekas ut som ett viktigt stråk i kommunens grönpän. Karta WSP, (Ekologigruppen, 2012)

Likaså föreslås en ridstig på södra sidan utmed det nuvarande öst-västliga diket genom strandängarna och vidare söder ut vid Svinninge gård. Ridstigen däremot, fortsätter norrut på den sydvästra sidan av viken. Vidare ska gångstigen fortsätta åt nordväst och knyta an till den planerade vandringsleden utmed den gamla Långhundraleden.

En cykelväg planeras längs Svinningevägen. Cykelvägen kommer uppifrån nord/nordväst vid kommande rondellen som ska fördela trafiken på Täljöviksvägen mot nya bostadsområdet norr om Täljöviken, respektive södra sidan och mot Svinninge. Från nord/nordväst går cykelvägen på höger sida men kommer vid rondellen behöva korsa Svinningevägen för att vid de inre delarna av Täljöviken och strandängarna gå på norra sidan om Svinningevägen bort mot Svinninge, förbi åkerholmen med en ev. rastplats. Från åkerholmens eventuella rastplats föreslås en gångstig ner mot strandängen och till den stig som går parallellt med ängen. Vid denna knutpunkt föreslås även en plattform och passage genom stängslet.

Figur 21. Jordbank med ridstig mellan strandäng och åker, som också föreslås bli permanent ridstig och gångstig

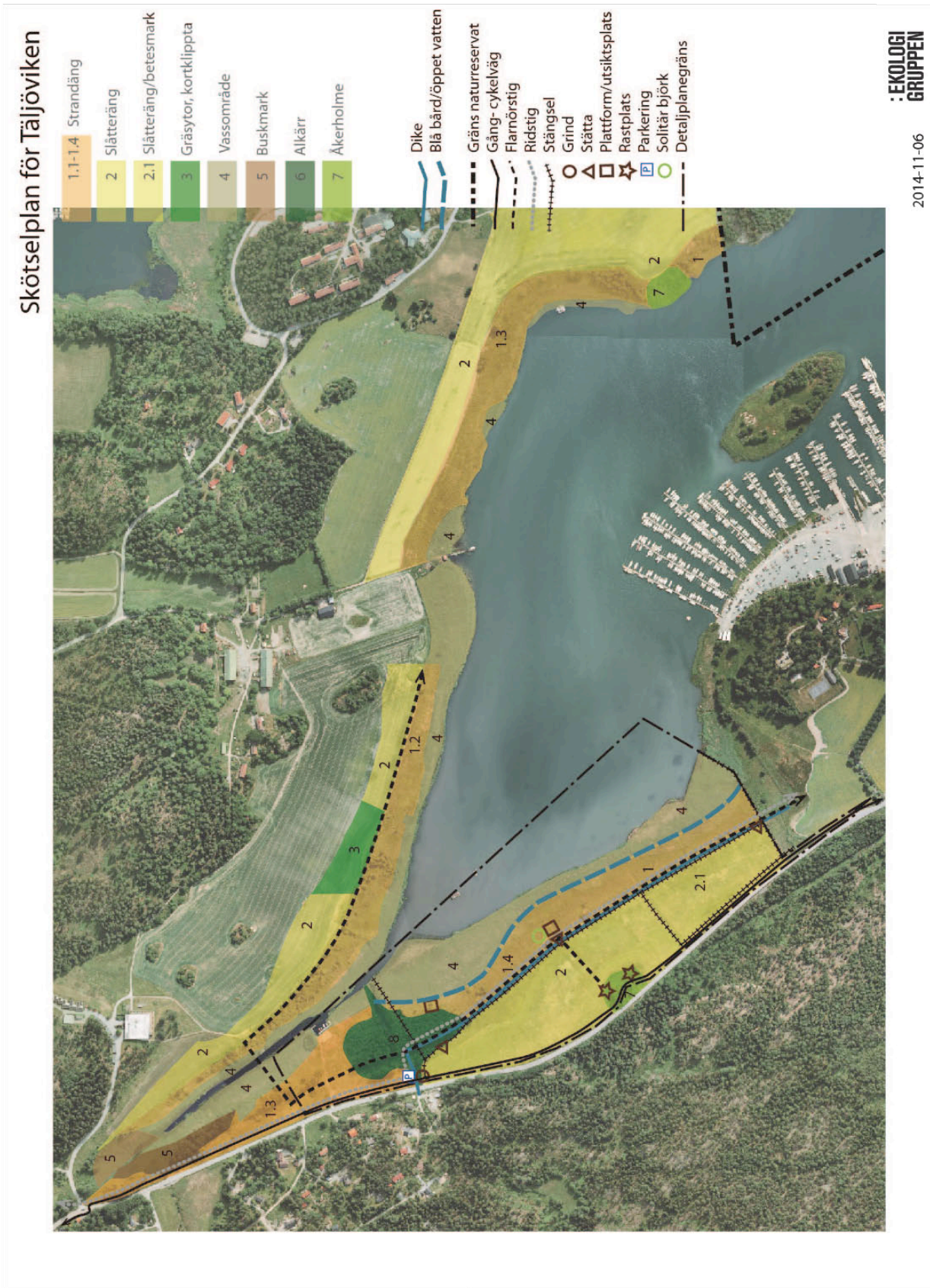
Riktlinjer för skötseln

Indelningen av skötselområden är i första hand baserat på den potential som olika delar av området har för att skapa skilda naturtyper med hög biologisk mångfald och bra värde ur rekreationssynpunkt. Det innebär att indelningen i olika skötselområden.

Vad gäller de två skötselområdena strandäng (skötselområde 1 - 1.4) och vass (skötselområde 4), så är gränsens lokalisering beroende av hävd. Den kan med andra ord flyttas så snart de inledande restaureringsåtgärderna för vassområdet är genomförda, särskilt på södra sidan inom arbetet med skapande av en blå bärd. Då kommer naturtypen strandäng flyttas mot strandkanten och de två skötselområden kommer att flyta ihop både i sin ekologiska funktion och i hur de lämpligen hävdas för att uppehålla sin prägel. Den kontinuerliga skötseln av strandängarna (skötselområde 1) och den blå bården (inom skötselområde 4) sker lämpligen genom en sammanhållen arbetsinsats, så snart den kontinuerliga skötseln tar vid efter restaureringsarbetet.

Skötselområden

Skötselplan för
Täljövikens strandängar
Version: 2.4
Datum: 2015-02-15

Figur 22. Karta över Täljövikens södra delar indelat i skötselområden

Skötselområde 1: Strandängen

Beskrivning

Naturen längs Täljövikens stränder har av allt att döma genom historien använts som fodermark. Fram till slutet av 1800-talet eller början av 1900-talet var slätter vanligt på strandängar, troligen även här. Under större delen av 1900-talet har bete varit den dominerande skötselformen. Täljövikens stränder präglas fortfarande av denna jordbrukshävd, men igenväxningen har fortgått och startade delvis redan under den tid betet pågick. Dungar av unga träd och buskar har etablerats på de gamla strandängarna, främst björk och viden, men också ung klibbal. Sedan några år betas inte längre alla strandängar och igenväxningen har fått ökad fart. Floran i större delen av strandängen domineras idag helt av tuvtätel, grenrör och vass med inslag av älgört, kärtistel och kärresilja.

Figur 23. Jordbanken som avgränsar strandängen till vänster från åkern. Ung björk har vuxit upp och bör röjas bort. Lägga märke till det öppna diket vars vatten borde ledas till strandängen. Tanken är att det ska bli en gångstig/ridstig.

Figur 24. Rödbena (t v) är en vadare som trivs på välhävda strandängar och som vi önskar ska hitta till Täljövikens strandängar. Likaså gulärlan (t h) är en art som i södra Sverige är knuten till strandängar Foto: Magnus Nilsson

I mindre partier av strandängen har försök gjorts under senare tid med att odla upp marken, men det har sannolikt varit för blöt för att försöket skulle lyckas. Dessa partier har senare vuxit igen med främst veketåg, tuvtätel, krypven och kärtistel, med inslag av älgört, hallon och vass (Ekologigruppen 2012).

Engångsåtgärder

För att återställa skötselområdet till en strandäng där det finns potential för utveckling av flora och fågelliv, krävs ett inledande restaureringsarbete. Träd, och i viss mån högre buskage, utgör goda sittplatser för rovfåglar och kråkfåglar, vilket ger dessa en alltför god utgångspunkt i jakten på fågelungar. Det är därför viktigt att ta ner alla träd och höga buskage i de betesmarker där man vill utveckla ett rikt fågelliv. Det gäller bl.a. en trädrad som skiljer av strandäng från ovanliggande åkermark på södra sidan av Täljövikens samt ett par dungar unga lövträd och någon gran på själva strandängen. En vidkronig björk i mitten kan möjligen sparas då den har ett stort estetiskt värde för landskapsbilden. Här

kan också en plattform läggas. Sly och träd av asp, björk och al, som vuxit upp innanför vassbården, tas ner med såg eller röjsåg och forslas bort från området. Viktigt är att träd och slyvegetation kapas så nära marken som möjligt eftersom kvarvarande grövre stubbar annars kan utgöra ett hinder för kommande arbete med tilljämning av ytorna.

Skötselplan för
Täljövikens strandängar
Version: 2.4
Datum: 2015-02-15

Grövre stubbar tas bort med stubbfräs.

Figur 25. Ung björk och klibbal som vuxit upp i strandängen vid brist på hävd.

Tilljämning av ytorna handlar främst om att få bort vassruggar som etablerat sig på maden, samt de alltför stora tuvor som bildats av tuvtåtel och grenrör. Lämpligt redskap är slaghack med uppsamlingsvagn som kopplas efter traktor. Slaghack är ett vanligt jordbruksredskap som används vid putsning av betesmarker och hackat material kan sprutas upp i en efterföljande vagn. Slaghacken klarar dock inte alltför stora tuvor och inte heller grövre slyvegetation. Därför är det extra viktigt att den förberedande slyröjningen genomförs så att det är möjligt att ta sig fram med en traktor med slaghack. Eftersom marken är fuktig bör traktorn lämpligen ha hjul med dubbelmontage och tidpunkten bör väljas när vattenståndet är lågt och när nederbörd har uteblivit under en sammanhängande period. Lämplig tid är slutet av juli-början av augusti. Då är också risken minimal att arbetet stör markhäckande fåglarnas reproduktion.

Eventuellt kan tuvor ha hunnit bildats till en storlek som gör metoden med slaghack otillräcklig. Då kan det vara nödvändigt att använda en rotorkultivator, som likt en jordfräs maler sönder tuvorna. Vid användandet av rotorkultivator är man dock tvungen att sköta uppsamlingen av tuvor som ett separat moment eftersom man normalt inte kopplar en lastvagn med upptagning efter en rotorkultivator. Dubbleringen av arbetsmoment gör metoden med rotorkultivator något mer kostsam än slaghack.

En gångstig ska anläggas längs strandängarnas kanter mot ovanliggande åker för att tillgängliggöra området och kanalisera människor till ett enda stråk. På södra sidan ligger den på en jordvall. Denna bör bindas samman med ett eventuellt spångsystem genom alskogen och förslagsvis ett fågeltorn och/eller plattform med rastplats. Om spången som anläggs går över strandängen ska den på något sätt kunna passeras med slättermaskin. Även passager genom djurstängslet, i form av t.ex. stättor eller grindar behövs på några ställen.

Ett dike går utmed gångstigen. För att förhindra att strandängen avvattnas och möjligen underlätta restaureringen av strandängen är ett förslag att gräva ner några trummor under jordvallen som släpper genom vattnet. Ett alternativ är annars att lägga igen diket.

På norra sidan av viken förekommer redan delvis en gångstig, men den bör dras utmed hela strandängen, från Näsuddens naturreservat till den gångbro som ska gå över den inre delen av viken.

Löpande åtgärder – kreatursbete med kompletterande putsning

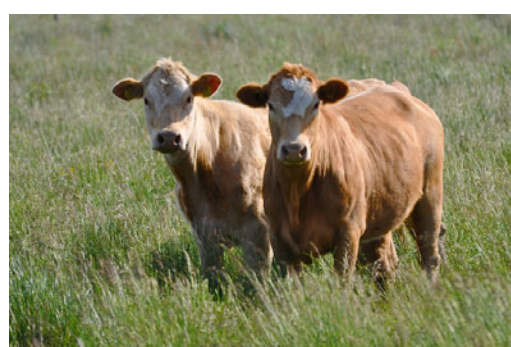
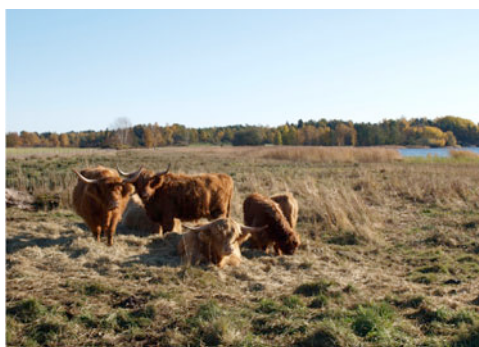
Utan bete eller slåtter kommer strandängarna att växa igen helt. Träd och buskar kommer så småningom att bilda en hög ridå som skärmar av Täljövikens från omgivningen. Växter och fågelliv som gynnas av kortvuxen, hävdad vegetation innanför vassbältet kommer att fortsatt missgynnas starkt.

Naturvårdsmässiga fördelar med kreatursbete på en strandäng är bland annat att betet skapar en naturlig mosaik av hårdbetade ytor av kort gräs och ratade tuvområden. Denna småbrutna variation skapar valmöjligheter i foderval och häckningsplatser för änder och vadare. Trampet från nötkreaturen ger också ojämnheter som skapar tillfälliga vattensamlingar av stort värde för fågellivet. Dessa märken av klövtramp ger en blottlagd yta i grässvålen, som ofta möjliggör för växter att gro som annars har svårt att etablera sig igenom en tjock grässvål. Vid kreatursbete skapas normalt en naturligt blå bård innanför vasskanten, vilket förmodligen inte räcker här, men betet kan förhoppningsvis bibehålla bården när den skapats. (se vidare Skötselområde 4: Vassområde).

Vid stängslingen delas marken i betesfällor för möjligheten att styra betesintensiteten. Annars blir betesutnyttjandet gärna högre på torr och frisk mark än på blöt. Det kan också vara så att kreaturen trampar sönder för mycket när vattennivåerna är höga. Man kan därmed behöva flytta dem tills den söndertrampade marken torkat upp. Unga djur betar mer selektivt än äldre, så vuxna djur är bättre på att hålla undan högvuxen vegetation. Köttdjur med dikor och kalvar är både ett bra och realistiskt alternativ.

Sent betesläpp (början av juni) innebär bättre möjligheter att ägg hos häckande vadare hinner kläckas, varvid man undviker att kreaturen trampar sönder fågelbon. Sent betesläpp kan dock innebära att avbetningen blir ofullständig. Då är det bättre att betesperioden förlängs på hösten än att man släpper djuren för tidigt på våren.

Stödutfodring skall ej ske när tillväxten av betet minskar i slutet av säsongen. Detta för att undvika att näring tillförs markerna utifrån. När foderinnehållet blir för lågt i marken är det istället bättre att flytta kreaturen till annan plats där stödutfodring kan ske. De första åren kan tuvorna bli så stora att man kan behöva putsa av betesmarken med någon form av betesputs (t ex slaghack). Detta görs lämpligen på hösten när betessäsongen är slut. Efter några år behöver man förmodligen inte göra det lika ofta

Figur 26. Exempel på betesdjur. Highland cattle till höger (från norra Täljövikens) är att föredra på strandängarna, då de kan gå ut längre i det blöta och är bättre på att hålla undan vass.

Löpande åtgärder - slåtter

För strandängar där det av någon anledning inte är lämpligt med kreatursbete föreslås återkommande slåtter.

Skötselplan för
Täljövikens strandängar
Version: 2.4
Datum: 2015-02-15

- Slåtter ska utföras minst en gång per år, men under de första 10 åren är det viktigt att det genomförs minst två gånger. Första slåtter äger rum i mitten-slutet av juli, vilket sedan upprepas under slutet av september när tillväxten avstannat. Beroende på utvecklingen av markernas näringsstatus och på tillväxt under olika år, kan det så småningom räcka med slåtter endast i juli.
- Slåtter måste av tekniska skäl utföras helt eller delvis med amfibiefordon, då markens bärighet är dålig. Vid torra år kan dock traktor med slåtteraggregat användas så att slaget hö enklare kan samlas upp. Detta gäller också om vissa delar av skötselområdet uppvisar tillräcklig bärighet för traktor.
- Skärande redskap ska användas vid slåttern.
- Slaget gräs skall så långt möjligt forslas bort från strandängarna, så att det inte blir liggande kvar, detta oavsett om man låter det torka till hö på platsen eller om gräset förs bort i färskt tillstånd. Kvarliggande hö hindrar en rik flora att utvecklas. Vid slåtter med amfibiemaskin, ska eftersläpande kratta eller liknande användas för att forsla bort slaget hö.

Figur 27. Exempel på vassrik strandäng på norra sidan där betet inte räckt till, utan här har hävden främst skett med slåtter. Område 1.3

Område 1.3. Igenväxt strandäng med buskar, lövsly och ruderatmark

Beskrivning

På södra sidan av de inre delarna av Täljöviken förekommer ett parti med blandad igenväxningsmark bestående av buskar och lövsly samt en väg ner till en båtbygga. Runt väg och bygga är de röjt och marken består främst av ohävdad gräsmark utan särskilda naturvärden.

Engångsåtgärder

Röj sly och återskapa öppen gräsmark samt iordningställ ridstig/gångstig och bro över till norra sidan.

Löpande skötsel

Återkommande röjning av sly och slätter av gräsmarken.

Figur 28. Bilder från vägen ner mot båtbygga, lövsly och gräsmark i område 1.3

Skötselområde 2. Slätteräng / Kultiverad betesmark

Beskrivning

Markanvändningen på de ytor inom detaljplaneområdet norr om Täljöviken som föreslås bli slätteräng är idag åkerbruk på näringsrik lerjord. Åkerholmar, i form av berg i dagen, vittnar om att jordmåktigheten varierar och bitvis är tunn. Det uträtade dike som syns på häradskartan (Figur 3) är numera igenlagt och åkern uppvisar även spår av ytterligare täckdikning.

Markanvändningen på södra sidan Täljöviken, sydväst om diket och ridstigen är idag åker med permanent vall eller kultiverad betesmark på näringsrik lerjord. Området med åker/permanent vall slås med ojämna mellanrum, men en del i söder är avgränsad med stängsel och betas med hästar hösten 2014 (område 2.1).

Figur 29. Bild från åkerholmen över den kultiverade betesmarken/åkern åt nordväst, med strandäng och Täljöviken i bakgrunden

Engångsåtgärder

Stängsling om det ska betas. Fräsning av tuvor för att få smakligt bete.

Att skapa en slåtteräng

Att byta markanvändning och odla gräs och blommande örter på åkermarken har stora likheter med den vallodling som redan nu är en naturlig del av växtföljden i modernt jordbruk. Skillnaden består i valet av fröblandning: en övervägande del av fröblandningen på en vall består av kvävefixerande baljväxter som klöver och lusern, emedan dessa växter oftast saknas i de utsäden som marknadsförs under namnet ängsfröblandning. Genom sådd av ängsfröblandning kan man skapa något vackert och ekologiskt funktionellt på åkermark. Viktigt är dock att påpeka att, i strikt mening, skapar man inte en äng genom att så gräs och blommande örter på en åker. Näringsinnehållet i jorden är för högt för att passa den egentliga ängens karaktärsväxter. Växter som uppskattar det höga näringsinnehållet, till övervägande del olika sorters gräs, kommer under lång tid att kunna dominera. Det finns med andra ord en stor risk att marken efter några år domineras av några få gräsarter och de mest konkurrensstarka örterna. Kvar bland de örter som ursprungligen ingick i sådden blir bland annat gulmåra, prästkrage och johannesört. Som en naturlig del i utvecklingen kommer även växtarter som inte ingick i fröblandningen att etablera sig. De ytterst konkurrenskraftiga gräsen hundäxing och timotej ingår oftast inte i ängsfröblandningar, men de kommer lika fullt att ingå i gräsmarken efter några år. Givetvis beroende på förekommande växter i omgivningen, men sannolikt är att även örter som röd- och vitklöver, samt baldersbrå och hundloka kommer att självså sig och bli en del av den anlagda gräsmarkens flora. Till viss del går det dock att förbättra möjligheterna för utvecklingen mot en näringsfattig äng, vilket beskrivs nedan under rubriken Slåtteräng ambitionsnivå hög.

Löpande skötsel

Slåtter sker minst två gånger per år relativt sent på säsongen, någon gång i slutet av juli-början av augusti. Detta för att blommande annueller skall hinna blomma och sätta frö. Viktigt är att ytorna inte skall gödslas. Detta gäller oavsett val av gödselmedel. Stödutfodring ska ej ske inom området. Slaget hö ska alltid forslas bort, antingen friskt eller som torkat hö. Näringsinnehållet i marken skall gradvis minska och därmed förbättra överlevnadsmöjligheterna för konkurrenssvaga ängsväxter. Om näringsinnehållet i marken minskar alltför långsamt är den sannolika utvecklingen att gräs som rödsvingel, hundäxing och timotej tar överhand. Blommande örter kommer då minska i motsvarande grad och den färgprakt som präglade ängen de första åren kommer att minska. Om gräs blir alltför dominerande kan det bli aktuellt att plöja, med ny sådd av nytt ängsfrö.

Hela område 2.1 söder om Täljöviken och särskilt den del som betas idag, föreslås också att om möjligt betas i fortsättningen, men det har lägre prioritet än strandängarna. Om det inte finns möjlighet att beta, kan området istället slås två gånger om året. Det uträtade diket och jordbanken med ridstig delar av åkern från naturbetesmark/strandäng.

Skötselområde 3: Gräsyta för lek

Beskrivning

Den yta som föreslås som gräsyta för lek är idag åkermark med lerjord och är en del av samma åkermark som ovan beskrivs för den blivande slätterängen (Skötselområde 2: Slätteräng). Inom det område som upptas av skötselområdet gräsyta för lek finns dock inga åkerholmar, som skulle kunna vittna om tunt jordtäckte. Däremot har ytan formen av en svag svacka med lutning ner mot sjön. Här finns också tydliga spår av täckdikning, vilket säkerligen gjorts för att snabbare leda bort vatten ur svackan.

Engångsåtgärder

Gräsytan anläggs i enlighet med standardprocedurer för anläggning av gräsmatta (t ex AMA Anläggning 2007). Viktigt att överväga är behov av dränering, djupbearbetning och inledande ogräsbekämpning, eftersom anläggningen av gräsmatta ställer andra krav än åkerbruk. I nuläget är de lokala markförhållandena inte tillräckligt kända för att förslag på åtgärder skall kunna fastställas i denna skötselplan.

Löpande skötsel

Gräsmattan klipps minst 4 gånger årligen i enlighet med standarprocedurer för skötsel av gräsmattor i parkmiljöer.

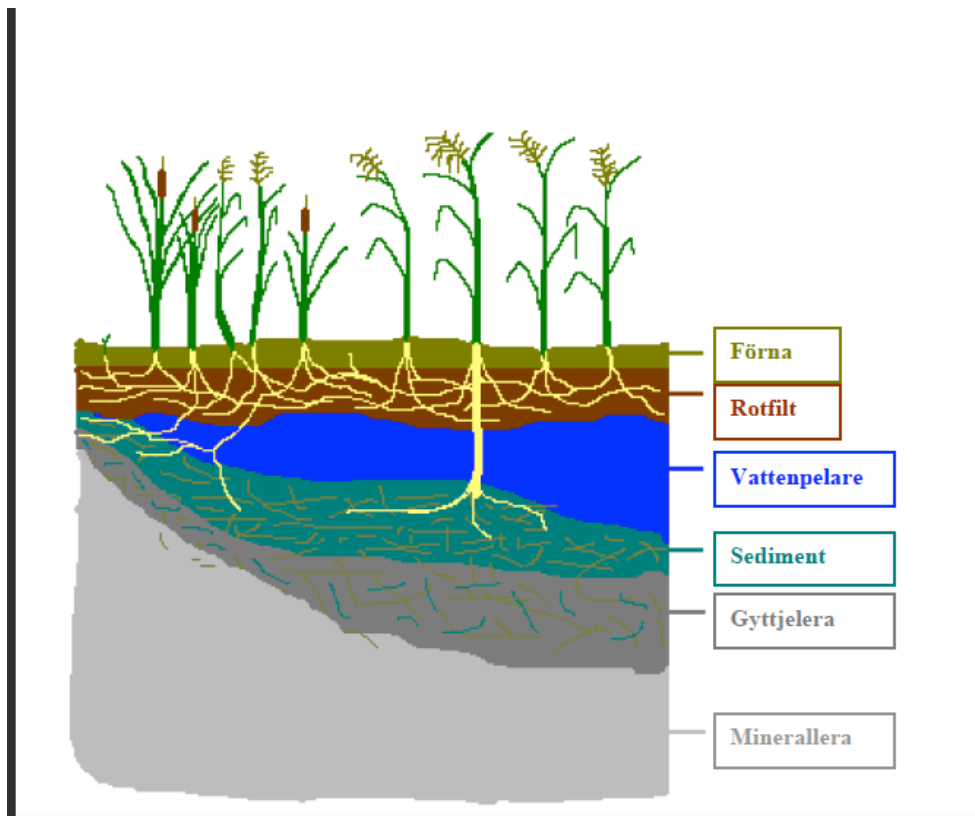
Skötselområde 4: Vassområde

Skötselplan för
Täljövikens strandängar
Version: 2.4
Datum: 2015-02-15

Beskrivning

Vassbältets bredd längs med inre Täljövikens strand på sydvästra sidan varierar mellan ett hundratal meter i sydväst till några enstaka meter i mitten. I likhet med andra strandängar som lämnats för igenväxning, har vassen även koloniserat delar av den egentliga maden, vilken är översvämmad endast en del av året. Det innebär att hög och marktäckande vegetation hela året har en kontinuerlig övergång utan öppet vatten på landsidan om vassbältet. Det är lätt att gå torrskodd på sommaren genom vassen hela vägen ut, vilket tyder på ett mäktigt torvlager. På vår och höst är det något blötare.

Det översta lagret av marken består till stor del av förna som kortfattat kan beskrivas som dött organiskt material under nedbrytning. Därefter följer en väv av rötter från olika växter (rotfilten). På de platser där rotfilten är "flytande" finns en vattenpelare eller mycket löst sediment som gradvis övergår till mer fast material. Under det fasta sedimentet sker en övergång i gyttjelera som gradvis övergår i minerallera. (se figur 14) (Johansson & Rehnberg, 2008)

Figur 30. De olika lagren ovanifrån: Förna, Rotfilt, Vattenpelare, Sediment, Gyttjelera och Minerallera. Bilden är från ett undersökningsområde vid Asköviken, Mälaren, ur från förstudien "Asköviken, Förutsättningar för en Blå bård" (efter Johansson, 2002) och sedan från Askövikens "blå bård" (Johansson & Rehnberg, 2008). Principen är den samma vid Täljöviken.

Blå bård

Där maden möter vassbältet är det önskvärt med en blå bård, som är bård med öppet vatten närmats innanför bältet med bladvass. Den blå bården är önskvärd eftersom den utgör idealiskt födosöksområde både för simänder och för fåglar som äter den småfisk och kräldjur som också trivs i de grunda och varma vattnen. Likaså kan det vara lämplig födosöksmiljö för trollsländor och fladdermöss.

Figur 31. Välbetad strandäng på Näsudden (t v) med tendens till blå bård samt vassbälte i det inre av Täljöviken, södra sidan (t h)

Engångsåtgärder

För att återskapa strandäng och blå bård mellan den och vass krävs ett omfattande restaureringsarbete. En undersökning av torvens mäktighet rekommenderas, för att se om och var det är rimligt att kunna trycka ner torvlagret/rotfilten och återskapa en blå bård. Det beror på jordlagrens fördelning (se fig. 11), hur stort utrymme (vattenpelare) som finns mellan vassens rotfilt och själva botten samt bottenens beskaffenhet i maden. Med hjälp av en mätstång mäts rotfiltens tjocklek samt avståndet ner till gyttjeleran och med hjälp av rysskannborr tas jordlagerprov (Johansson & Rehnberg, 2008). Bäst förutsättningar ges där lagret gyttjeleran är tunnare. Om man inte gör dessa undersökningar om var det är mest lämpligt, kan man möjligen välja ut ett par delar där strandängen har störst värden och där vassen verkar ha blötare partier. Fungerar det inte så kan man ändå skapa strandäng ut till strandkanten.

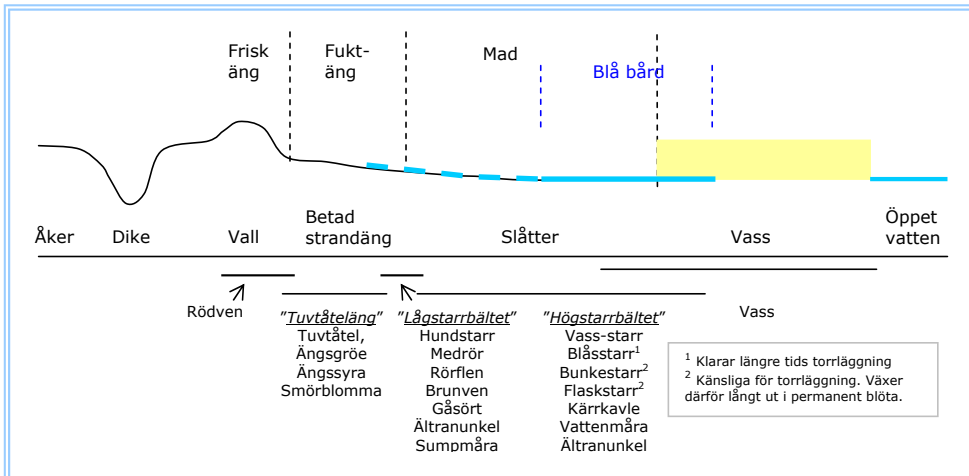

För att skapa den blå bården använder man sig lämpligast av amfibiegående slättermaskin och ”trampning” med hjälp av en bandvagn, vilket är en relativt enkel och effektiv åtgärd. Rotfilten som vilar på vattenpelare pressas då ner till gyttjeleran och hamnar under vatten. Bandvagnens larvfötter bryter av vasstråna, river upp rotfilten och skadar de vertikala jordstammarna som bär skottanlagen till näste års nya tillväxt. Trampning av vassen med bandvagn kan ske till ett vattendjup av 70 cm. I detta fall är det viktigt att inte vänta tills det är lågvatten eftersom körning på torr eller nästan torr mark inte har alls samma effekt på djupare rötter. Bästa behandlingsresultat ges vid körning i 20-70 cm djupt vatten och det kan krävas att man kör två gånger i olika riktningar för att vasstråna skall bryta och åtgärden få full effekt (Alexandersson m.fl. 1986).

Effekten av fräsning kan också bli en blå bård genom eutrofiering (Jan Franzén/Mårten Pehrsson muntligen). Marken sjunker på frästa ytor och effekten blir ännu mer tydligt genom efterföljande bete. En fräsning av vass under vattenytan kan dock ge ett resultat av ”lervälling” där det blir svårt med återväxt (Jan-Inge Tobiasson, muntligen). Man får prova sig fram, då resultatet kan skilja sig åt på olika platser.

Vid bete med nötkreatur skapas den blå bården vanligtvis naturligt av kreaturens betande av unga skott av vass på våren, samt av tramp i det grunda vattnet när djuren rör sig och trampar sönder vassens rotfilt. Med tanke på det tjocka torvlagret och att det är så pass torrt behöver det dock först skapas en blå bård med hjälp av maskiner och kanske även underhållas om betet inte räcker till. Ett alternativ är slätter av strandängen, men det kommer dock inte att skapa en blå bård, varför det oavsett är lämpligt att skapa och underhålla den med maskiner.

Man kan också skapa blå bård genom att gräva bort rotfilt vilket kan skapa en permanent vattensamling. Det frilägger mineralleran och blir ett ackumulationsområde för lera. Dessa områden kan bli besvärliga att röra sig på för de betande djuren och den blå bården kan bli en besvärlig lervälling som måste muddras regelbundet (Johansson & Rehnberg, 2008).

Figur 1. En schematisk bild över ett strandängsavsnitt som det förhoppningsvis kommer att se sig vid Asköviken, efter att Life-projektet har avslutats. En välhövad strandäng med tydliga zoner, från frisk äng till vass samt med en öppen "blå bärd" innanför vassen. Den nedre delen av figuren illustrerar typiska kärlväxtinslag samt inom vilken zon som man normalt kan förvänta sig att man hittar dem (efter Alexandersson m.fl. 1986).

Figur 32. Figuren tagen från Askövikens "blå bärd" (Johansson & Rehnberg, 2008)

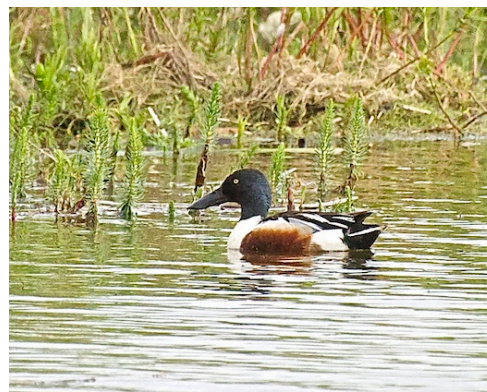

Figur 33. I vassbältet, framme vid strandkanten

Löpande skötsel

Även om bandvagnstrampning är en effektiv bekämpningsmetod mot bladvass, så har effekten en begränsad varaktighet. Behandlingen måste därmed upprepas med några års mellanrum. Frekvensen av upprepade behandlingar bör vara behovsstyrd. Gissningsvis kan upprepade behandlingar krävas vart annat till vart tredje år till en början, emedan behovet säkerligen minskar efter hand så att behandlingen kan upprepas med glesare intervall.

Vid projektet att återskapa blå bård vid Asköviken i Mälaren genomfördes de inledande körningarna, i syfte att pressa ner rotfilten, i september-oktober. Man har med hänsyn taget till de rastande och häckande fåglarna valt att inte genomföra några ingrepp under perioden april - juli. Under och efter arbetets gång förväntas bårdens kant mot de betade ängarna att förskjutas längre upp mot land. Den idealiska blå bården bör inte vara mycket djupare än 20 cm om man vill få den bästa effekten av den. Det är dessutom viktigt att den till stora delar är torrlagt under 20 % (ca 2 månader) av växtperioden, d.v.s. under högsommaren då man kan förvänta sig att det är som torrast i markerna. Orsaken till dessa önskemål är att flera av de frösättande vattenväxterna behöver ha tillgång till blottad jord för att de ska kunna gro (Börje Ekstam, *muntligen*) (Johansson & Rehnberg, 2008).

Figur 34. Ärta (VU) och skedand är exempel på lite "exklusivare" simänder som trivs i den blå bården. Foto: Magnus Nilsson.

Erfarenheter av skötsel från Asköviken (Johansson & Rehnberg, 2008):

- Fortsatt nedpressning av rotfilten i syfte att åstadkomma en blå bård. Görs lämpligen i samband med slåttern/putsningen av strandängarna.
- Slå/puts strandängarna årligen under hösten (efter 15/7). Detta gäller främst de ängar som idag inte har någon annan form av hävd. I de områden där bete förekommer behöver man eventuellt endast putsa de områden där djuren av en eller annan anledning har svårt att nå fram till, eller har betat dåligt.
- Betesdjurens störning av markskiktet är ett mycket viktig inslag i upprätthållandet och bevarandet av den blå bården. Störningen som djuren åstadkommer är också viktigt för många av de växter och djur som lever på ängarna. Betesdriften skall därför även fortsättningsvis vara ett stående inslag i hävden
- Tuvor kan medföra ett försvårande inslag i skötseln av ängarna, men de utgör utmärkta boplatser för ett flertal fågelarter.
- Håll efter uppväxande buskar och sly i de områden som av en eller annan anledning inte kan slås/putsas med maskin.

Skötselområde 5: Buskmark i nordväst

Skötselplan för
Täljövikens strandängar
Version: 2.4
Datum: 2015-02-15

Beskrivning

Längs den västligaste delen av Täljövikens norra strand växer unga lövträd av björk och al, samt buskar av företrädesvis vide (Ekologigruppen 2009). Närhet till större träd är problematiskt för en framtida fågellokal med öppna marker eftersom de får en oönskad funktion som utkiksplatser för kråkfåglar som spanar efter bon och ungar av markhäckande fåglar.

Buskmarkerna består till största delen av igenväxningsvegetation på strandängar, men i område 5 har de utvecklats naturvärden i form av skydd och häckningsmiljö för fåglar som näktergal, rosenfink och kärrsångare. Övriga buskmarker ingår i skötselområden för strandängar, i t.ex. område 1.3.,

Engångsåtgärder

Skötseln äger rum i form av slyröjning där träd, oavsett storlek och ålder, tas bort. Vide och andra buskar lämnas kvar, varvid den ökade solinstrålningen och minskade konkurrens kommer att ge buskarna ökade möjligheter att bre ut sig. Röjningen sker företrädesvis under slutet av sommaren för att något minska det uppslag av sly som kommer från alens rötter och stubbar. (Buskar på strandängar i andra områden betraktas dock som igenväxningsvegetation och där består skötseln av strandängsrestaurering med avverkning av de flesta buskar som följd.)

Löpande skötsel

Röjningsarbetet behöver upprepas ungefär vart tionde år och i samband med borttagande av träd, kan det också vara meningsfullt att röja bland buskarna för att skapa luckor i vegetationen.

Skötselområde 6. Alkärr

Beskrivning

I områdets norra del har ett alkärr vuxit upp på en tidigare strandäng, under en period av minskad hävd, förmodligen för ca 70-80 år sedan. Varför det blivit så kan bero på ägogränser, fällindelning och markförhållanden. Även om skogen kan anses vara en igenväxningsvegetation på tidigare hävdad öppen mark, så har skogen fått nya värden ur både natur- och rekreationssynpunkt. Den rödlistade mindre hackspetten (NT) och stjärtmes (signalart) påträffades vid fältbesök under häckningstid.

Figur 35. Mindre hackspett (NT) och stjärtmes (signalart) påträffades i alkärret. Foto: Magnus Nilsson

Stammarna börjar bli grova och antydningar till sockelbildning förekommer. Ett försök att räkna årsringar på ett fallt träd gjorde gällande att de var drygt 70-80 år, dvs äldre än övriga lövträd (främst björk) som uppkommit på betesmarken. Alskogen kan dock störa målbilden av ett öppet hävdad skärgårdslandskap med strandängar. Vill man återskapa ett historiskt landskap kan den tas bort, men med tanke på de nya värden som bildats och på att det i övrigt ändå är så stora arealer som ska restaureras kan den gott stå kvar.

Engångsåtgärder

Ett sätt att skapa tillgänglighet och göra området spännande och mer varierat för besökare är att anlägga ett spångsystem genom alskogen. Man kan också tänka sig ett fågeltorn i kanten mot strandäng/vassområde.

Löpande skötsel

Röjning av uppkommande sly så att skogen inte brer ut sig ytterligare.

Skötselområde 7. Åkerholme.

Beskrivning

I den kultiverade betesmarken/åkern ligger en åkerholme precis intill Svinningevägen som består av hassel och lövträd. På norra sidan Täljöviken finns flera åkerholmar i detaljplaneområdet för kommande bebyggelse, men dessa ingår ej i skötselplanen.

Figur 36. Åkerholme med hasselbuskar intill Svinningevägen

Engångsåtgärder

Då åkerholmen vid Svinningevägen lämpar sig som rastplats för cyklister bör en sådan enkel iordningställas med bänkar. Förslagsvis leder man sedan en stig ner till den gångstig som löper parallellt med Täljöviken och till den rastplats som föreslås där. En passage över stängsel krävs eventuellt.

Figur 37. Utsikt över den kultiverade betesmarken åt sydost, vid Svinningevägen.

Skötselplan för
Täljövikens strandängar
Version: 2.4
Datum: 2015-02-15

Skötselområde 8: Berg vid strandängen närmast Näsudden

Beskrivning

Mitt i strandängen, inte långt från Näsuddens naturreservat ligger ett litet berg omgärdat av lövträd. Det skulle kunna vara en fin målpunkt och trevlig picnicplats.

Engångsåtgärder

Röj lövsly runt och på berget och på strandängen. Bevara ett par vidkroniga träd som ej är att betrakta som igenväxningsvegetation utan som fått växa upp under perioder av hävd. Eftersom berget sticker upp i strandängen kan träden dock innebära en fara för eventuella vadare då de kan nyttjas som utsiktspunkter för rov- och kråkfåglar. Det är därför viktigt att det är vid ett ytterst begränsat område som träden lämnas.

Löpande skötsel

Berget ingår i betesfällan och grässlänter runt om får betas kontinuerligt.

Figur 38. Det lilla berget i bakgrunden sticker upp i strandängen. Runt berget har en hel del träd vuxit upp.

Artinriktad skötsel

De rödlistade arter som är kända från utredningsområdet har listats i tabell 3, nedan. Trots att det ofta är osäker vilka exakta levnadsbetingelser som gynnar en viss art rödlistad art, är det önskvärt att ha så goda kunskaper som möjligt om hur arterna kan gynnas. I nedanstående tabell har vi kortfattat angivit de rödlistade arternas krav på levnadsbeting och ger också förslag på lämplig skötsel för dessa arter.

Svenskt namn	Rödlistad art, (hot-kategori)	EU:s Habitat-/Fågeldirektiv (xx= prioriterad art)	Viktigaste krav på miljön	Lämplig skötsel
Fåglar				
Skogsduva	NT		Håligheter för häckning	Lämna många träd som får bli gamla och ihåliga.
Ortolansparv	VU	X	Småskaligt och varierat jordbrukslandskap	Aktivt brukande av åkermarker. Hävda betesmarkerna.
Gräshoppsångare	NT		Öppna, fuktiga högrötsängar.	Extensiv skötsel (öppethållande viktigt) av fuktiga gräsmarker
Göktyta	VU		Variert landskap med halvöppna miljöer. Håligheter för häckning.	Hävda betesmarkerna. Vidmakthåll halvöppna, lövrika miljöer.
Mindre hackspett	NT		Riklig förekomst av död lövved.	Tillskapa riklig tillgång på död lövved i ett flertal områden.
Höksångare	NT		Kustnära torra betesmarker med större enbuskar.	Hävda och håll öppet torra betesmarker och gynna enbuskar i dessa.
Rosenfink	NT		Lövsly och buskmarker.	Spara och upprätthåll miljöer med mycket buskar och unga successioner av löv.
Fisktärna	-	X	Grunda vatten med mycket fisk. Ostörda häckplatser.	Gynna god tillgång på fisk. Skydda häckplatserna.
Stenskvätta	NT		Torra, steniga, öppna ytor.	Hävda torra betesmarker. Håll gårdsplaner och liknande öppna.
Sånglärka	NT		Åkermark med inslag av småbiotoper.	Aktivt åkerbruk. Skötsel av småbiotoper.
Törnskata	NT		Öppna gräsmarker med förekomst av buskar.	Hävda gräsmarker och spara buskar i dessa.
Vitkindad gås		X	Hävdade fuktiga gräsmarker, skyddade häckningsplatser.	Hävda (bete eller slätter) fuktiga gräsmarker. Skydda häckningsplatserna.
Fiskgjuse		X	God fisktillgång, ostörda häckningsplatser.	Gynna fisktillgången. Skydda häckningsplatserna.
Fjärilar				
Jungfrulin praktmal	NT		Gräsmarker med jungfrulin.	Hävda torra betesmarker gäva torra betesmarke bete.
Lavar				
Almlav	NT		Gamla lövträd med god ljusstillgång.	Skapa/vidmakthåll miljöer med gamla ädellövträd och god ljusstillgång.
Svampar				
Narrporing	DD		Tillgång på kraftigt rötad ved av alm, bok och gran.	Gynna förekomst av död ved av alm och gran.

Uppföljning av skötsel

Skötselplan för
Täljövikens strandängar
Version: 2.4
Datum: 2015-02-15

Hävd av strandängarna

Den återupptagna hävden bedöms tydligast ge effekt på florán och på fågellivet. Fasta provtytor för uppföljning av vegetation bör anläggas inom det hävdade området. Det är viktigt att inventering av dessa sker en eller helst två säsonger innan hävden återupptas. Därefter kan uppföljning ske ca vart tredje år. Fågelfaunan kan följas med löpande häckfågelinventering årligen.

Påverkan från aktivitet på spänger och stig

Människors påverkan på fågellivet kan följas upp genom en häckfågelinventering, där häckande fåglar inventeras årligen under den inledande 10-årsperioden. Inventeringen utformas så att resultat kan jämföras med områden med litet besöksstryck, t.ex. de större strandängarna inom Näsuddens naturreservat. Om störningarna från människor skulle visa sig påtagligt hämma fågelhäckningar, bör kanalisering av besökare förstärkas ytterligare.

Referenser

Tryckta källor

Alexandersson, H & Forshed, N. 1986: Stränder vid fågelsjöar. Om fuktängar, mader och vassar i odlingslandskapet. LT:s förlag, Stockholm.

Ekologigruppen, 2012: Långhundraledens västra gren. En vandringsled längs Långhundraleden - Från Täljövik till Stavaviken.

Ekologigruppen, Tyresö Kommun, 2014: Skötselplan Tyresö strand

Ekologigruppen, 2013: Täljövik i Österåkers kommun, Skötselplan för strandängar inom detaljplan.

Ekologigruppen, 2006. Naturvärden kring Täljövik. Inventering och naturvärdesbedömning

Johansson, E. & Rehnberg, M, 2008: Askövikens "blå bård".

Rehnberg, M. 2008: Bladvassen i Askövik- Detaljplan för restaurering och löpande skötsel

Digitala källor

Artdatabanken, rödlistan 2010.

Artportalen, fåglar

Muntliga källor

Jan Franzén, kommunekolog, Sigtuna

Mårten Pehrsson, kommunekolog, Österåker

Jan-Inge Tobiasson, Länsstyrelsen Västmanland.

Bilaga 2: Förslag till träd

Sammanställning av information och idéer om träd för Näsängen

Ekologigruppen rekommenderar att utgå från vad som redan finns i området och som har natur- och kulturhistoriska värden. Eftersom så stor del av stadsdelen byggs på ”jungfrulig mark” bör det gå att säkra upp en bra miljö även för gatuträd, så att även mer krävande arter vad gäller näring, vatten och andra markförhållanden kan klara sig. Vid särskilda platser kan några speciella träd eller buskar planteras där mikroklimatet är gynnsamt. För att minska risk för problem vid sjukdomsutbrott, eller behov av skötsel och att byta ut alla träd samtidigt, kan det vara av värde att inte låsa sig till endast en art som gatuträd. På Gamla kyrkogården i Malmö har en ny allé av en kombination av lind, alm, prunus och skogslönn planterats.

Befintliga träd i området:

- **Ek** – högt naturvärde och kulturhistoriskt värde p.g.a. kontinuitet med gamla ekar vid Fåfången/Ekbacken, och även ett ur ett regionalt perspektiv med Stockholms läns ekomiljöer. Ekens pollen samlas in av t.ex. vildbin och ekollon äts av fåglar som nötskrika och även av ekorre. Info om ek från Tönnersjö plantskola: http://www.tonnarsjo.se/show_trad.php?ID=66
- **Skogstall** – Högt naturvärde p.g.a. anknytning till befintliga tallskogar med solbelysta stammar. Fröna i kottarna äts bl.a. av ekorren. Info från Tönnersjö: http://www.tonnarsjo.se/show_trad.php?ID=118
- **Gran** (*Picea abies*)– Granens skott och frön äts bl.a. av ekorren. Trivs bäst med god näring och vattentillgång på väl-dränerade jordar. Potentiellt bra med barrträd (vintergrönt) för att ge skydd och förbättra luftkvalitet i stadsmiljö även på vintern, men trivs inte i kraftigt hårdgjord miljö, så genomtänkt planering och utformning krävs då för att ge plats för gran.
- **Asp** (*Populus tremula*)– aspar tillför naturvärde som lövträd i annars barrträdsdominerade områden. Äldre individer är värdträd för ovanliga insekter, svampar och mossor. Har inga stora krav på växtplats, växer bra på lätta jordar och tål stadsmiljö väl. Gynnas av goda markförhållanden och rörligt grundvatten. Ljuskrävande, vindtåligt. Skjuter rotskott och därför lämpligt att ha gräsyta kring trädet som kan klippas kontinuerligt för att hålla skott nere. Vackra höstfärger. Zon 1-8.
http://www.tonnarsjo.se/show_trad.php?ID=128
<http://www.essungaplantskola.se/kategori/alla-vaxter/trad--buskar/produkt-populus-tremula.aspx>
- **Ask** - högt naturvärde och kulturhistoriskt värde p.g.a. kontinuitet med gamla askallén vid Näs gård. Dock risk att plantorna drabbas av askskottssjuka, om inte en resistent sort planteras.
- **Skogsalm** – Tidigare vanligt alléträd, men de flesta gamla almar har dött av almsjukan och ofta finns endast unga plantor kvar i landskapet.
- **Björkar** (glas-, vårt-)– Används som stadsträd i norra Sverige, då avdunstningen inte är lika hög och de därför klarar den torrare stadsmiljön. I södra Sverige krävs generös växtbäddar och tillförsel av regnvatten, eller plantering inom grönyta, för att ge björken goda förutsättningar i annars hårdgjord miljö.

http://www.tonnensjo.se/show_trad.php?ID=50 http://www.tonnensjo.se/show_trad.php?ID=45

- **Skogslönn** (Acer platanoides) - blommorna gynnar pollinatörer. Kraftiga höstfärger. Trivs på mullrik och väl dränerad mark med god tillgång till grundvatten eller vatten från nederbörd. Känslig för översvämning, stående vatten. Viktigt att använda rätt proveniens, genom svenskt frömaterial (t.ex. 'Ulltuna' eller 'Pernilla') för att få friska träd. Zon 1-5. Utmärkt till alléträd på grund av sin jämna krona.
- **Hassel** – gynnar djur som äter dess nötter, så som nötväcka och ekorre. Bred och stor flerstammig buske med utbrett, vasformat växtsätt. Anspråkslösa jordkrav men väl dränerat och gärna humusrikt. Tål avgaser. E-plantor finns för Zon 1-3(4), enligt Sjöman och Slagstedt, 2015. <http://www.essungaplantskola.se/kategori/alla-vaxter/trad--buskar/produkt-corylus-avellana.aspx>. En hängande form skapar rum under de hängande grenarna och kan användas för naturlek och på skolgårdar. Zon 1-3. http://www.tonnensjo.se/show_trad.php?ID=62
- **Fågelbär/körsbär** – blommor gynnar pollinatörer, bär gynnar fåglar. Vanligt i jordbrukslandskap och skogsbryn. Vackra höstfärger. Trivs i väl dränerad jord, lätta jordar, och i solbelysta eller halvskuggiga lägen. http://www.tonnensjo.se/show_trad.php?ID=133
Finns även som steril sort med fyllda blommor (P. avium "Plena"), som alltså inte sätter frukt, och därför kan vara lämplig i hårdgjord miljö (finns t.ex. längs Sölvegatan i Lund).
- **Andra fruktträd** - blommor gynnar pollinatörer, frukt gynnar både människor och fåglar. Plantera gärna ät-äpplen över gräsmarker för att fallfrukten inte ska bli ett problem på hårdgjord mark.
- **Augustipäron** - blir ståtliga träd som dessutom blommar och sätter små söta frukter redan i slutet av sommaren. Planterade på gräsyta kan fallfrukten plockas och ätas. Päron är tåliga för stadsmiljö och blir dessutom gamla. Om man kan hitta sätt att undvika problem av fallfrukt kan de vara mycket värdefulla. <http://www.essungaplantskola.se//produkt-pyrus-communis-augustiparon.aspx>
- **Gråpäron** - (zon 1-4) har hårdare frukter än augustipäron och kan eventuellt vara ett alternativ. <http://www.essungaplantskola.se//produkt-pyrus-communis-graparon.aspx>
Ytterligare ett päron, 'Beach Hill', med god tolerans för stadsmiljö och som sätter mindre frukt (och mindre god sådan) än "ät-päron": http://www.tonnensjo.se/show_trad.php?ID=156
- **Sälg** (Salix caprea) – den tidiga blomningen är mycket viktig för pollinatörer och andra insekter. Ljuskrävande. Gärna rik och fuktig mark, men klara även svårare förhållanden. Är underutnyttjad i stadsmiljö och som solitär. Zon 1-4, men finns provenienser som kan odlas upp till zon 8. <http://www.essungaplantskola.se/kategori/alla-vaxter/trad--buskar/produkt-salix-caprea.aspx>
Även andra Salix-arter är vackra i stad eller parkmiljö, t.ex. jolster (S. pentandra) 7-9 meter, olivgröna blad och gul höstfärg, zon 1-7: <http://www.essungaplantskola.se/kategori/alla-vaxter/trad--buskar/produkt-salix-pentandra.aspx>
- **Vitpil** (S. alba) som blir ett stort träd 20-25m, och är vindtålig: http://www.tonnensjo.se/show_trad.php?ID=172

Andra lämpliga arter i området

Arter som skulle bidra till att gynna den biologiska mångfalden och viktiga funktionella grupper som pollinatörer i området:

- **Hagtorn** - blommor gynnar pollinatörer, bär gynnar fåglar. Karaktärsart i jordbrukslandskap, hagmarker och skogsbryn. Tork- och värmetåligt, vindtåligt. Väldränerade markförhållanden. Förslag på sort av trubbhagtorn för stadsmiljö som kan stammas upp, zon 1-3.: http://www.tonnertsjo.se/show_trad.php?ID=66
Eller, rundhagtorn (zon 1-5): <http://www.essungaplantskola.se/kategori/alla-vaxter/trad--buskar/produkt-crataegus-laevigata-lettland.aspx>
- **Hästkastanj** - blommor gynnar pollinatörer. Kräver god vattentillgång och är känslig för vägsalt, och bör därför planteras inom parker och grönområden, snarare än längs vägar eller i hårdgjord miljö. Kronan tar plats och svarar inte väl på beskärning, varför gott om utrymme är en förutsättning för ett friskt träd. Zon 1-4(5). http://www.tonnertsjo.se/show_trad.php?ID=31
- **Rönn** - blommor gynnar pollinatörer, bär gynnar fåglar. Härdig för kyla och tålig för skugga, men krav på god fuktighet. Vatten måste därför säkras om rönn planteras i hårdgjord miljö, t.ex. genom att leda ner vatten från hustak (A-M Fransson, SLU). Vackra höstfärger och bär. Zon 1-6(7). http://www.tonnertsjo.se/show_trad.php?ID=182
- **Oxel** - blommor gynnar pollinatörer, bär gynnar fåglar. Salt, tork och vindtålig, zon 1-5(6). Ofta flerstammig, och kräver därför extra uppbyggnadsbeskärning för att fungera i smal gatumiljö. http://www.tonnertsjo.se/show_trad.php?ID=191
- **Hägg** (*Prunus padus*) (obs! ej glanshägg som är invasiv) - blommor gynnar pollinatörer, bär gynnar fåglar. Häggen är användbar på vindutsatta ställen och i naturlika planteringar samt i parkbryn och som läridåer. Kan dock angripas av häggspinnmal vissa år då alla blad på trädet äts upp. Passar därför inte mer tillrättalagda miljöer. http://www.tonnertsjo.se/show_trad.php?ID=142
- **Körsbärsplommon** - Blommor gynnar pollinatörer, bär gynnar fåglar. Zon 1-3
- **Blodplommon** - (rödbladigt körsbärsplommon). Anspråkslöst. Vind-, tork- och värmetåligt. Zon 1-2. Endast fåtal plommon bildas. http://www.tonnertsjo.se/show_trad.php?ID=135
- **Vanlig en** (*Juniper communis*) – Typisk för torra betesmarker, kustnära områden. Sjöman och Slagstedt (2015): Tålig för kyla, torka, mager mark, och även salt. Bör kunna passa vid rester av åkerholmar, hagmarker mm. Finns sorter som har upprätt växtsätt (t.ex. Suecia, Vemboö) och de som är krypande, och allt där emellan om man inte väljer en specifik hortikulturell sort.
- **Al** (grå-, klibb-) – Mycket tålig för varierande fuktförhållande och periodvis översvämning, t.ex. i hårdgjorda och urbana miljöer där regnvatten ska omhändertas lokalt. Genomgående stam och vackert växtsätt som solitärer. Zon 1-4. http://www.tonnertsjo.se/show_trad.php?ID=35

Idéer på "speciella" träd

- **Valnöt** – vacker stam och bladverk. Nötterna äts av fåglar (råkor) och ekorrar. Sjöman och Slagstedt (2015): Zon 1-2(3), rik och

fuktighetshållande ståndort. Värmegynnad och bör därför trivas i stadens i skyddade lägen, så länge kronan ges utrymme och mark och fuktförhållanden är gynnsamma. http://www.tonnerson.se/show_trad.php?ID=90

▪ **Rödblommig kastanj**

▪ **Kaukasisk vingnöt** - Relativt anspråkslös men blir vackrast då tillgången på fukt och näring är god. Zon 1-4. En E-planta med fröursprung från Uppsala botaniska trädgård anses frosttålig och därmed kan skador av sen vårfröst minskas, vilket annars kan vara ett problem. http://www.tonnerson.se/show_trad.php?ID=155

▪ **Avenbok** – Svenskt trädslag med karaktärsfull stam och fina blad. Blir mycket gammal. Går utmärkt att formklippa. Som solitär utvecklar den en rund krona, i bestånd mer upprätt växtsätt. Zon 1-4(5). Tålig för både stadsmiljöer och vindutsatta lägen förutsatt att marken är väl-dränerad och med god tillgång till markfukt. http://www.tonnerson.se/show_trad.php?ID=53

▪ **Platan** (Hybridplatan) – Anspråkslös. Tork- och värmetålig, samt tål stadens föroreningar och vägsalt väl. Zon 1-2. Släpper dock stora mängder pollen och även fina hår från unga skott och misstänks orsaka allergi. Bör därför planteras sparsamt. Krav på stor växtbädd för att rötterna inte ska lyfta markbeläggning med tiden. http://www.tonnerson.se/show_trad.php?ID=120

▪ **Körsbärskornell** - Gula blommor på bar kvist, röda, körsbärslika frukter och rödbrun höstfärg. Buske, eller ibland ett litet träd som solitär, grupper mm. Höjd 4-6m, zon 4. <http://www.essungaplant-skola.se/webshop-sokresultat.aspx?s=cornus%20mas>

▪ **Svart mullbär** – Buske eller lite träd och som kan stammas upp. Kräver varmt och soligt läge och gynnsamt mikroklimat. Bör planteras i park eller grönyta för att nedfallna frukter inte ska bli problem. Zon 1. I svensk odling finns ofta sorten ”Mulle” som mer kan liknas vid fruktbuske. Höjd 5 - 7 m.

▪ **Vitt mullbär** – ljuskrävande, bäst på fuktiga men väl-dränerade jordar. Blir ett litet träd, med ätliga bär (inte lika söta som det svarta mullbäret). Kan beskäras och hamlas med gott resultat. Zon 1-2(3).

Arter att undvika

Arter som inte bör planteras då det är stor risk för att de sprider sig till naturmiljöer. Dessa arter utgör redan problem på olika håll i centrala och norra Europa.

- Gudaträd (*Ailanthus altissima*)
- Robinia (*Robinia pseudoacacia*)
- Glanshägg (*Prunus serotina*)
- Tysklönn (*Acer pseudoplatanus*)
- Jätthemlock (*Tsuga heterophylla*)

Referenser

- Sjöman H. och Slagstedt J. (2015) Stadsträdslexikon. Studentlitteratur AB. Lund.

Plantskolor

Med egen odling, svensk proveniens, E-plantor etc.

Skötselplan Näsängen och inre Täljöviken
30 november 2016

- • Essunga <http://www.essungaplantskola.se/kategori/alla-vaxter/trad--buskar>
- • Tönnersjö http://www.tonnertsjo.se/alla_trad.php